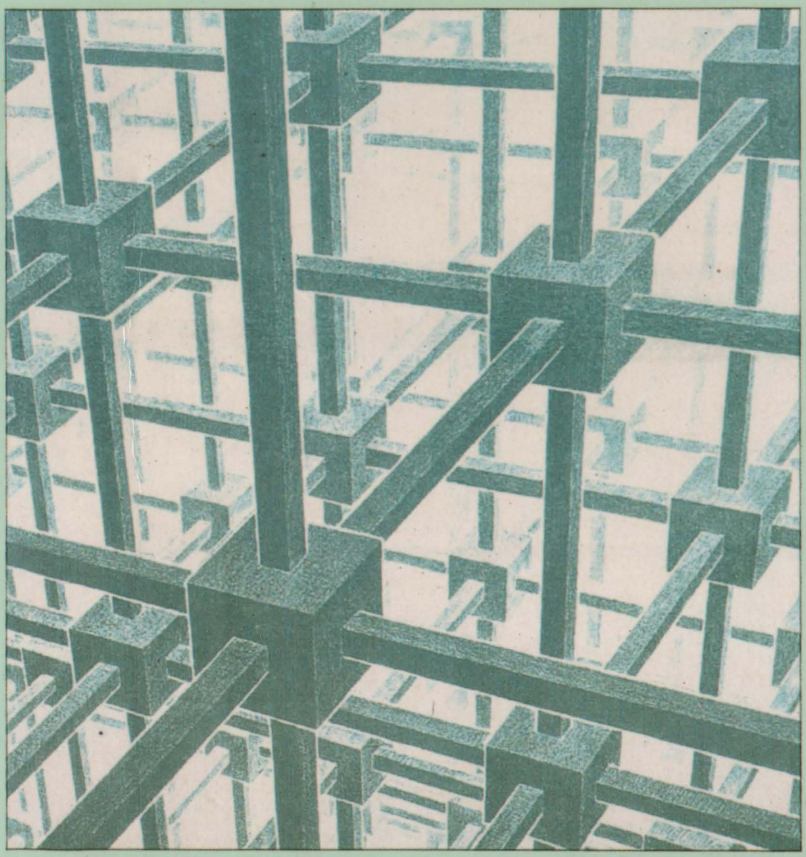
Sosyal Reform mu Devrim mi?

Rosa Luxemburg

belge yayınları

BELGE YAYINLARI:192
Birinci Baskı: Ağustos 1993

POLİTİSCHE SCHRİFTEN I (Europäische Verlaganstalt, Frankfurt 1966) Baskıya Hazırlayan: Ragıp Zarakolu, Abdullah Yılmaz / Dizgi: Emek Kitabevi / Baskı: Yaylacık Matbaası / Kapak Düzeni: Zehra Şenoğuz / Kapak Baskı: Orhan Ofset / BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK: Başmusahip Sok. Talas Han 16/302 Cağaloğlu - İSTANBUL Tel 511 63 20 Tel - Fax 517 44 63

Rosa Luxemburg

SOSYAL REFORM MU, DEVRİM Mİ?

Türkçesi:
Nihal Yılmaz

TÜRKÇE'DE ROSA LUXEMBURG

- **Spartakistler Ne İstiyor?**, Belge Yayınları, 1979.
- **Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar**, Z Yayınları, 1990.
- **Hapishane Mektupları**, Boyut Yayınları, 1986.
- **Sevgiliye Mektuplar**, Kaynak Yayınları, 1984.
- **Sermaye Birikimi**, Alan Yayınları, 1986.
- **Rus Devrimi**, Verso Yayınları 1989, BDS Yayınları 1989.
- **İktisat Nedir?**, Belge Yayınları 1987.
- **Ulusal İktisada Giriş**, Belge Yayınları (yakında çıkıyor)
- **Sosyal Demokrasinin Bunalımı**, Belge Yayınları (yakında çıkıyor).
- **Ulusal Sorun Üstüne**, Belge Yayınları (yakında çıkıyor)

ROSA LUXEMBURG ÜSTÜNE

- **Rosa Luxemburg,** Tony Cliff, Anadolu Yayınları 1968.
- **Rosa Luxemburg**, Peter Nettl, İki cilt, Ataol Yayınları, 1990 - 1991.

Giriş

I

Rosa Luxemburg 5 Mart 1871'de (Liebknecht'in doğduğu yıl) Rusya Polonyasının Zamoçc kentinde, özgür düşünceli bir yahudi tüccarın kızı olarak doğdu. Çok erkenden illegal bir Polonya devrimci çevresine giren Rosa Luxemburg, daha onsekiz yaşını doldurmadan yurt dışına kaçtı. Yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra, yani 1896' dan sonra, Almanya'da yaşamaya başladı. Gustav Lübeck'le yaptığı sahte evlilikten dolayı elde ettiği Alman vatandaşlığı sayesinde yurt dışı edilmekten korundu. Hemen, tüm, gücüyle Alman sosyal demokrat hareketi içinde çalışmaya başladı. Alman Marksistlerinin kuramsal sözcülüğünü yapan Rosa Luxemburg, aynı zamanda bir enternasyonalist ve dünya vatandaşı olarak kaldı. 1905'de birinci Rus devriminin başlamasından sonra gizlice Varşova'ya gitti ve orada birlikte yaşamakta olduğu Leo Jogiches'le beraber tutuklandı. Kefalet ödeyerek özgürlüğüne kavuştu ve Almanya'ya döndü. 1907 'den itibaren SPD' nin merkez parti okulunda doçent olarak çalışmaya başladı. Ancak ölümünden sonra yayınlanan "Ulusal Ekonomiye Giriş" ve baş yapıtı olan "Sermaye Birikimi. Emperyalizmin Ekonomik Açıklanışına Bir Katkı (1913)" adlı kitapları bu okuldaki çalışmalarının ürünüdür.

Daha 1900 yılında, Paris'te toplanan II. Enternasyonal kongresinde kapitalist düzenin "dünya politikasının yolaçtığı bunalım sonucunda "çökeceğini söyleyen ve Enternasyonal'in 1907 Stuttgart, 1912 Basel toplantılarında ise savaşa ve militarizme karşı verilen mücadelenin yoğunlaşmasını sağlamaya çalışan hümanist ve savaş karşıtı, Rosa Luxemburg için, dünya savaşının patlak vermesi ve SPD'nin savaşçı bir politika izlemesi, yaşamını etkileyen korkunç bir darbe oldu. Karl Liebknecht'le beraber SPD içindeki bir avuç kararlı savaş karşıtını önce, "Gruppe Internationale" sonra da "Spartakusbund" (Spartaküs Birliği) içinde toplayıp örgütlemeye çalıştıysa da, 18 Şubat 1915'de tutuklanarak, bir yıl hapis cezasına

çarptırıldı. 22 Ocak 1916'da salıverilen Rosa Luxemburg, 10 Temmuz 1916'da "güvenlik hapsine" alındı ve ancak 9 Kasım 1918'de cezaevi kapıları Rosa Luxemburg için de açıldı. Cezaevinden çıkar çıkmaz, aynı zamanda KPD'nin de (Spartakusbund) kurulmasına hizmet edecek olan devrimi devam etirmek için tüm gücüyle Ebert-Scheidemann iktidarına karşı mücadele etmeye başladı.

Rosa'nın onaylamadığı bir ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, Karl Liebknecht'le beraber 15 Ocak 1919'da hükümet güçleri tarafından tutuklanıp vahşice öldürüldü. Ceseti aylarca sonra Landwehr kanalından çıkartıldı. Katilleri serbest bıraktılar, o zaman yüzbaşı olan Pabst halen yaşamaktadır (1975).

II

Alman tarihinin 19. ve 20. yüzyılı kendine özgü bir trajedi ile damgalanmıştır. Batının büyük halklarında ulusal sorun oldukça erken bir biçimde ulusal birlik ve burjuva özgürlüğünden oluşan bir sentezle çözümlenmişti. Almanya'da ise ulusal birlik, çok geç ve ancak "demir ve kan" yardımıyla sağlanmıştı. Bismarck'ın "yukarıdan devriminden" hasıl olan tipik Alman meşrutiyetciliği, sadece göstermelik bir varoluşa yol açan ve öncelikle siyasal özgürlükler pahasına işlev gören bir egemenlik sistemi kurdu. 1871'den sonra ise, en çok önem verilen şey, "düşmanca bir çevreye karşı" sürdürülen emperyalist kavga oldu - otoriter önderlik altında gerici bir ruh taşıyan bir kavga. Özgürlükçü - devrimci - demokratik güçlerin zayılığı ile, otoriter - antidevrimci - bürokratik ilişkiler tarzının, kurumların ve güçlerin olağanüstü gücü, birbirine denk düşmekteydi. Köle-efendi ilişkilerinin yürürlükte olduğu bir mutlakiyet düzeninin eşi olan bu asker - polis devleti 20. yüzyılın başlarına dek sürdü. Bu devlet tam anlamıyla totaliter bir devlet sayılmasa bile, düzenleyici, koruyucu ve ezici müdahaleleriyle toplumun çeşitli yaşam alanlarına girmiş olan "devlet üstü" bir mekanizmaydı. Heinrich Mann'ın "Tebaa" (Untertan) ve "Köpenick Yüzbaşısı" adlı yapıtları, Alman tarihinin bu dönem gerçeklerini her türlü bilimsel açıklamadan daha çarpıcı bir biçimde ortaya koymakta.

Kırksekiz demokrasisinin uğradığı ağır yenilgiden sonraki restorasyon devrinde ortaya çıkan sosyal demokrasi, bu tarihsel - sosyal ilişkilere sürekli olarak bağımlı kalmıştır. Sosyal demokratlar kendilerine yalnız Lassalle'yi değil, Marks'ı ve Engels'i de yol gösterici olarak tanıdıklarının açıklıyorlardı. Oysa, taraftarlarının çoğunun görüşleri ve daha 1914'lerden önce izledikleri politika marksist bir işçi partisinin politikası değildi. Hatta burada, sosyal demokrat parti ne ölçüde bir sosyalist parti ya da salt radikal - demokrat bir parti olarak çalışıyordu sorusu sorulabilir.

İşçi sınıfı hareketinin yoğunlaştığı ve güçlendiği dönem, yeni Alman devletinde (Reich) açıkça görülen ekonomik kalkınmayla aynı döneme denk düşer. Böylece işçi sınıfının büyük bir kesiminin ekonomik durumunun çok az da olsa düzeldiği tartışılmaz. Altmışlı yıllardan yüzyılın sonuna dek işçilerin reel ücretleri, sendikal çalışmaların da bir ürünü olarak, üçte bir artış göstermesine rağmen, ücretler daha sonra geçim giderlerindeki artış sonucu oldukları yerde kaldı. Ayrıca yetmişli yıllarda 12 saat olan iş gününün 1914' de 10 saate indirilişi, sosyal sigortaların hizmetleri ve iş güvenliğinin düzelmesi, etkisiz kalmadı. Buna karşın, sürüp giden konut sefaleti vardı ve işçi sınıfının küçük burjuva olanaklarına sahip bir üst tabakaya, geniş orta tabakaya ve sefalet içinde sürünen bir alt tabakaya bölündü.

İmparatorluk döneminde (Kaiserreich) işzi sınıfının örgütleri ve kurumları olağanüstü bir biçimde güçlendi.

1890 ile 1914 yılları arasında özgür sendikaların sermayesi 425. 845 Marktan 88 milyon Marka, üçyüzbinden az olan üye sayısı ise 2,5 milyona yükseldi. Öte yandan sendika yöneticilerinin sayısı daha da hızlı yükseliyordu: 1900 yılında merkez örgütlerde çalışan 269 sendikacı varken, savaş başladığı sırada bu sayı 2867'yi buluyordu. Yani 1900 yılında 10 000 üyeye 4 sendika yöneticisi düşerken, 1914'de aynı sayıdaki üyeye en azından 11 memur düşüyordu. Parti yönetim kurulunun geliri 1891/92 yıllarında 232.000 Markken, 1910/11 yıllarında 1.358.000 Markı bulmuş, 1890'da 172.000 Mark olan sermayei ise, 1913'de 2.334.000 Marka ulaşmıştı. Parti 1912 yılında tam 90 günlük gazete çıkartıyor!, bu gazetelerde 267 redaktör, 89 müdür, 413 alım- satım ve diğer idari

işler memuru, 2646 teknik eleman ve 7589 kadın gazete satıcısı çalıştırıyordu. "Vorwats" (İleri) adlı yayınevinin kitap satışından elde ettiği gelir 1911/12 yıllarında 790.000 Markı geçmekteydi. Partinin 1913/ 14 yıllarında köylerde 9115, kentlerde 2753 temsilcisi vardı. 320 Parti üyesi köy heyetlerinde ve belediye meclislerinde çalışıyordu. Diyet meclisi için 231 üye aday gösteriliyordu. Durumun acayipliğini anlamak açısından: Schwarzburg - Rudolstadt parlamentosunda mutlak çoğunluğu elde eden parti (9:7), Prusya parlamentosunda önemsiz bir azınlık olarak kalmaktaydı (443 sandalyeden yalnızca 10 tanesine sahipti). İşçi sigortalarının idari ve temsili organlarında, iş ve ticaret mahkemelerinde, belediye idarehanelerinde çalışan sosyal demokratların sayısı 1910 yılında hemen hemen 100.000'e ulaştmaktaydı. SPD'nin üye sayısı on yıldan az bir sürede üzç kat artmıştı. (1906: 384 000 üye, 1914: 1.086.000 üye). 1871 parlamento seçimlerinde seçmenlerin %3'ü - tabiki yalnızca erkekler - partiyi seçerken, 1912'de oyların %34.8'ini alarak inanılmaz başarılar elde etti. 1871'den 1912'ye kadar aldığı oyların sayısı kırk kat artmış (1871: 124.655, 1912: 4.250.399), çıkardığı milletvekili sayısı da 2'den 110'a ulaşmıştı (bu milletvekillerinin 36'sı sendika yöneticisiydi.)

Peki, bu sosyalist örgütlenmelerin sosyal temeli ne kadar genişti?

1914'den önce işçilerin çok azı sendikalarda örgütlüydü. Devlete bağlı iş yerlerinde, idarede ve tarımda çalışan işçilerin hiçbiri, kamu işçileri ve kadın işçilerin ise çok azı sendikalıydılar. Özel sektör memur örgütlenmesi ancak biraz ileri düzeye erişmişti. Sendikaların ağırlık noktasını daha çok sanayi işçileri, zanaatkârlar, ticaret ve ulaşım alanlarında çalışan işçiler oluşturuyordu. 1907'de bunların %24'ü serbest sendikalara girmişti. 10 ile 1000 işçinin çalıştığı işyerlerinde, yani küçük ve orta işletmelerde, çalışan vasıflı işçiler en güçlü örgütlülüğe sahiptiler. Genel olarak küçük ve orta boydaki işyerlerinde sürdürülebilen ve küçük sanatlarla ilişkisi olan sanayi dallarındaki örgütlenme de oldukça güçlüydü. Tutucu eğilimli matbaa işçileri en başta gelen gruptu. Sendikalar büyük sanayide zayıf, ağır sanayide ise çok zayıftılar. Maden ocaklarında önemli pratik etkileri yoktu, büyük demir - çelik sanayisinde ise hiç tutunamamışlardı.

Birinci dünya savaşından önce yalnız SPD ikinci Enternasyonal'de en güçlü parti değildi, aynı zamanda serbest sendikalar, dünyanın en güçlü sendikalarıydı (İngiliz Trade Union Congress 1913'de 2.2 milyon üyeye, Amerikan Federation of Labor 2 milyon yakın üyeye sahipti). Bunun yanısıra Alman işçi hareketi, SPD'yi sık bir ağ gibi saran birçok yan ve yardımcı örgütlenmelerde örgütlenmişti. Buna birkaç örnek vermek gerekirse: 1913/14 yılında işçiler için 49 gezi düzenlendi, 147 işçi kütüphanesi vardı; 769 halk gecesi ve 38 çocuk toplantısı yapıldı. Bu örgüt kalabalığı gercekten de "Tüketiciler Derneğinden" Cenaze İşleri Derneğine, Bowling Klüplerinden Parti Yüksek Okuluna dek uzanıyordu.

Proletaryanın yukarıdan bir kenara itilmesine, aşağıdan belirli dönemlerde ister istemez "secessio plebis" (aşağıdan bölünme) karşılık oluyordu. Bölünmüş, partikülerist Alman toplumunda, 19. yüzyılda proletarya gerçekten de bir boşlukta yaşıyordu. Alman sanayi işçilerinin bu wilhelmist mutlakiyet devletinde ve henüz yarı feodal militarist toplumda yeni bir vatan talebi, yoldaşın beşikten mezara kadar (ya da tasviyesine kadar) yaşayabileceği örgütlerden ve kurumlardan oluşan kendi dünyasında karşılanmıştı. Burada en iyi durumda bilinçlendirmeye kadar varabilen güç ve onur duygusu gelişebiliyordu. Bu da yüzyılın sonuna doğru iyice yaygınlaştığını gördüğümüz koyu kaderci - dinsel vulger marksizm (bayağı marksizm) den başka bir şey değildi. P. V. Oertzen'in anlattığına göre, marksist öğretiyi kabullenen işçiler, onu, bir işçi, bir üretici olarak değil parti örgütlerinin bir üyesi olarak algılıyorlardı. Yani, onu ekonomide ve işletmedeki kendi somut durumlarına indirgiyemiyor, aksine siyasi örgütlü parti üyeleri olarak yaptıkları çalışmalara göre değerlendiriyorlardı. SPD'nin ulaştığı işçi kitlesinin kendi kendine karar verme ve eyleme geçme olanakları sınırlıydı. Sosyal demokratik secim derneği, ekonomi ve gelecek somut sosyalist görevleri ile bağlantısız çalışıyordu. Bu bağlamda nerdeyse sınıf bilincine sahip proletaryanın şizofrenisinden bahsetmek gerekiyor: "bir yandan mesleki onuruna sahip ve örgüte kesintisiz olarak bağlı sendika yoldaşı, öte yandan radikal - demokratik, genel seçim hakkına ve kitlelerin siyasi aydınlatılmasına güvenen parti üyesi."

Sendikalar ne işçi zekasına ne de kendi kuramlarına sahipken, sosyal demokrat partisinde her ikisi de vardı.

Parti, yeni bir sosyalist insan tipinin oluşması için çalışırken ve ağırlık noktasını örgütün genişlemesine vermediği, sırada her şeyden önce demokratik - genel - bir seçim hakkı ve - sendikalarla beraber - sekiz saatlik iş günü ve diğer düzeltilmeler için mücadele ediyordu. Ancak, burjuva toplumu çerçevesini tehdit edebilecek büyük politikaya etkin devrimci bir müdahalede bulunmaktan çekiniyordu. Sosyalizmin, kapitalizmin kaçınılmaz çöküşü ile doğal olarak geleceğine inanıldığından, onun edilgen bir biçimde beklenebileceği sanılıyordu.

Sendikalar ve parti, sosyal politika, komünal politika ve hatta ülke politikası alanlarına - kuzey Almanya'da değil, güneyde - girmeyi başardığı oranda partiye reformist bir güncel politika damgasını vuruyordu. Marksist ya da revizyonist kuramcılar değil de, sendika sekreterleri, parti memurları ve komünal politikacılar parti karakterini giderek daha fazla belirliyorlardı. Böylece Rosa Luxemburg parti kurulunu kodomanların ve meyhanecilerin bir topluluğu olarak adlandırdığında pek de abartmış olmuyordu. Sosyal demokrasi mevcut toplumu değiştirmek için yola çıkmışsa da, bu toplum ona 1914'den önce damgasını vurmuştu.

Ancak, sosyal demokrasinin genelde burjuvalaşmasını ve bürokratlaşmasını tespit etmekle kalmayıp, özellikle "wilhelmist" çizgiler de gözlemlemekteyiz. Wilhelmist otokrasiyle mücadele, SPD'nin kendisinin bu süreçte giderek daha da otoriter olmasına yol açmıştır. Robert Michels, incelemelerinde, 1914'den önce kullanılan savaşçı terminolojinin ve militarist kavramların özellikle Alman Sosyal demokrasisinde hangi rolü oynadığına dikkat çekmiştir. Michels SPD'deki deneyimlerinden hareketle tüm demokratik örgütlere oligarşinin demirden yasasının uygulanabileceğine inanıyordu. Bu nasıl olursa olsun, katı örgütlenmiş ve disiplinli düşmanına karşı durabilmek için, SPD'nin kendisi de örgüt disiplini ilkesine büyük önem vermesi gerektiğini sandı.

Sosyal demokraside bir araya gelen insanlar, mevcut bağımsız iradelerine rağmen, Alman toplumundaki kişilik oluşumundan, karakter yapılarında önceden şekillenmiş olduklarından dolayı, partideki otoriter eğilimler oldukça verimli bir zemin bulmuştu. Patriyakal ailede,

geleneksel okulda, hiyerarşik devlet kilisesinde, otokratik orduda, otoriter organize edilmiş fabrikada her zaman itaatkarlık ve düzenin önemi öğretildiğinden, partide de benzer tavır gösteriliyordu. Eski wilhelmist mutlakiyetin yanında ya da onun yerine geçen yeni önderliğe karşı büyük çoğunluğun eskiden iktidara karşı gösterdiği tavrın benzerini göstermesi kadar doğal bir şey olamazdı.

Devrimci bir değişime olan inanç, örnek olarak fransız devrimi alınmış olsa dahi, nonkonformist* bir direniş geleneğinin eksikliği, son 1848 devriminin ve altmışlı yıllardaki son burjuva muhalefetinin yenilgisi karşısında nesilden nesile zayıflamıştı. Engels'in ve Wilhelm Liebknecht'in ölümünden sonra, Bebel ve Kautsky nesli, geleceği, devrimin, ayaklanmanın ve iç savaşın belirleyiciliği altında düşünmekten acizdi. Prusya ve Almanya'nın yüksek kapitalizm gelişimi çerçevesinde güçlenmesi, ilerlemenin yalnızca mevcut güçlere az ya da fazla uyumla olasılı olacağını kanıtlıyor görünüyordu. Özellikle Almanlar için ayaklanma ve başkaldırı karmaşıklığa ve anarşiye götürüyordu ve reform ve uzmaşma sükünetin ve düzenin ayakta durmasını tehdit etmemeliydi. II. Wilhelm - Eduard Davids'in aktardığına göre - savaşın başlangıcından sonra, kızıl boyanın sosyal demokratların üzerinden gittiğini ve iyi Almanların ortaya çıktığını söylerken pek de haksız sayılmazdı.

Alman işçi hareketini Alman Reich'ı dokusuna "entegre" etmek, kuşkusuz, batı Avrupa'da olduğundan daha az deliksiz ve kesintisizdi. Üçüncü cumhuriyetin "burjuva" Fransa'sından ya da burjuvalaşmakta olan İngiltere'den - ya da liberal örnek eyalet Baden'den - daha değişik olarak, Prusya-Almanya'sındaki monarşist, bürokratik ve aristokratik unsurlar eskisi gibi o kadar güçlüydü ki, burada SPD'nin tüm uyum çabaları yarı yolda kalıyordu. SPD'nin daha çok Prusya'da uğraşmak zorunda kaldığı kendisinden çok daha güçlü olan karşıtı, onu "ya devrimci mücadele ya da yok oluş" gibi açık bir alternatifle karış karşıya bırakmadıysa da, iğne yaraları politikasıyla sürekli muhalefette tuttu. II. Wilhelm için SPD 1914'e kadar "vatansız kalfaların" partisi olarak kaldı; onun iktidar alanı

* Egemen anlayışın karşısında bağımsız düşünme ve genel anlayışların arkasına düşmeme

içinde bir sosyal demokrat doçent ya da postacı bile olamazdı. Bu anlamda Paul Frölich alaylı olarak "partinin geçmişteki meziyetlerinin günah işlemek için fırsat yokluğundan kaynaklandığını" söylerken haklıydı.

C. F. Schorske'nin altını çizdiği gibi, yüzyıl değişiminde gerici ve otoriter eğilimler yeniden güçlenmişti. SPD, Bismarck'ın devrilmesinden sonra da sürekli yeni olağanüstü hal yasaları tehdidi ve darbelerin tehditi altında yaşamış olsa da, o zaman hiç değilse liberal reformların gerçekleştirilmesi giderek yakınlaşmış görünüyordu. Emperyalizmin gelişmesi ile toplum yeniden kutupsallaştı: sermaye yığılımı, sanayi ve banka sermayesinin birleşerek finans kapitale dönüşmesi, tekeller, sermaye ihracatı, zorba bir sömürgeciliğe, militarizme ve milliyetçiliğe ekonomik zemin yaratmıştı. Dış politikada artan silah yarışının ve tehdit eden savaşların ön plana çıktığı oranda, iç politik reformlar için oyun alanı daralmıştı. Tamamlanmamış burjuva devrimi ülkesinde, iktidara giden her yol çıkmaz bir sokakta bitiyor gibiydi: Parlamento seçimlerinin kazanılmasına rağmen, parlamentonun kendisi bir gölge parlamento olarak kalmıştı. 1912 seçim başarısı yeni umutlar oluşturduysa bile gericiliğin kalesi olan Prusya, tüm saldırılara karşı ayakta durabiliyordu. Prusya derebeyliğine karşı liberal burjuvaziyi federal yoldaş olarak kazanmak için SPD'nin güttüğü ölçülü politika, bunlardan taviz almak için çok zayıftı. 1912'deki ittifak politikası meyvelerini vermemişti. Parlamento milletvekillerine ve kitle örgütlerine rağmen, SPD her zamandan daha fazla acizdi. Örgütün kendisi bile durgunlaşmaya başlamıştı: 1912/ 13 yıllarında parti üyelerinin sayısı yalnızca %1,3 oranında bir artış göstermişti. Böylece "parlamento bıkkınlığına" paralel olarak "parti bıkkınlığı" kendisini duyumsatıyordu.

İç gerilimlerin arttığı ve parti birliğini tehdit ettiği oranda, gelecek daha da karanlık görünüyordu. Dışa karşı etkileyici bir örgütsel birlik görünümüne karşın, parti içinde bir ayrışma süreci çoktan başlamıştı. 1900 yılında, Bernstein'ın "Sosyalizmin Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri" adlı yapıtıyla bütün bir program sunduğu "revizyonistlerle" manevi olarak Kautsky tarafından yönlendirilen "ortodoks marksistler" karşı karşıya gelmişti. Sonun-

cular 1905 Rus devriminin ardından kendi aralarında ayrışmaya devam ettiler: Sonraki yıllarda Kautsky'nin ve parti yönetiminin etrafından toplanan sayısal çoğunluğa sahip "marksist merkezden" sayısal olarak az, ancak kuramsal olarak çok canlı olan "radikal sol" ayrıldı.

Bernstein revizyonizmi oluşumunu, doksanlı yılların genel ekonomik kalkınmasına olduğu kadar, Prusya dışındaki yerlerde sosyalistlere karşı yasaların kalkmasından sonra politikada yükselen yeni olanaklara da borçludur. Ancak parti geleneğinin ve partiye karşı özellikle Prusya'da süren ayrımcılığın etkisi hala o kadar güçlüydü ki, önderler ve yönetici kitlesi Bernstein'a karşı tavır aldılar. Bernstein'ın görüşleri, Hannover (1899) ve Dresden'de (1903) yapılan parti kurultaylarında ezici bir çoğunlukla - 216: 21 ve 288: 11 - mahkum edildi. Kuşkusuz bu çoğunluk "radikal marksist" olmanın dışında herşeydi - bu sözde marksistlerin çoğu, Berntein'e "Ede, sen bir eşeksin, böyle bir şey söylenmez, böyle bir şey uygulanır" sözcüklerinin yazan İgnaz Auers'in önerilerine göre davranıyordu. 1914'e kadar bu çoğunluk genelde marksist merkezi destekliyordu - en azından ideolojik ve terminolojik düzeyde. Merkezin, "günün" alçak gönüllü-reformist praksisini, radikal - devrimci cumanın takdisi ile nurlandırma çabası, proleter örgütlerin büyüme ve sağlamlaşma döneminde, parti örgütünün birliğini ve gücünü bu şekilde simgelemesine ve mutlaklaştırmasına uygun olmasına rağmen artık bugün kendisini tipik bir "entegrasyon" ideolojisi olarak ortaya koymuştur. Daha sonra buna ek olarak tek bir parti çerçevesi içinde Bernstein revizyonizmi ile Luxemburg radikalizmini parti içi barıştırma misyonunu yüklenmişti. İşçi örgütlenmelerindeki tutucu bürokrasi için de, 1914'e kadar, onların örgütteki çıkarlarını temsil ettiği oranda yararlıydı. Bu çoğunluk SPD'nin savaş öncesi Almanya'nın garip, özel durumu ile açıklanabilir olan ara konumuna uygundu: ne batı Avrupa'da olduğu gibi gelişmiş bir burjuva demokrasisindeki tam reformist bir parti olarak yer alıyor, ne de Rusya'da olduğu gibi tüm toplumun devrimci bir öncü savaşçıları olarak devlete karşı sürekli devrimci tavır alabiliyordu. Bu birleştirici ideoloji özellikle Almanya için tipik olan sorunların çeşitliliğini ve derinliğini ve gerilimleri açığa çıkarmakla, tutucu parti

yönetiminin eski biçimlere ve formüllere bağlı kalmasını kolaylaştırdı. Nesnel durumun korkunç bir biçimde doruğa ulaşmasıyla, bu ideoloji iflas etmek zorunda kaldı, taşıyıcıları, ona tutunmak istediklerinde ise partinin iki kanadına karşı geride kalmaya mahkumdular.

Marksist merkezin durumu, 1905-1914 yıllarında, radikal marksist solun oluşumu ile birlikte zayıfladı. Rosa Luxemburg politik kitle grevleri ile sınıf mücadelesini harekete geçirmek isterken, 1906 yılında yapılan Mannheim parti kurultayında sendikalar kendileri ile ilgili parti kararlarında veto hakkı istemlerini onaylattılar. Bu parti yönetimini ve reformistleri güçlendirirken, radikalleri keskinleştirdi. Onların gözünde parti yanılmazlık etkisini yitirmişti. 1907 seçimlerinden sonra, uluslararası politikanın sivrileşmesi ve savaş tehdidi karşısında parti içi zıtlıklar keskinleşmişti. Liebknecht ve Eisner savaşa karış daha kararlı bir politika istemeye başlarken, Rusya'ya karşı Alman müdahalesi savaşı durumunda, sonraki Spartakistler, kitle grevinin ilanını istiyorlardı. Böylece, Liebknecht, Rosa Luxemburg ve Hermann Duncker, Bebel'e karşı da muhalefete geçmişlerdi. 1907 yılında ikinci Enternasyonal'in Stuttgart kongresinde, SPD, radikal bir anti militarist politikaya karşı mücadele veren, tutucu tarafta yer alıyordu- yalnız öteki partilerin etkisi, SPD'nin militarizme daha fazla uyum sağlamasını ve bundan oluşacak olası bir bölünmeyi bir süre daha engelledi. 1905'de başlayan devrimci bekleyişler dönemi büyük bir sarhoşluk sonrası baş ağrısıyla bitti.

Ancak Bülow- blokunun dağılması - hala Schroske'yi izlemekteyiz - 1909 yılında radikal solun çizgilerinin daha da belirginleşmesine yol açtı: revizyonistlerin liberalerle ortak çalışma umutları arttığı oranda radikallerin kaygıları da artmaktaydı: radikaller bu ortak çalışmada, yalnızca emperyalizm ve savaşın karşısında bir kapütülasyonun tehlikesinin görüyorlardı. Bunun sonucu kautskist-merkez ile marksist solun arasında kesin bir ayrım oluştu: birincileri devrimi edilgen şekilde bekleme stratejisine bağlı kalarak, bir yandan revizyonistler ve sendikalar arasında, öte yandan sol ile bir uzlaşmayı olası kılmak isterken, marksist sol, iç ve dış çelişkilerin keskinleşmesinin daha kararlı ve devrimci bir politikayı kaçınılmaz kıldığını giderek daha fazla duyumsuyordu. Yani parti üçe ayrılmış görünüyordu. Kautsky bunu topografik olarak şöyle

ifade ediyordu: "Karl Marx'ın doğum şehri Trier'den keskin bir sağa dönüşle revizyonistlerin merkezi büyükdukalık Baden'e varılır, buna karşın sola dönüşle de Luxemburg'a ulaşılır".

Hatta Chemnity 1912 ve Jena 1913'de yapılan parti kurultaylarında savaşa ve orduya ilişkin tavır dört akımı ortaya çıkardı: en sağda revizyonistler, ortada parti yönetimi ve yöneticiler kitlesi, bunun solunda yeniten sola yönelen marksist merkez ve en solda Rosa Luxemburg, Mehring, Liebknecht etrafındaki grup. Revizyonistler ve parti çoğunluğu, artık şimdi, eğer asker sayısını artırma doğrudan vergilerden finanse edilirse, bunu onaylamaya hazırdı. Parlamento fraksiyonunda oy oranı 7 çekimsere karşın 52:37'di. Merkez. şimdi kitle grevi sorununda da sol kanatla birlikte parti yönetimine karşı tavır alıyordu. Merkez için artık yalnızca eski ilkelerin ayakta durması değil, aynı zamanda taktiğin de devrimcileştirilmesi söz konusuydu. Jena'da parti temsilcilerinin %30'u saldırı taktiği doğrultusunda ve vergi sorununda parti çoğunluğuna karşı tavır aldı. Bu oylama ile sonraki SPD - USPD güç dengesi arasındaki uyum şaşırtıcıdır.

Partinin dağılma tehlikesi arttıkça, parti içi disiplin istemleri de o oranda arttı. Ancak parti disiplininin katılaştırılması, radikallerin parti yönetimine karşı muhalefetini yükseltmesine ve kendi örgütlenmelerini genişletmesine yol açtı. Mannheim parti kurultayından beri ağırlık üyelerden ve parti kurultayından uzaklaşarak sendika yöneticilerinin onayına bağlı olan parti yönetimine geçmişti. Buna bağlı olarak manevra alanı daralmıştı. Parti örgütlenmesinin egemen taraf altındaki esirliği giderek artmaktaydı. Yeni kişiliklerin parti yönetimine girmesi ile alet daha da tutuculaştı: Wilhelm Liebknecht'in 1900 yılında ölümü ile art arda Bedel ve Singer de yaşamlarını kaybetmişlerdi. Hareketin kahraman ve devrimci geçmişi ile hiçbir bağı bulunmayan, soğuk, renksiz, gayretkeş, aşırı pratik organiztör, idare ya da parlamento adamı olan yeni bir işçi önder tipi başa geldi: Scheidemann, Braun özellikle Ebert bu yeni tipin prototipi olarak ortaya çıktılar. Schorske bu bağlamda, en fazla statükonun barışçı bir şekilde geliştirilmesi taraftarı olabilen reformist rutinyerlerden söz ediyor. Bunlarla yönetimin Singers'in yerine gelen Haase ve Luise Zietz gibi az sayıda üyeleri baş

edemiyorlardı. Yeni yönetimde bürokratik unsur da ek iki sekreterle daha güçlü temsil ediliyordu. Geniş yetkileri olan kontrol komisyonu ağırlıkla merkez yönelimliydi: sol radikallerden, yalnızca Clara etkin bu organda bulunuyordu. Parti yönetimini yeniden biçimlendirme çabalarının hepsi boşa çıkmıştı. Parti yönetimi tüzüğün uygulanmasında sağ kanada hoş görülü davranırken, sol kanada karşı katı bir tavır sergiliyordu. Onlar da karşı saldırıya geçtiler. Her iki tarafta mücadele sertleşip, acımasızlaştı. Ancak sol taraf birlikçi olduğundan, partinin bölünmesini düşünmüyordu. Kendi dergilerini bile çıkarmaya yeltenmediler; ancak Aralık 1913'de Rosa Luxemburg, Mehring ve Karski "Sosyal Demokrat Yazışmalar"ı, çıkarmaya başladılar.

Solun ne kadar cılız olduğu bir kaç yıl sonra görülecekti. Sözdeki marksist lisan ve terminolojinin, büyük çoğunluk için, uygulanan politikanın gerçek yüzünü örttüğü artık ortaya çıkmıştı. 1914'den önce yalnızca sendikalarda değil, aynı zamanda partide de ilk etapda sosyal politik yönelimli, ama anayasal ve toplumsal politik olarak ayrımcı olmayan ya da egemen ideolojiyi benimseyen, en azından mevcut anayasal gerçekliği radikal biçimde sorgulamak istemeyen tabakanın ne kadar geniş olduğu, 4 Agustos 1914'de Kaiser "vatansız kalfalar" sözünü geri aldığından aniden ortaya çıktı. Ebert ve Scheidemann yönetimindeki parti, artık açıkça statükonun zemininde hareket ediyordu. O, eğer Prusya'daki üç sınıf seçim hakkı gibi birtakım estetik hatalar düzeltilirse, "sosyal krallığı" onaylamaya hazırdı.

Son yüzyılın deneyimlerinden görüldüğü gibi, SPD'nin 4 Ağustos 1914 tarihindeki kararının, yeni çağ tarihinin en uğursuz dönüm noktasını oluşturduğu bugün anlaşılmaktadır. Kuramsal düzeyde, İkinci Enternasyonal'in önder partilerinin önünde başarılı olabilecek üç yol vardı: 1. Kendi iktidarına karşı, Onun silah bırakmasına ya da yenilgisine dek sınıf mücadelesini yükseltmek, sonra iktidarı ele geçirip barış anlaşması yapmak. Rusya'da bu yola Lenin başvurdu - Liebknecht bunu Almanya için istiyordu. Tüm savaş kredilerinn onaylanmaması, Onun ilk adımı olurdu. 2. İktidar politikasının emperyalist savaş yanlısı eğilimine karşı, acil barışı amaçlayan–neye mal olursa olsun - kararlı şu ya da bu ölçüde legal

muhalefet. Bu tür pasifist bir çizgi bir yanıyla daha sonra USPD tarafından savunuldu - bu tür bir tavır en azından 1914 yılında çekimser oy kullanmayı ve en geç 1917 yılında Rus devriminden sonra da tüm savaş kredilerini red etmeyi gerektirirdi. 3. En zoru ise savaşı başından itibaren tüm ezilen halkların ve sınıfların uluslararası emperyalizme karşı verdiği ulusal ve sosyal bir savaşa dönüştürmeye çalışmaktı. 1848 geleneğinin sürdürülmesi anlamını taşıyacak bu durum ise tüm gerici iktidarlara karşı bütün halkları (İrlandalıları, Hindistanlıları, herşeyden önde Polonyalıları Alsaslıları v. s.) devrimci bir düzeyde harekete geçirmek demekti. SPD savaş kredileri için önceden olumlu oy kullanmış olsa bile sonra kendi hükümetinin sürdürdüğü savaşı gerici - emperyalist bir savaş olarak eleştirmeliydi. Her durumda da SPD ikinci ya da üçüncü olasılığı seçmiş olsaydı bile, peşinen - ya da en azından Marne çatışmasından sonra– Almanya'nın yenilgisini hesaba katmalı ve bu durum için kendisini iktidarı devralmaya hazırlamalıydı.

Bunların hiçbirisi olmadı. SPD en az direniş gösterme yolunu, gerici egemen çevreler ve sınıflarla kendisini ifade etmeyi, Wilhelm ve Bethmann, Hinderburg ve Ludendorff'un zafer düşlerini seçti. Bu yalnızca sosyalizme ve devrime ihanet değil, aynı zamanda 20. yüzyıldaki Alman politikası için tipik olan gerçeklik duygusundan yoksunluk ve aptalca bir hayalcilikti.

4.8.1914 yılındaki kararı ve bunu devam ettiren ve arttıran "sınıf mücadelesinin geçici olarak durdurma" ve "acı sona kadar dayanma" politikaları ile SPD, yalnızca Avrupa'da demokratik sosyalizm şansını yok etmede önemli bir katkıda bulunmakla yetinmemiş, aynı zamanda Alman ulusunun birlik ve özgürlüğünü ve Avrupa'da ve dünyada barışçı bir devlet sisteminin oluşturulmasının olanaklarını da yok etmede önemli bir payı olmuştu. Bunun ilk sonuçları bile örneksizdi: parti birliğinin yok edilmesi ve aşırıların kutuplaşması, Bolşeviklerle ve doğudaki öteki radikallerle ilişkilerin koparılması, batı Avrupa ve ABD'deki sosyalist, demokratik ve ilerici akımlarla çelişki gibi. Sonraki etkileri ancak uğursuz olarak adlandırılabilinir: Almanya'nın izolasyonu, Almanya'da solun imha edilmesi, dünya komunizmine düşmanlık, uluslararası ekonomik bunalımın engellenemeyişi ya da aşılamaması,

Nazi Almanya'sına ve böylece de İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlama, 1945 yenilgisi vs.

Sınıf mücadelesini geçici durdurmada ve demirden parti disiplininde ısrar etmek, SPD'nin bölünüşünü hızlandırdı. 2.12.1914'de Karl Liebknecht savaş kredilerine karşı tek başına oy kullandıktan bir yıl sonra 22 milletvekili salonu terk ederken 20 milletvekili de onun izinden gidiyordu. Parti grubu tarafından dışlanan parlamenterler Mart 1916'da "Sosyal Demokrat Çalışma Grubunda" biraraya geldiler. Bu oluşum Nisan 1917'de Gotha'da kurulan USPD'nin öncüsüydü. Liebknecht ve Luxemburg etrafındaki Spartaküs grubu yeni partiye eleştirel yaklaşmasına ragmen, ilk önce bu oluşuma katıldılar. Ancak Kasım devriminden sonra kesin ve tam bölünme gerçekleşti: Aralık 1918 parti genel kurultayında çoğunluk üç oya karşı kendi partisini kurmaya karar verdi. Yeni parti kendisini KPD (Spartaküs Birliği) - Almanya Komunist Partisi - olarak adlandırdı Mart 1918'de Rus SDİP (Bolşeviki) ismini Rusya Komunist Partisi olarak değiştirdi. Bununla 2. Enternasyonal sosyal demokratları ile arasındaki bağın kopuşu ve kırk yıllık devrimci marksizmin rönesansının mesajı verilmekteydi.

III

Rosa Luxemburg'un "Sosyal Reform mu Devrim mi?" adlı kitabı, revizyonizmin kurucusu ve sözcüsü Eduvard Bernstein'in makale dizisine ve kitabına bir yanıttır. Ekonomik bunalımların doğmamasından ve orta kesimin varlığını sürdürmesinden, devletin, toplumun ve ekonominin sözde liberalleşmesi ve demokratikleşmesinden, proletaryanın durumunun düzelmesinden ve işçi sınıfının ilerlemesinden, Bernstein, Marx'ın devrimci stratejisinin eskidiğini, yerini aşamalı reformlar taktiği ve sosyalizme barışçıl gelişmeye bırakması gerektiği sonucunu çıkarmıştı. Bernstein'in opor-tünizmine karşı Rosa Luxemburg sosyal reform ve devrim arasın-daki diyalektik bağa, bir araç olan reform ve bir amaç olan devrim arasındaki ayrılmaz bağlantıya dikkati çekiyor. "Büyük halk kitlesinin mevcut düzen ötesinde duran hedeflerle, güncel

mücadelenin büyük dünya reformuyla birleşmesi sosyal demokrat hareketin bir sorunudur. Bu sorun mantıksal olarak tüm gelişim gidişatında iki kayalık arasında: kitle karakteri ile nihai hedefin bırakılması, tekkeye geri dönüş ile burjuva reform hareketi, anarşizm ve opor-tünizm arasında ilerlemek zorundadır". Buna karşın Bernstein'la hem fikir olup, kapitalizmin çökmeye mahkum olmadığı varsayılırsa, sosyalizm tarihsel bir zorunluluk olmaktan çıkar.

R. Luxemburg Bernstein'in ekonomik argümanlarını çürütmeye çalışıyor. Ne krediler ne de işveren örgütlenmeleri, ne orta işletmelerin dayanıklığı ne de anonim şirketlerinin ilerlemesi kapitalizmin çelişkilerini çözebilirler. "Son etapda" üretim, değişim ve iyelik biçimi arasındaki çelişkiyi daha da derinleştirirler. Periyodik ticari bunalımların olmayışı da ancak geçici bir dönem için geçerlidir - ve bu dönemin sonuna yaklaşmaktayız.

Bugün dönüp geriye baktığımızda, bilimsel tartışmanın kararsız bir biçimde sürdürüldüğünü görüyoruz - her iki tarafın da haklı ve haksız yanları var. Kuşkusuz, Benstein'ın kapitalizmin sınırlarını aşamalı olarak ortadan kaldıracağı sanısının yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. R. Luxemburg'un da doğru olarak sezinlediği gibi, felaket bir gelişimin kapitalizme damgasını vurduğu dönem de geldi. 1929'daki ekonomik bunalım en azından Almanya ve Amerika için ekonomik sistemin çöküşü olarak görünüyordu. Ancak, R. Luxemburg'un önceden ileri sürdüğü gibi, sosyal ve siyasi etkiler yaratmadığından dolayı, kapitalizm bu bunalımı kendi içinde aşabildi. Ve gerçekten de Bernstein'ın önceden az çok doğru düşündüğü gibi, yeni gelişmeler ve güçler, halen içinde bulunduğumuz ve nerede, nasıl, ne zaman sona ereceğini bilmediğimiz yeni bir büyüme dönemini başlattılar. Kapitalizm, R. Luxemburg'un hiç düşünemediği bir dayanıklık ve yaşama gücü gösteriyordu. Ancak, onun yaşaması ve gençleştirilmesi insanlığa - Bernstein'ın da asla sezemediği - bir ölçüde pahalıya mal olmaktaydı: kapitalist sistem üretim gücünü sürekli artırmayı başardıkca ve kitlelere ürettiklerinden kendilerine düşen payları verecek güce sahip oldukça, 1929 yılındaki gibi depresyonların, iki dünya savaşı gibi kitle kıyımlarının, barbarlığa geri dönüşlerin, savaşta ve barışta yarış edercesine silahlanmanın, kişisel israfların, sosyal parçalanmaların ve kültürel

yaşantının yerle bir edilmesinin altından kalkabilecek güce de sahip olacaktır.

Yani, sistem salt ekonomik sınırları tanımaz görünüyor - ancak kendi toplumsal siyasi çelişkilerinden dolayı çökebilir gözükmekte. Ve böylece Rosa Luxemburg'un Bernstein'ın siyasi kuram ve pratiğine karşı yürüttüğü polemiğe gelmiş oluyoruz. Bernstein, sosyalizme geçişi sendikalardan ve kooperatiflerden, sosyal reformdan ve toplumsal denetimden, aynı zamanda siyasi demokratikleşmeden ümit ediyordu. Buna karşın R. Luxemburg, oldukça açık bir biçimde reformların ve demokrasinin sınırlarını görmekteydi. Kooperatifler kapitalist büyük üretimi değiştirmek konusunda aciz kalırken, sendikalar işçinin toplumsal servetten göreceli payını arttırmaktan aciz savunma örgütleri olarak kaldılar. Ve devlet ve demokrasi konusunda ise, R. Luxemburg'a göre bunlar ve kapitalist gelişim arasında mutlak bir bağ yoktur. Bir yandan, demokrasi ilkel komünal toplumlardan orta çağ komünlerine dek farklı toplumlarda görülürken, öte yandan kapitalizm mutlak ve meşruti monarşilerle, cumhuriyetlerle ve hatta şark despotizmiyle de bağdaşabilmektedir. Hatta burjuva demokrasisi bugün geriye gitmektedir. Devlet - mülkiyet iliş-kileri de! - giderek daha da kapitalistleşmekte ve tüm toplumsal karakterini giderek yitirmektedir. Genel devlet işlevlerinin artmasına rağmen yazar bunu itiraf etmek zorunda kalıyor! - sınıf karakteri onu yalnızca burjuvazi için yararlı gümrük ve sömürge politikasına, kara ve deniz militarizmine kaymaya zorlamaktadır. Daha bir kaç yıl önce tanınmayan bir görüntü olan, deyim yerindeyse militarizmin iç mekanik itici gücü ile tüm ülkelerde yarışırcasına yükselişi, ayrıca ilk etapta ilgili devletlerde nedeni ve öteki ilk gös-tergeleri belirlemeksizin, kavga konusunun patlak vermesinin kaçı-nılmazlığı onun günümüzdeki özel anlamını açıklamaktadır. Kapitalist gelişimin itici gücü ile militarizm de kapitalist bir hastalığa dönüşmüştür.

Militarizm - uluslararası emperyalist politikanın aleti - demokrasinin zayıflamasına yol açarsa, sosyal demokrasinin yükselişi de onun yeniden güçlenmesine neden olur. Sosyalist işçi hareketi bugün "demokrasinin biricik dayanağıdır". Demokrasi işçi sınıfı için zorunlu olduğu kadar da vazgeçilmezdir, "çünkü proletarya

ancak onda, demokrasi mücadelesinde, haklarının kullanımında sınıf çıkarlarının, tarihi görevinin bilincine sahip olur. Kısaca, demokrasi, siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini gereksiz kıldığından değil, aksine iktidarın ele geçirilmesini zorunlu kıldığı kadar, bunun biricik olanağı olduğundan vazgeçilmezdir." Reformlar ve demokratikleştirme doğrultusunda verilen sınıf mücadelesi, proletaryanın sınıf bilincini yükseltir; onu iktidarı ele geçirmeye hazırlar. Marx, proletarya diktatörlüğünü sosyal reformlar tarafından ikmal edileceğini değil, "proletarya diktatörlüğünün barışçıl uygulanışını" olası kabul ediyordu. Bu sırada erken bir devrim kaçınılmazdır. Çünkü "ancak bu, iktidarın proletarya tarafından ele geçirilişine refaket edecek siyasi bunalım sürecinde, mücadelelerin çetin ve uzun ateşinde proletaryayı nihai büyük devrim için gerekli siyasi olgunluğu kazandırarak, nihai zaferin siyasi koşullarını oluşturur." Sosyal reform ve demokrasi kapitalist toplumla sosyalist toplum arasındaki duvarı geçilebilir kılmaz, aksine katılaştırır - ancak devrimin çekici onu yıkabilir.

Burada Rosa Luxemburg'un işçi sınıfının devrimcileştirilmesinden ne kadar fazla şey umduğunu görüyoruz. Oportünizme kayma, statükoya uyum sağlama, proletaryanın burjuva toplumuna entegrasyonu tehlikesini, sözde gerçekci "taviz ve pazarlık" politikasının sonucunda görmekte. Bunun için, emekçilerin yaratıcılığına ve atılganlığına ilişkin sarsılmaz bir inanca dayanarak kitlelerin harekete geçirilmesi ve aktifleştirilmesi gerektiğini haykırıyordu. Bu inanç büyük devrimci dönüşümün zorunluluğu konusunda kuşkuya düşmesini sağlamadı - ancak bu zorunluluğundan bir an bile kuşkuya düşmediği devrimde, giderek daha fazla zorba bir terör egemenliğini değil, insani, kurtarıcı eylemi görmesine neden oldu.

1905 Rus devriminden önce ve o sırada büyük grev hareketliliğinin etkisi altında, R. Luxemburg, kitle grevleri mücadele aracını ayrıntılı olarak inceledi. Sözde bu kadar geri çarlık altındaki proleter grev eylemliliklerinin umulmadık genişliği ve derinliğinden cesaret alarak, ileri Almanya'da benzer olanaklara inanıyordu. SPD'nin parti kurultaylarında ve serbest sendikaların kongrelerinde açıklamalarda siyasi grevi güvenceye alacak bin bir türlü formü-

lasyonları tartışırken, Rosa, "kitle grevi üzerine soyut spekülasyonlar, yani olanaklar ya da olanaksızlıklar, yararı ya da zararı üzerine tartışarak değil, sınıf mücadelesinin oluşmasının koşullarını o dönemdeki, sosyal koşulların ve anların incelenmesi" ile sorunun çözümüne katkıda bulunmak istiyordu.

Örgütlenmemiş geniş kitlelerin katılımının anlamını yılmadan anımsatıyordu. "Proleteryanın kışla disiplinine sokulmuş çok küçük bir kesimiyle, göze hoş görünen yürüyüşler yapmaktan oluşan" bir sınıf savaşı stratejisi, feci bir fiyaskoyla sona ermeğe mahkumdur. İşçi hareketini taşıyan iki sütunun, parti ve sendikaların, kendi başına buyruk olmaları aşılmalıdır. Mücadele grevi yukarıdan yürütülemez, bu nedenle sosyal demokrasinin görevi, kitle grevini teknik yönden hazırlamak ve yürütmekten çok, tüm hareketin politik öncülüğünü yapmaktır. Sosyal demokrasi, "proletaryanın en geniş kesimlerine, devrimci bir sürecin başlamasının kaçınılmaz olduğunu, buna yol açan sosyal anları ve bunun politik sonuçlarını açıklayarak", devrimci gelişmenin hızlandırılmasına çalışmalıdır. Geniş proleter kesimler, sosyal demokrasinin politik bir kitle eylemi için kazanılmak isteniyor ve de tersine, bir kitle hareketinin yönetimini sosyal demokrasi ele geçirmek ve bunu tutmak istiyorsa, o zaman gelecekteki mücadelelerdeki taktik ve hedefleri, kesin bir açıklık ve kararlılıkla, yılmadan Alman proleteryasına göstermelidir. Böylece kitleler "eylem halindeki bir koro, yönetimleri ise, yalnızca konuşan insanlar, kitlelerin istemlerini dile getiren bir çevirmen" durumuna gelirler.

Devrim sürecinde SPD, asla yalnızca parlamenter savunmayla kendisini sınırlamamalı. Son etapda, tarihsel zorunlu bir hedef olarak, proletaryanın diktatörlüğü ve devrim söz konusudur. Bir polis beyni, devrimi bir sokak çatışması ve düzensizlikle özdeşleştirirken, bir sosyalist, onda, herseyden önce sosyal koşulların ve sınıf ilişkilerinin derinden dönüşmesini görür. Barikat savaşları artık, devrimin ana biçimi değil, yalnızca "en dış bir nokta, proleter kitle mücadelesinde bir an"dır. Tarih devrimin "bu yeni" biçiminde, sınıf mücadelelerini medenileştirme ve yumuşatmanın yolunu bulmuştur. R. Luxemburg böylece burjuva devriminin terörizmi ile revizyonislerin opotünizmi arasında üçüncü bir yolu bulmaya çalışıyor;

belki bu yolu Laski'nin "Onaylı Devrim"i (Revolution by Consent), ya da günümüzün şiddetsiz devrimci eylemi olarak adlandırabiliriz. (Daha Temmuz 1903'de Kiew'deki genel grevin incelemesinde R. Luxemburg, grevcilerin çocuk ve kadınlarla rayların üzerine oturduklarını ve yaylım ateşine karşı göğüslerinin nasıl açtıklarını anlatmıştı.)

Bugün R. Luxemburg'un Almanya'da devrimci olanaklar üzerine ne dadar düşler kurmuş olduğunu görüyoruz. Gerçi Almanya'da da büyük kitle grevleri oluşmuştu - bu konuda Ocak 1918 deki ayaklanma, 1920 Kapp darbesine karşı ve Agustos 1923'de Cuno'ya karşı genel grevler örnek olarak verilebilir - ancak her defasında burjuvazi ve hükümet, bölünmüş ve öndersiz proletaryanın üstesinden gelmişti. 1917'de Rusya'da devlet aygıtının çökmesiyle, toplumsal bir vakum oluşurken, Almanya'da, hatta 1918'de hükümet dağılırken bile, burjuva toplumsal düzeninin, proleter güçlerinin burjuva etki ve geleneklerine bağlı kalacak kadar, köklü olduğunu gösterdi. İktidar odaklarının bu gücü ne Bolşevikler gibi devrimci elit bir kesimi oluşturamamasında, ne de o anın fırsatlarından yararlanmasını bilen Lenin ve Troçki gibi devrimci önderlerin olmamasında yansıyor.

Savaş kredilerinin 4 Ağustos 1914'de sosyal demokrat parlamento fraksiyonu tarafından onaylanmasının tarihi önemini ilk kavrayanlar arasında R. Luxemburg vardı. Nisan 1915'de Berlin "Weibergefaengnis"de (Kadınlar hapishanesi) ancak Zürih'de Junius mahlası altında yayınlanabilen bir araştırma yazmıştır. Junius Brutur, 1579'da "Vindiciae contra tyrannos" (Tiranlara karşı intikam) isimli yazının altındaki mahlasdı. Bu yazıda, halk, haksız egemenlere karşı direniş göstermeye onları silahla yenmeye çağrılıyordu. Eserde, "öfkemi onların üzerine bir sel gibi boşaltmak istiyorum" tümcesi yer alıyordu. Ayrıca, 1769 - 1772 yılları arasında Londra'da hükümete saldıran Junius mektupları da ünlüdür. Rosa Luxemburg'da savaşı ve onun savunucularını kanla yargılamaktaydı. İnsanlığa karşı işlenen bir suç, çok ender olarak bu kadar açık bir biçimde anlatılmış, sonuçları bu kadar yerinde sezinlenmişti. Böylece Rosa Luxemburg, Junius broşürüyle yüzyılımızın, hatta dünya edebiyatının kalıcı bir belgesini bırakmıştır.

Ona göre uluslararası sosyal demokrasinin kapütülasyonu bir felaket, sosyalist proletaryanın düşüşü insanlık için bir şansızlık, dünya savaşı ise uluslararası bir dönüm noktasıdır. R. Luxemburg 1914'e kadar sosyalizmin gelişine doğal bir yasa gibi baktıysa da, artık tek alternatif olarak yalnızca ya sosyalizm ya da barbarlığı görmekteydi. Eğer proletarya devrimci mücadele kılıcını terazinin kefesine atmazsa, emperyalizmin zaferi, eski Roma'da olduğu gibi "her türlü kültürün yıkımını" beraberinde getirecektir. Savaşın askeri düzeyde berabere sonuçlanması, tüm ülkelerin ekonomik çöküşünü takiben, her türlü bitkinlikle savaşın bitmesine yol açacaktır. Dünya savaşı herşeyden önce, Avrupa işçi hareketinin kanama tehlikesiyle karşı karşıya olduğu bir damardır. Savaş alanlarında eğitilmiş, sınıf bilincine sahip her proletaryanın ölümü ile geleceğin bir savaşçısı, devrimin bir neferi, insanlığı kapitalizmin boyundurluğundan kurtaracak bir kurtarıcı mezara girmektedir. "Bu türden bir dünya savaşı daha olursa, sosyalizmin olanakları emperyalizmin barbarlığının harabeleri altına gömülecektir." Evet, ikinci dünya savaşını, yeni silahlanmanın, militarizmin ve gericiliğin egemenliğini önceden bildiriyordu - özellikle Almanya'nın yenilmesi durumunda.

Rosa Luxenburg, birinci dünya savaşının karakterini ve oluşumunu kesin hatlarla çizmektedir: Alsas - Lothringen'in işgali Fransız Rus ittifakına Avrupa'nın ikiye bölünmesine ve silahlanmaya neden olmuştu: buna ayrıca 1890'dan beri gelişen emperyalizm etkeni eklenmekteydi. Emperyalist gelişime çok geç katılabilen Almanya, özellikle saldırgan ve ne yapacağı belli olmayan bir ülkedir. R. Luxemburg, Almanya'nın düşmanlar tarafından çevrildiği, ve Rus tehlikesi, Ana vatan savunması ve ulusal kurtuluş savaşı efsanesini çürüterek Prusya ve Alman iktidar sahiplerinin 1866, 1870 ve 1914 savaşlarının başlamasındaki suçunu gösteriyor, ancak Fransa'nın ve İngiltere'nin savaştaki sorumluluğunu da gizlemiyor, "çünkü bunların savundukları, geç kalan Alman emperyalizmi tarafından tehdit edilen eski emperyalist mülkiyetleridir." Ancak sosyalizm ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını garantileyebilir. Burada, Fritz Fischer'in "Dünya İktidarını Yakalama" adlı eserinden çok önce Almanya'nın öteki uluslararası güçler ile ilişkisi ortaya çıkarılmaktadır.

SPD'nin sınıf mücadelesinden tek taraflı cayması, halk kitlelerini -sefil Alman özgürlüğünün biricik dayanağı- düş kırıklığına uğratmış, gerciliği ise cüretkarlaştırmıştı. Bunun sonucunda işgalcilik ve savaşın süresi uzatılmıştı. Buna karşın sosyal demokrasi bağımsız bir sınıf politikası yürütmeli ve ulusal savunmayı ise-savaşa karşı devrimci bir araç olarak kullanmalıydı Bunun ilk adımları, milis, savaş ve barış üzerine halk oylaması, kuşatma durumunun kaldırılması, olası en büyük siyasi özgürlük, büyük Alman Cumhuriyeti şiarı olmalıydı. Böylece en azından SPD "genel çalkantıda, yıkımda ve çöküşte, öteki işçi partilerine yol gösteren, fırtınalı denizde Enternasyonalin feneri olabilirdi. Alman sosyal demokrasinin tüm proleter dünyada 4 Ağustos 1914'e kadar sahip olduğu büyük otoritesi, bu genel karmaşada da kısa bir sürede bir dönüşüme neden olmaya yeterliydi. Böylece barış havası ve tüm ülkelerde halk kitlelerinin barış için baskısı kitle katliamının sona ermesini hızlandırır, bunun kurbanlarının sayısını azaltabilirdi. Alman proletaryası sosyalizmin fener bekçisi ve insanlığın kurtarıcısı olabilirdi - ve bu da Marx, Engels ve Laselle'nin öğrencilerine yakışacak bir yurtsever eser olacaktı.

Başka bir yerde; "Barışın proletaryanın uluslarrarası mücadele eylemi yoluyla hızla sağlanması", savaşa karşı savaş şiarının somutta uygulanması uluslararası proletaryanın ilgileneceği tek zaferdir" denilmekte. R. Luxemburg tarafından kaleme alınan eserde, resmi parti yönetiminin ihaneti karşısında, "tüm ülkelerde emperyalizme karşı, devrimci bir sınıf mücadelesini üstlenecek yeni bir İşçi Enternasyonali yaratılmalıdır' denilmektedir. İşçi sınıfı-ancak böyle, emperyalizmin uluslararası egemenliğinin karşısına sosyalizmin tarihsel zorunluluğunu çıkarabilir "ve bizimki daha da uzun nefeslidir"

Rosa Luxemburg 14 Aralık 1918'de "Rote Fahne" dergisinde kendisi tarafından oluşturulan Spartaküs Birliğinin programını yayınlamıştı. Burada da dünya savaşının, toplumu; ya kaos ve anarşi içinde çöküş ya da kapitalist sömürünün kaldırılması alternatifi ile karşı karşıya bıraktığından hareket etmekte, insanlığın biricik kurtuluşu sosyalizmdir demektedir. Sonra, Komünist Manifesto'dan sözde alıntı yapmaktadır: "Ya sosyalizm ya da barbarlık

altında gömülme". Rosa Luxemburg burada garip, belki de rastlantısal olmayan bir yanılgıya düşmektedir. Ne bu düşünce biçimi ne de bu sözcükler Manifesto'da bulunmaktadır. Bu düşünce kendisinde ilk kez Junius broşüründe oluşmaktadır. Bu seksenli ve doksanlı yıllarda bir kaosla sonuçlanacak ve işçi sınıfına geçici bir yenilgi verecek bir dünya savaşının olasılığını bir kaç kez söz konusu yapan Engels'e mal edilmektedir. Ancak Engels sürekli, "Ancak bir tek sonuç ... İşçi sınıfının nihai hedefi kesindir" demekte. Engels'in 25.3.1889 tarihinde Lafargue'ye yazmış olduğu yalnızca bir mektup benim tarafımdan bilinmektedir. Bunda Engels, *"le peu de chances qu'il y a que de cette guerre acharnee resulte une revolution... surtout pour notre mouvement en Allemagne qui serait terrassé, écrasé, éteint, par la force..."* (bu amansız savaşın kazanma şansının az olması devrime yol açıyor... özellikle Almanya'daki hareketimizi zorla ezmeye çalışıyorlar). Manifesto'da Marx ve Engels geçmişte "mücadele eden sınıfların ortak yıkımlarının" soyut düzeydeki olasılığından söz etmelerine karşın, gelecekte "(burjuvazinin) çöküşünün ve proletaryanın zaferinin kaçınılmaz" olduğunu söylemekteler. Gerçekte ise ancak Rosa Luxemburg, dünya savaşının etkisi altında geleceği daha kesinleşmemiş olarak biraz daha farklı görmekte. Ancak şimdi öteki Lenin, Lukacs'ın da (kalite duygusundan dolayı Stalin'i de bunlarla bir nefeste saymaktan kaçınılmaktadır) dahil olduğu marksistlerin iyimserliğinden daha farklı bir tavır gösteriyordu.

Lenin'den daha kalın olarak kitlenin onuru ve yaratıcı gücünün altını çizmektedir. Kitle sosyalizmde "tüm siyasi ve ekonomik yaşantıyı kendisi yaşayacak ve daha bilinçli olarak özgürce kendi yaşantılarını kendileri belirleyecektir. Sosyalist devrim, büyük çoğunluk tarafından büyük çoğunluğun çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilecek ilk devrim olduğundan, teröre gereksinim duymaz kendisi cinayetten nefret etmektedir. "Spartaküs Birliği ile ilgili olarak, "bu, iktidarı, Almanya'daki proletarya kitlesinin büyük çoğunluğun açık, ikilemsiz iradesi dışında, Spartaküs Birliğinin hedeflerine, mücadele yöntemlerine ve düşüncelerine bilinçli onay gücünün dışında ele geçirmeyecektir." Bunun için onun zaferi ancak devrimin sonunda durmaktadır. R. Luxemburg öte yandan, "vahşe-

tiyle, açık alaycılığı ile, alçaklığı ile kendisinden önceki egemenleri sollayan emperyalist kapitalist sınıfının direnişinin ancak demir bir yumrukla, acımasız bir enerji ile kırılabileceğini" belirtiyor. Proletarya, dünya tarihinin gördüğü en geniş çaplı iç savaşla tüm iktidar gücünü egemen sınıfların kafasında Tor tanrısının çekici gibi parçalamalıdır. Burada "düşmanına aman vermemek" deyimi geçerlidir.

KPD'nin kuruluş kurultayında yaptığı muhteşem konuşmasında, Komünist Manifesto'ya geri dönülmesi ve işçi hareketinde 4 Ağustos'tan yıllarca önce mevzi kazanmış "yalnız parlamentarizm" anlayışının değiştirilmesi gerektiğinden hareket ediyordu. Artık asgari ve azami programın olmadığını, asgarinin sosyalizmin gerçekleştirilmesi olduğunu belirtiyordu. Sonra 9 Kasım'ın zayıf noktalarını eleştiriyordu. Devrimin "yeni bir ilkenin zaferinden öte, ağırlıkla mevcut emperyalizmin çöküşünden ibaret olduğunu" açıkca görüyordu. Devrim ya son nefesini verecek ya da devam ettirilecektir. Luxemburg okumaya devam edildiğinde, Ebert - Scheidemann hükümetinin, Hindenburg askeri diktatörlüğü ya da başka bir karşı devrimci güç tarafından bir kenara atılacağı sözleri, bize 1932/1933'ü anımsatıyor. R. Luxemburg, millet meclisi seçiminin işçilerin eğitimi için yeni bir okul olabilir. gerekçesiyle partinin büyük çoğunluğunun bu seçimi boykot etme kararına karşı polemikler yürütüyor. Özellikle, tüm devlet iktidarını elinde birleştirmesi gereken işçi ve asker konseylerini savunuyor. Barış ancak bu şekilde güvenceye alınabilir, çünkü, "barış proletaryanın dünya devrimi demektir." Rosa Luxemburg, bu sürecin en kadar sürebileceğine ilişkin bir tahmin yürütmekten çekiniyor. "Kim bizi hesaba katıyor ki, bunu oraya götürmek için bizim yaşantımızın yeteceği kimi ilgilendiriyor ki!"

"Rote Fahne" dergisinde yayınlanan "Berlin de düzen egemen" isimli son makalesi, ölüme mahkumların vasiyeti oluyor. Ocak ayaklanması yenilgiye uğramış, beyaz terör kol geziyordu. 1919 Berlin'i ile 1831 Varşovası ve 1871 Paris'i karşılaştırıyordu. Hiç bir yılgınlık belirtisi göstermeksizin, sosyalizme giden yolun yenilgilerle dolu olduğunu belirtiyor. Parlamenter mücadelelere karşın, devrimin belirli yenilgileri, gelecekteki zaferin garantisidir diyor. Ancak Berlin yenilgisi uyumsuzluk göstermektedir:

Yönetim yetersiz kalmıştır, ancak bu yetersizlik giderilecektir. "Kitleler... devrimin nihai zaferinin kurulacağı bir kayadır. Kitleler formundaydılar ve bu yenilgiyi de uluslararası sosyalizmin onuru ve gücü olan öteki yenilgiler tarihsel halkasına eklediler. Ve bunun için bu "yenilgiden" geleceğin zafer çiçeği açacaktır... Devrim başını yarın yeniden kaldıracak ve sizleri kabuslara sokacak trompetlerle, "vardım, varım, var olacağım'ı " ilan edecektir."

Rosa Luxemburg'un kitlelere inancı gerçekten de - tıpkı mücadele ve kader yoldaşı Liebknecht'in kitlelere güveni gibi- yenilmez görünmekte. Liebknecht'in "Rote Fahne"deki son makalesi lanetlenmişleri kızgın kor ve lav akıntısında gömecek olan yer altında fokurdayan bir volkanı anımsatmakta, çünkü," Spartaküs demek, ateş ve akıl, ruh ve yürek, proletaryanın devriminin eylemi ve iradesi demektir -Spartaküs demek, sınıf bilincine sahip proletaryanın tüm sefaleti ve mutluluk özlemi demektir. Çünkü Spartaküs sosyalizm ve dünya devrimi demektir!"

IV

Yarım yüzyılın tarihi perspetifinde bir kişiliğin karakter görüntüsünün yeni bir biçim alması şaşırtıcı değildir. Bir katil tarafından yaşantısına son verilen Rosa Luxemburg giderek daha da büyümektedir. Bir zamanlar küçük ve büyük burjuvaların "kanlı Rosa'sı" bugün hemen hemen unutulmuş gibi - "Arkadaşlara mektuplarını" okurken şefkatli müşfik kadının dışında başka birisi görülmek istenilmiyor. Rosa Luxemburg ise günün birinde kendisini Penthesilea[1] ile karşılaştırmıştır (burada erkek korkaklığına karşı duyduğu tiksintiye ve ödlek oportünistlere karşı en öfkeli olduğu anda bile gerçek insan sevgisi sesinin alt tonlarında her zaman dalgalanıyordu. Bu çok yönlü insanın ince iç dünyası her zaman dış siyasi ve ahlaksal uğraşılarla uyum sağlıyordu. Bu sürükleyici konuşmacıyı dinlemek artık olanaksızdır– onun muhteşem düşünce yapısı okuyucuyu hala büyülemektedir. Alman

[1] Penthesilea: Amazon kraliçesi, gaddar ve yenilmez silahlarla donatılmış Akhilleus'a karşı savaşırken ölür.

marksizminin pek az orijinal dahilerinden biri olarak yaşamaya devam edecek olan kuramcı ve ajitatörün yazılarını okumak her zaman zevk vermektedir. Karl Liebknecht gibi Rosa Luxeburg'da manevi cesareti ile fiziki cesareti dengede olan ender insanlardan birisidir. Bu küçük, fiziksel özürlü kadın, insana ister istemez "korkusuz ve kusursuz" şövalyeyi anımsatmakta - tüm zayıf noktalarına rağmen.

Kısa yaşantısı süresinde "çelişkili bir insan" olarak kaldı. Nasıl dönemler arasında yaşayıp etkili olduysa, aynı şekilde de dönemlerin çelişkisini yansıtıyordu - reform ve devrimin karşı karşıya oluşunu, savaş ve barışı, şiddet ve hümanizmi. Her zaman bunların sentezi için çaba gösteriyordu –düz bir çözümü bulmak ona nasip olmamıştı. Revizyonizme ve oportünizme, emperyalizme ve militarizme, savaş ve teröre karşı muhalefetinde, uyum, kapütülasyon, ihanet tehlikesini dile getirmekten asla kaçınmamıştı. Bu durumda nasıl hedefini şaşırıp daha ileri atabilirdi? Dünya savaşının kitle kıyımı karşısında -o günlerde bir taş gibi sertleştiğini açıklamıştı-, kapitalizmin şiddetine proletaryanın daha fazla şiddetiyle karşı koymaya hazırdı. Savaş ona, işçilerin de hedefine barışçıl yolla ulaşamayacaklarını göstermişti. Gerçi Rus devrimi, diktatörlüğün, terörün, kitlelerin kusursuz önderler tarafından yönlendirilme tehlikesini göstermişti - ancak bunlar yalnızca mücadelenin ve zaferin beraberinde getirdiği görüntüler değil miydi ve bunlar Almanya'da ortadan kalkmayacak mıydı? Rosa Luxemburg Rus halk kitlelerinin devrimci hız ve gücünü, Almanya'daki bu küçük burjuva dar kafalı hareketle çelişerek, ilk kutlayanlardan biriydi -ancak Almanya sanayi olarak olağanüstü gelişmemiş miydi, eğitilmiş bir proletaryası yok muydu, 1918/ 19'da doğrudan devrime yol açması gereken tam bir bunalım içinde değil miydi ve Avrupa kaos içinde batmayacak mıydı?

Rosa Luxemburg Manifesto'nun devrimci komünizmine ve 1848 devrimine geri dönüşü öneriyordu. Böylece, 1844'de kaleme aldığı "Hegel'in hukuk felsefesine eleştiri" ile Almanya'da "sadece evin direklerini ayakta bırakacak, kısmi bir politik devrimin bir ütopya" olduğunu kanıtlayabileceğini sanan Marx'ın düşlerini üstleniyordu. Marx bu kitapda ayrıca şunları söylüyordu: "düşmanın suratına karşı ben bir hiçim, halbuki ben herşey olmalıydım slo-

ganını haykıracak devrimci serinkanlılığından burada herkesin yoksun olduğunu, Alman ahlak ve dürüstlüğünün odak noktasını, sınır-lılığını ortaya sergileyen ve kendisine karşı kullanan alçak, gönüllü bir bencilliğin oluşturduğunu, burada pratik yaşamın akılsız, akıllı yaşamın ise pratikten yoksun olduğunu, burjuva toplumunun her sınıfının genel haklar bilinci gereksinimine ve yeteneğine sahip olmadığını, taa ki "evet taa ki" proletarya Alman insanına bu haklar bilincini verinceye dek!". Bu gün genç Marx'ın ümitlerinin - hele kendi ülkesi Almanya hakkında - ne dereceye kadar doğrulandığını biliyoruz. İnsanlıktan çıkmış Almanların diyalektik olarak Alman insanlığına geri dönmediğini, aksine antitezde, yabancılaşmanın ve insafsızlığın, sadizmin ve nihilizmin doruğuna nasyonel sosyalizimde eriştiler.

Ancak, Alman işçi hareketinin 1848-1914 yılları arasında elde ettiği birtakım başarıların taraftarlarını ve düşmanlarını ne kadar kolayca önemli yenilgileri göz ardı ettirdiğini ve böylece Alman proletaryasının ilahi görevine inançları sürekli yeniden beslediğini unutmayalım. Marx sonrada daha kuşkulu olmuş olsa da Engels bile düşler dünyasında yaşıyordu. SPD'nin bir secim başarısı bile, onun gençliğinin iyimserliğine geri dönmesini sağlamaya yetiyordu. O da Bebel gibi, nihai zaferi yüzyılın dönüm noktasından önce bekliyordu. Bu arada sürekli düşüncesizce yapılan eylemlerin iktidar güçleri tarafından, barışçıl gelişim ile yakında kazanacak SPD'yi yok etmek için kullanabilineceğinden, bunlara karşı uyarıyordu. Çok çelişkili olarak aynı parti hem, düşmanın kolayca onu parçalayabileceği kadar zayıf olacak hem de birkaç yıl içinde sosyalizmi kuracak kadar güçlü olacaktı. O dönem hiçkimse bir skandal olabilecek bu çelişkinin bilincindeydi. Yani Alman politikası için çok tipik olan gerçeği algılama yoksunluğu ne şimdiki zamana ne de belirleyici çevrelerle sınırlıdır, bu her yerde ve her zaman karşımıza çıkıyor, Engels ve devrimci marksistlerde de. Tıpkı revizyonistlerin mutlu mülkiyetçilerin barışçıl- devrimci demokratikleşme istemlerine ve güçlerine direnmelerini göz ardı ettikleri gibi, R. Luxemburg ve radikal sol da sömürülen tabakaların devrimci tutarlılığını ve yapıcı gücünü abarttılar.

Rosa Luxemburg'un nihai zafere olan inanç gücü eserinin her satırında görülmektedir. Sarsılmaz inancı son eseri olan ve bitmemiş bir yazısında çok kısa ve net olarak ifadesini buluyor. Bu yazıda şöyle demekte: "burjuva toplumunun önündeki görevlerin nesnel çözümsüzlüğü, sosyalizmi tarihsel bir zorunluluk haline getirir ve dünya devrimini kaçınılmaz kılar. Bu son dönemin ne kadar süreceğini ve hangi biçimleri alacağını hiç kimse önceden göremez. Tarih yıpranmış rayları ve rahat tırıs gidişatını terk etti ve her yeni adım, yolun her yeni dönemeci, yeni perspektifler ve yeni sahne dekorları sunmaktadır. Önemli olan bu dönemin asıl sorununu kavramaktır. Bu sorun, proletarya diktatörlüğü, sosyalizmin gerçekleştirilmesidir. Görevin zorluğu düşmanın gücünden değil, burjuva toplumunun direnişlerinde bulunmaktadır. Onların ultima ratiosu (baş vurulan en son çare, araç) ordusu, proletaryayı durdurmak için savaştan dolayı kullanılmaz durumda, devrimcileşmiştir. Onların maddi varlık temeli olan toplumun ayakta tutulması, savaş sonucunda sarsılmıştır. Onların ahlaki varlık nedeni olan gelenekler, eski rahatlıkları, otoriteleri rüzgara karışmıştır. Tüm doku eşnemiş, sıvılaşmış ve haraketli bir duruma gelmiştir. İktidar için mücadele şartları yükselmekte olan sınıf için tarihde görülmemiş derecede uygundur. İktidar olgun bir meyve gibi proletaryanın ağzına düşebilir. Sorun proletaryanın kendisindedir, daha doğru ifade etmek gerekirse, proletaryanın önderlerinin, sosyalist partinin hamlığındadır. İşçi sınıfı inatlaşmakta ve görevlerinin belirsiz azameti karşısında geriye çekilmekte. Ancak o bunu gerçekleştirmek zorundadır, evet düpedüz zorundadır. Tarih, - ezilen insanlığı geceden ve zorbalıktan kurtuluşun ışığına götürmek için- onun tüm bahanelerini yerle bir etmektedir"

Burada Rosa Luxemburg, proletaryanın ve onun örgütlen-mesinin olgunluğunun önemini sezinlemekte. Ancak kitlelerin ve önderlerin hamlığı nasıl ve ne zaman aşılabilinir. Arthur Rosenberg işçi hareketinde sınıf bilincinin oluşmasında üç gelişim aşamasını görmekte: Birincisi, işçilerin, radikal zeka çevresinden gelen profesyonel devrimci eliti tarafından yönlendirilmesi (Marx, Engels ve Bolşevik tipi). İkincisi için, proletaryanın bahtsız kaderini kapitalist düzen içinde düzeltmek ve yumuşatmak isteyen sosyal demok-

rat kitle partileri (II. Enternasyonal) tipik bir örnektir. Üçüncü aşama, sınıf bilincine sahip, kendi kaderini kendisi tayin eden, bağımsız olarak kendi anlayışı ile, sosyalist devrim aracılığı ile, iktidarı ele geçiren ve burjuva özel mülkiyeti toplumsallaştıran işçilerle karakterize edilebilinir. Avrupa işçilerinin büyük bir kesimi üçüncü aşamaya gelmediklerinden, üçüncü aşamanın Rosa Luxemburg gibi kuramcıları, ancak az taraftar bulabilirler. Buna rağmen, onlar, yalnızca "proletaryanın haldeki durumunda geleceğini temsil ediyorlar"

Proletarya bir bütün olarak bu üçüncü aşamaya herhangi bir dönemde ulaşabilecek mi? Rosa Luxemburg, bundan asla kuşku duymadı, yüzyılımızda olanlardan sonra kesintisiz bir iyimserlik gittikçe daha da zor ayakta tutulabiliniyor. Rosenberg'in kendisi, "kapitalizmin olağanüstü gelişmişliğini, proletaryanın ulusal demokratik temelde ittifak taktiğini gereksiz kılacak, burjuvazi ve proletarya arasında duran orta tabakanın, sömürülen proletarya çoğunluğunun karşısında ancak sömüren kapitalist azınlık kalacak şekilde yok olmasını, bu aşamanın ön koşulu" olarak belirlemişti. "Bu üçüncü adım ayrıca, çok iyi eğitilmiş, zeka ve öz disiplinle kendi gücü ile yeni bir dünya yaratacak bir yeteneğe sahip bir proletaryaya gereksinim duyar"

Buna ek olarak tüm "üçüncü dünyanın" sanayileştirilmesi ve modernleştirilmesi ve barışı güvenceye alabilecek güce sahip, tüm insanlığı ağırlıkla kooperatif - federatif- fonksiyonel bir yapıda kapsayan bir dünya örgütlenmesi gerekmektedir. R. Luxemburg 19. yüzyılın prekapitalist alanları ele geçirmeye dayanan kapitalist dinamiğin, tamamiyle sanayileşmiş bir dünyada bitmek zorunda olduğunu doğru sezinlemekteydi. Ancak bunun yerine, sandığı gibi, mutlaka insancıl, sosyalist, sınıfsız bir toplumun geçeceği, kuşkuludur. Bu, güvenlik ve eğitimin, kültür ve karakter olgunluğunun aşırı derecede yüksek olmasını, bu da nüfusun stabilizasyonunu ya da en azından nüfus artışının yavaşlamasını ön koşar ve aynı şekilde bunun sınırlandırılması ya da en azından insanlığın gücünün dünyamızın medenileşmesi doğrultusunda yoğunlaştırması gerekir. Bir takım eğilimler de gerçekten bu yöne doğru ilerlemekte. Ancak, günümüzde algılanan güçlü karşı eğilimler karşısında

bunlar 21. yüzyılda ya da üç yüzyılda etkisini gösterebilecek mi? Felaketler ve ölümlerle karşı karşıya kalmasak bile, ilk etapta batıda ve doğuda, kuzeyde ve güneyde "modern sanayi toplumlarını" karakterize eden, artan bürokratikleşme ve standartlaşma, sürekli yeni biçimler alan kişiliksizleşme ve yabancılaşma bir günde kaybolmayacakt r. Bir bölümü ile asalak kamu hizmetleri olan üçüncül sektör, birinci ve ikinci sektörlerin sırtından büyümeye devam edecektir, sanayi işçilerinin sayısı - otomasyon ve rasyonalizasyonun da bir sonucu olarak -memurlar yararına azalacaktır. Geleceğin bu toplumunda işçilerin ve öteki tabakaların (memurlar, bürokrasi ve teknokrasi ve bu döneme dek varlıklarını sürdürebilirlerse köylüler) bilincinin nasıl bir niteliğe sahip olacağını bilmiyoruz. Düşüncesizce memnun olup uyum sağlamış olarak Huxley'in "Güzel Yeni Dünya" stilindeki bir toplum ve kültüre mi sahip olacaklar, ya da daha iyi bir geleceğin eski düşü, dünyanın ve insanın değişimine yol açacak mı?

Bir kez daha yeniden Marx'a dönelim. Onun kapitalizmden sosyalizn e, burjuva toplumundan sınıfsız bir topluma, insanın yabancılaşmasından, kendisini gerçekleştirmesine geçiş için radikal bir dönüşe inancı, burjuvazinin devrimci haklar mücadelesi modeline ve diyalektik çelişkinin radikal düzeyde keskinleşmesine dayanmaktadır. Buna karşın, durumu daha ayık izlediğimizde, burjuva haklar mücadelesin in Fransa dışında oldukça yavaş ve parça parça, evrimci ve aşamalı ilerlediğini (burada yalnızca Almanya değil aynı zamanda İtalya, İngiltere vs. göz önünde bulundurulmalıdır) ve burjuvazinin zaferinin eski rejimle uzlaşmasız olmadığını görüyoruz - özelllikle klasik kapitalizmin ülkesi İngiltere'de de. Rathenau'nun doğru gözlemlediği gibi, Fransız devriminin ideolojisi (özgürlük, eşitlik ve küçük burjuvanın kurtuluşu) daha çok "feodal egemenliğin, plütokratik - meşruti rejimin devlet biçimi altında kapitalist burjuvazi tarafından atıldığı" gerçeğine denk düşmekteydi.

Proletaryanın yükselişinin burjuvazinkine oranla daha çelişkili, çok aşamalı ve parça parça gerçekleşeceği doğrultusunda bir çok ip ucu vardır. Proletarya daha fazla ezilen bir sınıf olarak burjuvaziden daha fazla değil, aksine daha az bir güç göstermektedir. Proletarya, daha fazla kolayca ve daha erken - örneğin köylülük gibi - evcilleş-

tirilip tecrit edilebilmektedir. Az taviz ve başarılarla yetinerek, yeni toplum ve kültüre kendi damgasını burjuvazinin yapmış olduğundan daha az vuruyor. Yeni tarih çağı proleter - sosyalist olmaktan çok çelişkiler ve geçişler, karma biçimler ve sinkretizm (ikili yapılar) çağı olacaktır. İşçiler içinde olduğu gibi burjuvazi içinde de yeni tabakalar oluşmaktadır: memurlar, bürokrasi, teknokrasi vs. Bunlar yarının dünyasını daha güçlü belirliyorlar. Bunlar aynı zamanda burjuva ile işçi arasında, kapitalizm ile sosyalizm arasında bağlayıcı halkadır. Her ikisi de (işçi - sosyalizm ve burjuva-kapitalizm) yeni sanayi devrimini ve toplumunu temsil ediyor, - belki de bunun birbirine karşıtlığı, ne kadar ciddi olursa olsun, çağcıl, dinamik - sanayi ile geleneksel statik - tarımsal çağ arasındaki karşıtlıktan daha azdır. Üçyüzyıl sonra yeni radikal, gerçekten sınıfsız ve egemensiz bir dünya kültürü ve toplumu yaşam bulursa, bu emek insanından çok robotlar ve bilgisayarlara sahip yeni insanlar tarafından taşınacaktır.

Nasıl olursa olsun, bizim yüzyılımızda geç kapitalizm ve çağcıl sanayi toplumda sanayi işçisinin durumu için yürütülen mücadele kendi içinde sürekli değişen biçimde devam edecektir. Bu mücadele batının önde gelen bazı ülkelerinde, ABD'de ve Federal Almanya Cumhuriyetinde, mevcut sosyal ve silahlanma kapitalizmi ile ideolojisizliğin ideolojisini yansıtan, ilk önce geniş çaplı bir uyuma neden oldu. Yönlendirilen kültür işletmesinin, apolitik insanın "tüketim demokrasisi" işareti altında, yüksek düzeyde bilinç kaybı ve yönsüzlük, özellikle itaatkar emir alıcıları ve üretici olmayan reklam alıcıları durumuna kadar düşen insanlarda uygulanabildi. Burada, tüm maddi ilerlemeye rağmen, geç kapitalizmin bu dönemi, muhalif işçi hareketinin oluşmasından önceki erken kapitalizmi anımsatmaktadır. Buna karşın İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde tipik sosyalist - proleter sınıf bilinci daha fazla korunmuştur. Orada "yapısal reformlar" mücadelesi gündemde kalıyor. Komünist hareketin öteki olası demokratikleştirilmesi ile barışçıl -evrimci - yasal yolda yürütülen kitle eylemlerinin yeni mücadele biçimleri, plan ekonomisine ve ulusallaştırmaya, demokratikleşme ve karar hakkına yol açabilir. Bu tür yapısal reformlar belki de sonuçta Rosa Luxemburg'un ümit ettiği ve beklediği o "sosyal devrimin"

sonraki aşaması ile aynı olabilir. Ama yine de bunun, gerçekten yeni bir sosyalistvari- dayanışmalı kültür ve toplum biçimi alıp almayacağına, kuşkuyla bakmak gerekir. Kitlelerin bu yöndeki ilerleyişi, kapitalist sosyal yapıları kırmak olarak görünse de, egemenlik kurumlarının ve baskı süreçlerinin böyle bir değişken sisteminde yeni bir uyuma neden olabilir. Toplumun ve kültürün insancıllaştırılması ve armonileştirilmesinin verili bir durumdan öte bir görev olarak kalacağını bugün Rosa Luxemburg'un döneminden daha açık bir biçimde görmekteyiz. Bu kadarıyla Bernstein'ın karşı oyuncusu, evrimci yolun - bir hedefe yönelik kalma zorunluluğuna sahip bir yol - önemine dikkati çekerken tamamen haksız değildi.

Hedef ve yolun diyalektik bütünlüğü ve karşıtlığı, R. Luxemburg'un, Georg Lukacs'a karşı konumunda da görülmektedir. Lukacs, R. Luxemburg'dan daha fazla genç Marx ve Hegel tarafından etkilenmiştir - böylece Lenin'e Luxemburg'un olduğundan daha yakındır. Lukacs Lenin'e parti tasarımını yüceltmek için R. Luxemburg'u partiyi küçümsemekle eleştirmesi rastlantısal değildir. Lenin ve Lukacs hegelciler olarak, partide vücut bulan dünya dehasının öncülük rolüne inanıyorlardı. Bu, proletaryanın sınıf bilincinin taşıyıcısı, tarihsel görevinin vicdanı olma gibi "yüce bir role" sahipti. Ancak bir parti örgütlenmesi kuramı ve pratiği iletebilir, tarihin totaliterliğini tanıyabilir ve biçimlendirebilir, ancak o insanlığı özgürlük imparatorluğuna götürebilir. İnsan, ancak bir partide "tüm kişiliğin somuta yansımasıyla" burjuva toplumundan kopuşu arkasında bırakabilir. "Komünist partisinin disiplini, her üyenin tüm kişiliğinin şartsız olarak pratikte kendisini ifade etmesi gerçek özgürlüğün gerçekleştirilmesinde tek olasılı yoldur". Bunun için Lukacs, 1922'de işkence ve ölümle henüz aynı anlama gelmeyen "temizlemeleri" olumlamaktaydı. Lukacs'ın sonradan Stalin'in ve onun partiyi yönetme "stil"inin hayranı olması ve uzun süre öyle kalması basit bir iyimserlik değildi. Rosa Luxemburg da tarihin anlamı ve totaliterliğine, yabancılaşmanın kaldırılmasına, proleteryaya ve onun örgütlenmelerine inanıyordu - ancak onun içindeki hümanist bir an bile Stalin'in ve stalinistlerin insanlık dışılığını kabullenmezdi. "Temizleme" sözcüğü bile başlı başına onun kanının donmasına yeterdi.

Lenin ve bolşeviklerle yaptığı tartışmalarında, sosyalizmde hümanist - demokratik - liberter anların altını çiziyordu. Alman sosyal demokrasisine karşı sürdürdüğü mücadelede, tutarlı şiddetin ve devrimci önderliğin olumlu rolünü ön plana çıkarmak zorunda kalmıştı. Her iki cephede de ciddiye alınması gereken karşıtları vardı. Rosa Luxemburg'un birinci dünya savaşından önce ve bu savaş sırasında Lenin ve Ebert'e karşı yürüttüğü tartışma, geleceğe yönelik voluntarizmle, şimdiki zamana yönelik "gerçekcilik" ve geçmişe yönelik kadercilik arasındaki tarihi antagonist çelişkiyi yansıtmaktadır. Ebert, yükselen, oldukça küçük burjuva olan, dünün egemenleri ile barış içinda yaşamak zorunda olduklarına ve yaşayabileceklerine inanan bir alt Alman sınıfının çıkarları ve ideolojisini temsil etmekteydi. Lenin, geri kalmış Rusya'yı - her ne pahasına olursa olsun -çağcıl sanayi dünyası seviyesine getirmek isteyen güçleri temsil ediyordu. Rosa Luxemburg, bir dünya vatandaşı olarak, "oradan geleceklerin" vatandaşı olarak, haklarının bilincine varmış insanların geleceğini temsil ediyordu.

Yine de şiddet ve iç savaş onun için bir sorun oldu. "Penthesilea" yüreğinin sesini susturacak kadar "disipline olmamış, bilenmemiş bir çelik kadar sertleşmemişti". Lenin'in trajik büyüklüğü, yüreğinin sesine rağmen, bilinçli olarak el ve kafa arasında ender bir sentez oluşturması iken, Rosa Luxemburg'un yüreği atmaktan asla caymadı. Rosa Luxemburg'un ölümünden kısa bir süre önce Çeka'nın* şefi Cerjinski'nin nasıl bu kadar gaddar olabildiğini sorduğu söylenilmektedir. Bunlar Alman proletaryasını "dünyanın görmüş olduğu en şiddetli bir iç savaşa" götürecek bir önderin karakter nitelikleri olamazdı. Gerçekten de ölümü, onun kan ve bu tür bir savaşın pisliklerine karşı duyduğu tiksintinin bir sonucu olmuş olabilir. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht kendi güvenliklerini düşünmeksizin, sürekli düşmanın tehlikeleri ile yüzyüze yaşıyordu. Rosa Luxemburg'un biyografisini yazan Paul Frölich, onun son günlerde sağlık olarak iyi olmadığına dikkati çekerek şunu soruyor: " bir kuramcı ve sınıf mücadelesinin strateji önderi olarak sarsılmaz bir istikrarla ilerliyen bu büyük önderin fiziksel güçleri acaba bunu

* 1917'de, karşı devrim ve sabotajlara karşı kurulan bir komisyon. (ç.n.)

yapmaya yetmiyor muydu ya da kritik anda tüm duyguları göz ardı ederek gerçekçi karar verme ve bu kararları gerçekleştirmeyi bilen - Lenin'de ete ve kemiğe bürünen - bir ordu önderinin yetenekleri onda yok muydu"... Frölich burada Goethe'nin Egmont'undan bir alıntı yapıyor:" görülmez ruhlar tarafından kamçılanmaş gibi, zamanın güneş atları bizim kader arabamızı götürüyorlar, bize ise cesur bir şekilde dizginleri tutmaktan başka bir şey kalmıyor... Düşeceksem eğer, bir yıldırım, fırtına, hatta isabetsiz bir adım beni aşağıya itsin - artık binlerce kişiyle yatmaktayım." Kader kendisinden insanlık dışı bir şey istediği için, Rosa Luxemburg da mı kader arabasını yönetemiyordu artık? Bilemiyoruz.

Ölümünün anlamlılığı ve anlamsızlığı ne olursa olsun, onu tamamiyle ortadan kaldıramadı. Arkerlerin barış ve özgürlük, demokrasi ve sosyalizm adına kadınlara ve çocuklara, erkeklere ve yaşlılara karşı işledikleri cinayetler hala "savunma savaşı", "haklı savaş", "polis operasyonu", vs. olarak kabullenildiği ve bunlar borsa cetvellerinde yansıdığı sürece Rosa Luxemburg'un yükselen hisseler, düşen proletarya üzerine söylediği sözcükler kanlı güncelliğini koruyacaktır. Bildiklerinin çoğu eskimiş olsun, onun ileri görüşlülüğü ve inancı, cesareti ve öz verisi gibi yaşamaya devam edecektir. Nerede sosyalizmin bağımsız düşünme geleneğine bağlı olarak yeni hareketler oluşursa, orada Dietrich Bonnoeffer, Carl v. Ossitzky ve Rosa Luxemburg gibi - Alman aydınlarında ideal ve düşünceler aranacak ve bulunacaktır.

Ossip K. Flechtheim

Kaynaklar:

Eduard David

Das Kriegstagebuchs des Reichsabgeordneten Eduard David / Alman Parlamento Milletvekili Eduard David'in Savaş Günlüğü, 1914 1918, çıkaran, S. Miller,Düsseldorf 1966.

Friedrich Engels,

Paul et Laura Laffargue, **Corrospondence,** 2 cilt, Paris 1956.

O. K. Flechtheim

Die KPD in der Weimarer Republik / Weimar Cumhuriyetinde KPD, Offenbanch am Main 1948.

Paul Frölich

Rosa Luxemburg, Gedanke und Tat / Rosa Luxemburg, Düşünce ve Eylemi, yeni basım, Frankfurt / M. 1967 (Biyografi s. 363 ff).

Leszek Kolakowski

Der Mensch ohne Alternative / Alternatifsiz İnsan, Münih 1960.

Georg Lukacs

Geschichte und Klassenbewusstsein / Tarih ve Sınıf Bilinci, Berlin 1923.

Gustav Mayer

Friedrich Engels, 2 cilt, Haag 1934.

Robert Michels

Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie / Çağcıl Demokraside Parti Sosyolojisi, yeni basım, çıkaran, W. Conze, Stuttgart 1957.

J. P. Nettl

Rosa Luxemburg, Köln ve Berlin 1967 (bibliyografi, s. 835).

Peter v. Oertzen

Betriebsräte in der Novemberrevolution (Beiträge zur Gechichte des Parlamentarismus und der politischen Parteien, Band 25) / Kasım Devriminde İşyeri Konseyleri (Parlamentarizmin ve Politik Partilerin Tarihine Katkı, Cild 25), Düsseldorf 1963.

C. E. Schorske

German Social Democracy / Alman Sosyal Demokrasisi 1905 1917, Mass 1955.

SOSYAL REFORM MU, DEVRİM Mİ?

Önsöz

Sosyal Reform mu, Devrim mi? gibi bir başlık ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir. Sosyal demokrasi, sosyal reforma ***karşı*** olabilir mi? Ya da sosyal devrimi, yani nihai hedefi olan mevcut sistemin devrilmesini, sosyal reformun **karşısına çıkarabilir mi?** Kesinlikle hayır. Sosyal reformlar için, mevcut düzen içinde emekçi halkın durumunun düzelmesi için, demokratik kuruluşlar için verilen güncel somut mücadele, daha çok sosyal demokrasi için proletarya sınıf mücadelesini yönetmek ve nihai hedef olan siyasi iktidarı ele geçirmek ve ücret sisteminin kaldırılması için verilen uğraşının tek yolunu oluşturmaktadır. Sosyal demokrasi için sosyal reform ve sosyal devrim arasında, sosyal reformun **araç**, sosyal devrimin ise **amaç** olduğu ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır.

İşçi hareketinin bu iki momentinin karşı karşıya getirilmesine ilk kez Ed. Bernstein'ın 1897 / 98 yıllarında "Neuen Zeit' gazetesinde yayınlanan "Sosyalizmin Sorunları" isimli makalelerinde ve 'Sosyalizmin ön koşulları' adlı kitabında aktardığı kuramlarında karşılaşıyoruz. Tüm bu kuramın somut amacı, sosyal demokrasi-

---

Rosa Luxemburg'un "Sosyal Reform ya da Devrim" adlı yapıtında iki ayrı basım söz konusudur. Birinci basım 1900, ikini basım ise 1908 tarihinde yapılmış olup her iki basımda yazarın kendisi tarafından gözden geçirilmiştir. Bu iki basım ayrıntılarında farklıdır. Bunda iki önemli durum söz konusudur, ikinci basımda, yeni somut deneyimlerden çıkarılan, bir takım değişiklikler yapılmıştır, örneğin, ekonomik bunalım sorununda, ikinci basımda reformistlerin tasviye edilmesi talepleri veya bu türden imalar tamamiyle çıkarılmıştır. Rosa Luxemburg, Bernstein tartışmasından on yıl sonra ve partide önemli yerlerin oportünistler tarafından işgal edilmesinden sonra broşürü yeniden bastırdığında,tasviye talepleri anlamını kaybetmişti.
Bu yapıt 1. Basımı içermektedir. Sonraki çıkarımlar parantez ( ) ile belirtilmektedir. 2. Basımdaki eklemeler dipnot ile belirtilmiştir. Yazı stilindeki düzeltmeler ve ufak redakte çalışmaları 2. basımdan üstlenilmiştir.

nin nihai hedefi olan sosyal devrimden caymayı ve sınıf mücadelesinin bir **aracı** olan sosyal reformu **amaç** olarak önüne koymayı salık vermektedir. Bernstein'ın kendisi, "Nihai hedef - ki bununla ne dendiği belli değil - benim için hiçbir şey, hareket ise her şeydir" diyerek düşüncelerini en çarpıcı ve en açık bir şekilde ifade etmektedir.

Fakat, sosyal demokratik hareketi burjuva demokrasisinden ve burjuva radikalizminden ayıran, tüm işçi hareketinin kapitalist düzeni yamama gibi bir beyhude uğraşısını, sınıflar mücadelesinde bu düzene **karşı**, bu düzenin ortadan kaldırılmasına dönüştüren, sosyalist nihai hedef, belirleyici bir moment olduğundan, Bernstein anlamındaki "Sosyal reform mu Devrim mi sorusu", sosyal demokrasi için aynı zamanda "olmak ya da olmamak" sorusudur. Partide olan herkes, Bernstein ve taraftaraları ile yürütülen tartışmanın, şu veya bu mücadele biçimi, şu veya bu **taktik** üzerine olmadığının, aksine sosyal demokratik hareketin **varlığının** söz konusu olduğunun bilincinde olmalıdır.

[Bu, Bernstein kuramına yüzeysel bakıldığında bir abartma gibi görünebilir. Bernstein her adımda sosyal demokrasi ve hedeflerinden bahsetmiyor mu, kendisi de birçok kez ve özellikle kendisinin de sosyalist nihai hedefe, sadece başka bir biçimde ulaşmak istediğini belirtmiyor mu, altını çizerek sosyal demokrasinin praksisini hemen hemen tamamiyle tanıdığını söylemiyor mu? Kuşkusuz bunların hepsi gerçek. Fakat aynı şekilde eskiden beri kuramın gelişmesinde ve politikada her yeni akım başlangıçta eski ile özünde tamamiyle doğrudan zıt olsa bile, eskiye dayandığı, var olan biçimlere uyduğu, aynı lisanı konuştuğu da bir gerçektir. Ancak zamanla yeni öz eski kılıfından çıkmaya başlar ve yeni akım kendi biçimlerini ve kendi lisanını bulur.

Bilimsel sosyalizme karış bir muhalefetten başlangıçtan itibaren, kendi yapısını son sonuçlarına kadar açık ve net bir biçimde ifade etmesini, sosyal demokrasinin temelini açık ve kabaca **inkar etmesini** beklemek, bilimsel sosyalizmin gücünü küçümsemek demektir. Her kim ki bir sosyalist olarak tanınmak fakat aynı zamanda bu yüzyılda insan beyninin en büyük ürünü olan, marksist öğretiye savaş ilan etmek isterse, herkesin önünde bu öğretinin ta-

raftarı olduğunu açıklamak ve marksist öğretinin kendisinde, ona karşı savaşın dayanak noktalarını aramak zorunda kalarak, sonuncusunu ise sadece onun geliştirilmesi olarak sunarak, ona farkında olmaksızın bir saygı gösterisi ile başlamak zorunda kalır. Bunun için dış biçimlere kanmayarak Bernstein kuramında bulunan öz ortaya çıkarılmalıdır, ve bu partimizdeki sanayi proletaryasının geniş tabakaları için acil bir zorunluluktur.

Kuramsal çatışmaların sadece "akademisyenlerin" sorunu olduğunu iddia etmek, işçilere yapılabilecek en kaba hakareti, en kötü aşağılamayı yapmak demektir. Lassalle bir zamanlar şöyle demişti: Ancak, bilim ve işçiler, toplumun bu iki karşıt uçu birleştiğinde, tüm kültürel engeleri tunçtan kollarında ezeceklerdir. Çağcıl işçi hareketinin tüm gücü kuramsal anlayış üzerinde durmaktadır.]*

Burada işçiler ve onların hareketteki etkileri söz konucu olduğundan, pazara sürülen onların postu olduğundan bu anlayış daha da önem kazanmaktadır.

Partide Bernstein tarafından kuramsal olarak ifade edilen oportünist akımın bilinçsiz çabası, partiye girmiş olan küçük burjuva unsurlarına hakimiyeti kazandırmak, bunların anlayışına göre partinin somutunu ve hedeflerini yeniden biçimlendirmeden başka bir şey değildir. Sosyal reform ve devrim, nihai hedef ve hareket sorularına başka bir taraftan bakıldığında, sorunun **işçi hareketinin küçük burjuva ya da proleter karakteri** sorusu olduğu görülür.

[Bunun için partideki proleter kitlenin, opotünizmle şu an yürütülen tartışmayla canlı ve ayrıntılı bir biçimde ilgilenmesi, kendi yararınadır. Kuramsal anlayış partideki bir avuç '"akademisyenin" ayrıcalığı olarak kaldığı sürece, yanlış yollara sapma tehlikesi sürekli mevcuttur. Ancak büyük işçi kitlesi bilimsel sosyalizmin güvenilir silahını eline aldığı zaman tüm küçük burjuva sapmalar, tüm oportünist akımlar neticesiz kalırlar. Ancak o zaman hareketin zemini emin ve sağlamdır. "Yaratan kitledir"]

Berlin, 18 Nisan 1899 **Rosa Luxemburg.**

*Burada parantez içine alınan yazı 2. basımda eksiktir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Oportünist Yöntem

Eğer kuramlar dış dünyadaki oluşumların insan beynine yansıdığı görüntüsü ise, Eduard Bernstein'ın kuramı karşısında, buna - bazen baş aşağı döndürülmüş görüntüler tümcesini eklemek gerekiyor. Sosyal reformlarla sosyalizmi hayata geçirmenin kuramı- Alman sosyal reformlarının tamamiyle uykuya dalmasından sonra sendikaların üretim süreci üzerindeki denetimi kuramı - İngiliz makina üreticisinin yenilgisinden sonra sosyal demokratik parlemento çoğunluğunun kuramı - Saksonya anayasa temyizinden ve parlamento genel seçim hakkına suikastlardan sonra! Bize göre, Bernstein açıklamalarının ağırlık noktası, sosyal demokrasinin pratik görevleri üzerine olan düşüncelerinden oluşmamakta, aksine kendisinin kapitalist toplumun nesnel gelişiminin gidişatı üzerine söylediklerinden oluşmakta ki o düşünceler de bunlarla doğal olarak sıkı sıkıya bağlıdır.

Bernstein'a göre kapitalizmin gelişimi, çöküşünü gittikçe olanaksızlaştırmakta, çünkü bir taraftan kapitalist sistem gittikçe uyum sağlama yeteneği gösterirken diğer taraftan da üretim irdelenmektedir. Kapitalizmin uyum sağlama yeteneği, Bernstein'a göre, birincisi kredi sisteminin gelişimi, iş veren örgütleri, ulaşım ve iletişim hizmetleri sayesinde genel bunalımların yok olmasında, ikincisi üretim dallarının irdelenmesinin sonucunda orta tabakanın dayanıklığında, geniş proletarya tabakalarının orta tabakaya çıkarılmalarında ve üçüncü ve son olarak sendikal mücadelenin sonucunda porletaryanın durumunun ekonomik ve siyasi olarak düzelmesinde kendisini göstermekte.

Bunun sonucunda sosyal demokrasinin somut mücadelesi çalışmalarını siyasi devlet iktidarını ele geçirme doğrultusunda değil de, aksine işçi sınıfının konumunun yükselmesine ve sosyalizmi

*Bu yazının ilk bölümü Eduard Bernstein'ın, Zürih'de "Neue Zeit" gazetesinde 1897 1898 tarihleri arasında yayınlanan "Sosyalizmin Sorunları" adlı makale dizisi ile ilgilidir.

hayata geçirmede bunu siyasi ve sosyal bunalım yoluyla değil de, aksine toplumsal denetimin adım'adım genişlemesi ve aşamalı bir biçimde kooperatif ilkesinin uygulanmasına yöneltmelidir.

Bernstein'ın kendisi açıklamalarında yeni bir şey görmemekte. O daha çok bunların Marx ve Engels'in düşünceleriyle olduğu kadar sosyal demokrasinin bugüne karadarki yönü ile de uyumlu olduğunu söylemekte. Buna karşı bize göre, Bernstein anlayışının bilimsel sosyalizmle temel olarak çeliştiği inkar edilemez.

Bernstein'ın tüm revizyonu kapitalist gelişimin gidişatının kabul edilenden daha yavaş olduğu doğrultusunda özetlenirse; bu somutta sadece proletarya tarafından siyasi iktidarı ele geçirmenin ertelenmesinden başka bir anlama gelmez ki bundan da mücadelenin daha sakin bir hıza sahip olacağı sonucu çıkarılır.

Fakat durum böyle değildir. Bernstein'ın sorguladığı şey gelişimin hızı değil aksine kapitalist toplumun gelişim gidişatı ve bununla bağlantılı olarak sosyalist düzene geçiştir.

Eğer sosyalist kuram bugüne dek, sosyalist dönüşümün çıkış noktasının genel ve yıkıcı bir bunalım olacağı noktasından hareket ettiyse, bize göre burada bunun temel düşüncesi ile bunun dış şeklini birbirinden ayırt etmek gerekiyor.

Bu düşünce, kapitalist düzenin kendi çelişkileri tarafından bozulduğu, olanaksız hale geleceği anı olgu laştıracağından hareket etmekte. Bu anın, genel ve sarsıcı bir ticaret bunalımı olarak düşünülmesinin yerinde gerekçeleri vardı. Fakat buna rağmen temel düşünce iç n önemsiz ve tali olarak kalmaktadır.

Bilindiği gibi, sosyalizmin bilimsel gerekçesi, kapitalist gelişimin **üç** sonucuna dayanmaktadır: her şeyden önce batışını kaçınılmaz sonuç yapan kapitalist ekonominin büyüyen **anarşizmi,** ikincisi gelecekteki sosyal düzenin olumlu hareket noktalarını oluşturan üretim sürecini gelişen **toplumlaştırılması** ve üçüncüsü yaklaşan devrimde aktif bir etken oluşturan proletaryanın gelişen **örgütlenme ve sınıf bilinci.**

Bernstein, bilimsel sosyalizmin **birinci** temel direğini yok etmektedir. O kapitalist gelişimin genel bir ekonomik çöküntüye gitmediğini idda etmekte.

Fakat o, bununla sadece kapitalist batışın belirli bir biçimini bir kenara atmakla kalmayıp bu batışın kendisini kabul etmemekte. Kendisi özellikle şunu söylemekte: "şu anki üretim sisteminin yaklaşık aynı zamanda tamamen çökmesi, toplumun gelişmesi ile olanaklılaşmayıp aksine olanaksızlaşmaktadır. Çünkü o, bir taraftan uyum sağlama yeteneğini gösterirken diğer taraftan - aynı zamanda bununla birlikte - sanayinin farklılılaşmasını sağlamaktadır."[1]

Fakat bu durumda şu büyük soru oluşmakta: Biz uğraşılarımızın nihai hedefine neden ve nasıl ulaşacağız? Bilimsel sosyalizm açısından sosyalist devrimin tarihsel gerekliliği, kendisini her şeyden önce kapitalist sistemi çıkmaz bir sokağa iten, gittikçe büyüyen anarşisinde göstermektedir. Fakat Berntein ile aynı varsayımdan hareket edip, kapitalist gelişimin kendi çöküntüsüne doğru gitmediğini söylediğimiz takdirde **sosyalizm nesnel bir zorunluluk** olmaktan çıkar. Bu durumda geriye onun bilimsel temel taşlarından sadece kapitalist düzenin diğer iki sonucu kalır: toplumsallaştırılmış üretim süreci ve proletaryanın sınıf bilinci. Bunu, Bernstein da, "sosyalist düşünce dünyası ikna edici gücünden hiçbir şey kaybetmemektedir (çöküş kuramını ortadan kaldırmakla) çünkü dikkatli bakıldığında eski bunalımların ortadan kalkması veya değişmesini sağlayan, bizim tarafımızdan sayılan etkenler nedir ki? Hepsi de üretimin ve değişimin toplumsallaştırılmasını oluşturan ön şartlardır ve hatta bir bölümü ile bunun ilk adımlarıdır"[2] derken bunu göz önünde bulundurmaktadır.

Bunu da yanıltıcı bir sonuç olarak kanıtlamak için kısa bir inceleme yeterlidir. Bernstein tarafından kapitalist uyum araçları olarak adlandırılan karteller, krediler, mükemmelleştirilmiş ulaşım araçları, işçi sınıfının toplumsal konumunun düzelmesi vs. görüntülerin anlamı nedir? Herhalde bunların kapitalist ekonominin iç çelişkilerini ortadan kaldıracağı veya hiç değilse körelteceği, bu çelişkinin derinleşmesini ve yaygınlaşmasını engelleyeceği olmalıdır. Böylece bunalımların ortadan kaldırılması, kapitalist zemindeki

1 "Neue Zeit", 1897 / 1898 , Sayı 18, 555.
2 "Neue Zeit", 1897/1898, Sayı 18, s. 554.

üretim ve değişim arasındaki çelişkinin yok edilmesi anlamına gelmekte, böylece işçi sınıfının konumunun gerek kendisi olarak gerek orta tabakaya yükseltilmesi olarak sermaye ve emek arasındaki çelişkinin körleştirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece karteller, krediler, sendikalar vs. kapitalist çelişkileri ortadan kaldırırken, yani kapitalist sistemi çöküşünden kurtarırken, korurlarken - bunun için de Bernstein bunu "uyum sağlama aracı" olarak adlandırmakta - bir bölümü ile bunlar aynı zamanda nasıl sosyalizme başlangıç sağlayabilirler? Herhalde üretimin toplumsal karakterini daha fazla ifade etmeleri anlamında. Fakat bunlar bir taraftan onu kendi **kapitalist** biçiminde korurken, diğer taraftan da bu toplumsallaştırılmış üretimin sosyalizme geçişini aynı oranda gereksiz kılmaktadır. Bunun için onlar, sosyalist düzene hareket noktasını ve ön koşullarını tarihsel anlamı ile değil de ancak kavramsal anlamı ile sergileyebilirler. Yani, onunla akraba olduklarını sosyalizm üzerine tasarladıklarımızdan bildiğimiz görüntüler, gerçekte sosyalist devrime sadece yol açmamakla kalmayıp onu gereksiz kılmaktadırlar. Bu durumda sosyalizmin gerekçesi olarak geriye sadece proletaryanın sınıf bilinci kalmaktadır. Fakat bu da, verili durumda kapitalizmin gittikçe sivrilen çelişkilerinin ve onun gelecekteki çöküşünün (bu uyum araçları tarafından engellenilmiştir ya) bir yansıması değildir; basit entellektüel bir idealden başka birşey değildir; bu idealin ikna gücü ise yalnızca kendisine atfedilen mükemmelliklerden gelmektedir.

Kısaca ifade edilecekse, bu yolla, nesnel zorunluluk, yani toplumun maddi gelişim gidişatından kaynaklanan, gerekçe ortadan kaldırılırken, elimize sosyalist programın gerekçesi olarak sadece "salt bir bilgi" yani idealist bir gerekçe geçmektedir. Revizyonist kuram ya - ya da seçeneği ile karşı karşıyadır. Ya sosyalist şekillendirme kapitalist düzenin iç çelişkilerinden ortaya çıkacak ki, bu durumda, bu düzen ile kendi çelişkileri de gelişecek ve şu veya bu biçimdeki herhangi bir zamanda bir çöküş kaçınılmaz bir sonuç olur, "uyum sağlama araçları" gereksizleşir ve çöküş kuramı doğrudur. Veya "uyum sağlama araçları kapitalist sistemini çöküşünü gerçekten engelleme gücüne sahiptir, yani kapitalizmi var olma yeteneğine kavuşturma, yani onun çelişkilerini ortadan kaldırabilir. Bu durum-

da sosyalizm tarihsel bir zorunluluk olmaktan çıkar ve o artık, maddi toplumsal gelişiminin bir sonucu olmaktan başka, her şeydir. Bu ikilem bir diğerine yol açmaktadır: revizyonizm ya kapitalizmin gelişiminin gidişatına ilişkin olarak haklıdır ve bu durumda toplumun sosyalist yapılanması bir ütopyaya dönüşür, ya da sosyalizm bir ütopya değildir ve bu durumda "uyum sağlama araçları" kuramı tutarlı değildir. That is the question, işte mesele bu.

2. *Kapitalizmin Uyumu*

Bernstein'e göre kapitalist ekonominin önemli uyum sağlama araçları, kredi sistemi, gelişkin ulaşım araçları ve iş veren örgütleridir.

Eğer kredi ile başlayacak olursak, onun kapitalist ekonomide çok yönlü işlevleri olduğunu görmekteyiz. Fakat bilindiği gibi onun en önemli işlevi, üretimin genişleyebilmesinin artmasında ve değişimin kolaylaştırılmasındadır. Kapitalist üretimin sınırsız genişleme doğrultusundaki iç eğilimi, özel mülkiyetin, özel sermayenin sınırına çarptığı yerde, krediler bu sınırı aşmada, birçok özel sermayeyi tek bir sermayede eritmede - anonim şirketleri - ve bir kapitaliste yabancı bir sermayeyi kullanmada - sanayici kredisi - bir araç olarak sunulmaktadır. Diğer taraftan, ticari kredi olarak meta değişimini hızlandırmakta, yani sermayenin üretime geri akmasını, yani tüm üretim sürecinin dolaşımını hızlandırmaktadır. Kredinin, bunalım oluşumu üzerindeki bu iki en önemli işlevinin etkisi kolaylıkla dikkatten kaçabilir. Eğer bunalimlar bilindiği gibi üretimin genişleme yeteneği, genişleme eğilimi ve sınırlı tüketim yeteneği arasındaki çelişkiden oluşuyorsa, krediler, bu çelişkiyi olabildiğince sıkca patlamaya getirecek en iyi araçtır. O, herşeyden önce üretimin genişleme yeteneğini korkunç derecede artırmakta ve sürekli bu yeteneği pazar sınırlarının üstüne çıkarmada, iç itici gücü oluşturmaktadır. Fakat o kaş yapayım derken göz çıkarmaktadır. Üretim sürecinin bir etkeni olarak bir kere aşırı üretime neden olduysa, meta değişiminin arabulucusu rolünde, bunalım sırasında

kendi tarafından uyandırılan üretim güçlerini yerle bir eder. İlk dar boğaz belirtisinde kredi azalır, gerekli olduğu anda, değişimi ortada bırakır, girdiği her alanda kendisini etkisiz ve gereksiz olarak kanıtlar ve böylece bunalım sürecinde tüketim yeteneğini en düşük ölçüye indirir.

Bunalımların oluşumu bağlantısında, kredinin bu iki önemli sonucu dışında, başka çok yönlü etkisi vardır. Bir kapitaliste yabancı sermayeleri kullanmada teknik aracı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda, onun için yabancı bir mülkiyeti, cüretkarca, hayasızca kullanmada, yani tehlikeli spekülasyonlarda bir malımuz oluşturmaktadır. Kredi, meta değişiminin sinsi bir aracı olarak sadece bunalımı derinliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bütün meta değişimini - reel zemini en az metal para ile - son derece birleştirilmiş ve yapay bir mekanizmaya dönüştürerek bunalımın patlak vermesini ve yaygınlaşmasını sağlayıp en ufak bir nedenle bu mekanizmanın arızasına yol açmaktadır.

Böylece kredi, bunalımları ortadan kaldıran veya bunları hafifleten bir araç olmaktan çok uzak olup, aksine bunalımların oluşmasında çok güçlü bir etkendir. Ve bu başka türlü de olamazdı. Kredinin özgül işlevi - çok genel tanımlanırsa - tüm kapitalist ilişkilerdeki son sağlamlığı yok etme ve her tarafa en fazla esnekliğe sokma, tüm kapitalist güçleri son sınırına kadar genişleyebilir, göreceli ve duyarlı yapmaktan başka bir şey değildir. Böylece kapitalist ekonominin birbirlerini iten güçlerinin periodik çarpışmalarından başka bir şey olmayan bunalımların, derinleşip, kolaylaşacağı çok açıktır.

Fakat bu durum bizi aynı zamanda, kredi olgusunun kapitalizmin bir "uyum aracı" olarak görünmesinin nasıl olası olabileceği gibi bir başka soruya yöneltiyor. "Uyum" kredi yardımıyla hangi bağlamda ve biçimde düşünülürse düşünülsün, herhalde özü, kapitalist ekonominin herhangi bir karşıt ilişkisini dengelileştirmeden, herhangi bir karşıt çelişkisini ortadan kaldırmaktan veya körleştirmekten ve böylece herhangi bir noktada sıkıştırılan güçlere serbest oyun alanı sağlamasından, oluşmaktadır. Günümüz kapitalist ekonomisinin tüm çelişkilerini son noktasına kadar arttıran bir araç varsa bu da kredidir. Kredi, üretimi son sınırına kadar gererek, meta değişimini en ufak bir fırsatta felce uğratarak, **üretim biçimi** ile

meta değişimi biçimi arasındaki çelişkiyi germektedir. Kredi, üretimi özel mülkiyetten ayırarak, kârın bir bölümünü sermaye faizi biçimine, yani saf bir mülkiyet ünvanına, dönüştürürken üretimdeki sermayeyi toplumsal bir sermayeye dönüştürerek **üretim** ve **temellük** biçimi arasındaki çelişkiyi arttırmaktadır. Kredi, bir çok küçük kapitalisti mülksüzleştirip, çok az elde muhteşem üretim güçlerini birleştirerek, **mülkiyet** ve **üretim** ilişkileri arasındaki çelişkiyi artırmaktadır. Kredi, devletin üretime karışmasını (anonim şirketler) gerekli kılarak, üretimin **toplumsal** karakteri ile kapitalist **özel mülkiyet** arasındaki çelişkiyi arttırmaktadır.

Kısaca, kredi, kapitalist dünyanın tüm ana çelişkilerini yeniden üretir, bunları son haddine vardırır, kendi imhası çöküşü yönündeki gidişatını hızlandırır. Yani, kredi bağlamında, kapitalizmin ilk uyum aracı, krediyi, **ortadan kaldırmak** onu geriye almak olmalıdır. Kredi, şu anki haliyle bir uyum aracını değil de, tam da tersi çok devrimci bir etkiye sahip bir imha aracını oluşturmakta. Kredinin bu devrimci, kapitalizmi aşan karakteri sosyalizme biraz bulaşmış reform planlarına yöneltti ve Marx'ın dediği gibi, Fransa'daki Isaac Pereire, kredinin büyük temsilcisini yarı peygamber yarı lümper görüntüsünde gösterdi.

Aynı şekilde, kapitalist üretimin ikinci "uyum aracı", iş veren örgütlenmeleri* de daha yakın bir inceleme ile kendisini kof olarak kanıtladı. Bernstein'e göre bunlar, üretimi ayarlayarak anarşiyi durdurup krizi engelleyebiliyormuş. Karteller ve tröstlerin çok yönlü ekonomik etkileri kuşkusuz yeterli derecede araştırılmamış görüntülerdir. Bu görüntü ancak marxist öğreti ile çözülebilecek bir sorun oluşturmaktadır. Yanlız bir şey çok açıkca söylenebilir: kapitalist anarşi etkisinin iş veren kartelleri tarafından azaltılmasından ancak kartellerin tröstlerin vs. genel egemen bir üretim biçimi olacakları oranında söz edilebilinir. Fakat yalnızca bu bile kartellerin doğasından dolayı olanaksızdır. İşveren örgütlenmelerinin sonuçtaki

*R. L. Burada iş veren örgütlenmeleri kavramını, günümüzde karteller, tröstler ve benzeri oluşumlar için kullanıldığından, daha değişik içerikle kullanmaktadır.

ekonomik amaç ve etkileri, bir dal içinde rakiplerinin saf dışı bırakılması ile meta pazarından elde edilen kâr miktarının dağılımında, söz konusu sanayi dalının bundaki payının artmasından oluşmaktadır. Örgütlenme bir sanayi dalında ancak diğerlerinin omuzlarından kâr oranını artırabilir ve bunun için genel olması olanaksızdır. Tüm önemli üretim dallarına yayıldığında etkisini kendisi ortadan kaldırmaktadır.

Fakat kendi pratik kullanımının sınırında, işveren örgütlenmeleri, sanayi anarşisinin ortadan kaldırılmasında ters etki yapmaktadır. Karteller genelde iç pazardaki söz konucu kâr oranını, iç gereksinmede kulanamayacakları tahsis edilen sermaye miktarlarını yurt dışı için çok düşük bir kâr oranı ile ürettirmekte, yani ürünlerini yurt dışında, yurt içinde olduğundan daha ucuza satarak arttırmaktadır. Bunun sonucu yurt dışında daha keskin bir rekabet, dünya pazarında artan anarşi, yani ulaşılmak istenilenin tam tersidir. Bunun bir örneğini uluslararası şeker sanayisinin tarihi sunmaktadır.

Kapitalist üretim biçiminin görüntü şekli olan işveren örgütlenmelerine sonuçta bir geçiş evresi, kapitalist gelişimin belirli bir dönemi olarak bakılmalıdır. Gerçektende! Sonuçta; karteller kapitalist üretim biçiminin tek tek üretim dallarındaki kâr oranının uğursuzca düşüşüne karşı koyan bir aracıdır. Fakat kartellerin bu amaç için kullandıkları yöntem nedir? Aslında biriken sermayenin bir bölümünün kullanılmamasından başka bir şey değildir. Yani bunalımlarda, bir başka biçimi ile kullanılan yöntemin aynısı. Bu tür bir ilaç birbirinin aynısı olan bir hastalığa benzer ve belirli bir zamana kadar ehveni şer olarak geçerliliğini korur. Dünya pazarı son sınırına kadar getirilerek ve birbirleri ile rekabet halinde bulunan kapitalist devletler tarafından tüketilerek, piyasa daralmaya başladığı anda sermayenin zorunlu, belirli derecede kullanılmaması öyle boyutlar kazanıyorki ilacın kendisi hastalığa dönüşüyor ve örgütlenme tarafından toplumsallaştırılmış sermaye özel sermayeye geri dönüşüyor. Azalmış sermaye karşısında, piyasada kendisi için yer bulma yerine, her sermaye parçası kendi kendine şansını denemeyi yeğler. Örgütlenmeleri bir sabun köpüğü gibi sönüp, yerini

potansiyelleşmiş biçimde, serbest rekabete bırakmak zorunda kalır.*

Yani, bir bütün olarak ele alındığında gerek karteller gerekse de kredi, sonuçta kapitalist dünyanın anarşisini daha da artıran ve onun tüm iç çelişkilerini ifade edip olgunlaştıran, belirli bir gelişim sürecinin görüntüleri olarak ortaya çıkar. Kredi ve karteller, özellikle ABD'de yaşandığı gibi, üretici ile tüketici arasındaki savaşı uç noktaya getirerek, üretim biçimi ile değişim biçimi arasındaki çelişkiyi keskinleştirir. Ayrıca, işçilerin karşısına, örgütlenmiş sermayenin üstün gücünü en vahşi bir biçimde çıkararak üretim biçimi ile temellük biçimi arasındaki çelişkiyi keskinleştirerek, sermaye ve emek arasındaki karşıtlığı doruk noktasına ulaştırırlar.

Son olarak genel bir gümrük savaşını beraberinde getiren karteller, kapitalist dünya ekonomisinin uluslararası karakteri ile kapitalist devletin ulusal karakteri arasındaki çelişkiyi keskinleştirip, kapitalist devletler arasındaki zıtlıkları uç noktalara sürüklerler. Buna, kartellerin üretime, teknik gelişime doğrudan, devrimci etkisi eklenmektedir.

Böylece karteller ve tröstler, kapitalist ekonomi üzerindeki son etkileri ile sadece çelişkilerini silen bir "uyum aracı" olarak değil de, aksine anarşisinin büyümesine, içinde barındırdığı çelişkilerin çatışmasına kendi çöküşünün hızlandırılması için yarattığı bir görüntüdür.

---

*İkinci basımda geliştirilmiş biçimi: Kapital'in üçüncü cildine ilişkin dip notta Friedrich Engels 1894 tarihinde şunları yazmakta, "Yukarıda yazılanlardan sonra (1865), tüm kültür ülkelerinde ki, özellikle Amerika ve Almanya'da sanayinin hızlı gelişimi dünya pazarındaki rekabet önemli ölçüde artmıştır. Hızlı ve görkemli büyüyen çağcıl üretim güçlerinin, içinde hareket etmek zorunda oldukları kapitalist meta değişiminin yasalarını zorladıkları gerçeği artık kapitalistlerin göz ardı edemeyeceği bir olgudur. Bu durum kendisini iki arazda göstermektedir. Birincisi, kendisini, eski korunma gümrüğünden özellikle en fazla ihracat yetenekli malları koruyarak farklılaştıran yeni gümrükçülükte belli etmekte, ikincisi, üretimi ve böylece de fiyatları ve kârları ayarlayan büyük üretim alanları olan kartellerde (tröst) göstermektedir. Bu deneylerin ancak oldukça iyi ekonomik bir havada gerçekleştirilebileceği açıktır. İlk fırtına onları devirip, üretimin bir ayarlamaya gereksinimi olsa dahi, bunu yapacak olanın kapitalistleri sınıfı olmadığını kanıtlamalı. Bu arada kartellerin biricik amacı ufakların büyükler tarafından daha hızlı yutulmasıdır."

Peki, kredi, karteller vb. kapitalist ekonominin anarşisini ortadan kaldırmadıklarına göre neden yirmi yıldan - 1873'den itibaren - beri genel bir ticari bunalım baş göstermedi. Bu, kapitalist üretim biçiminin hiç değilse toplumun ana gereksinmelerine "uyum" sağladığına ve Marx tarafından yapılan çözümlemenin eskidiğine ilişkin bir gösterge değil midir?

[Biz, dünya pazarındaki durgunluğun başka bir biçimde açıklanacağının sanıyoruz.

Büyük periyodik ticari bunalımlara, Marx'ın çözümlemesinde çizilen şema, kapitalizmin yaşlılık bunalımları olarak bakmaya alışılmıştı. Üretim devresinin yaklaşık on senelik periyodluluğu bu şemanın çok iyi bir biçimde onaylandığını gösterir gibiydi. Bize göre bu anlayış bir yanlış anlamadan kaynaklanmakta. Bugüne dek büyük uluslararası bunalımların gerekçesi tek tek göz önünde bulundurulduğunda, bunların tümünün kapitalist ekonominin yaşlılık bunalımının ifadesi olmadığı, aksine onun çocukluk bunalımı olduğu kanısına varılmaktadır. 1825, 1836, 1847 yıllarında kapitalizm henüz beşiğinde olduğundan, üretim güçlerinin pazar sınırlarına kaçınılmaz çarpışına, neden olmasının olanaksızlığı kısa bir inceleme ile görülebilir.]*

Gerçekten de, 1825 bunalımı, on yıl önce kendisi de bunalımda olan İngiltere'de gerçekleştirilen yol, kanal, gaz işlerinde büyük te-

---

*Burada parantez içine alınan 1. basımdaki paragraf yerine, 2. basımda şu paragaf yer almaktadır: Soru, yanıtını beraberinde getirmektedir. Bernstein'ın 1898 yılında marksist kuramı eskiler arasına atmasının hemen ardından, 1900 yılında güçlü ve genel bir bunalım patlak vermiş ve yedi yıl sonra da 1907'de ABD'den, dünya pazarını etkisinin altına alan bunalım baş göstermişti.Böylece gözle görülür gerçekler kapitalizmin "uyum" kuramını yerle bir etmişti. Aynı zamanda, kapitalist bunalım kuramını, sadece iki çöküş tarihini kaçırdığından dolayı, feda edenlerin, bu kuramın çekirdiğini onun önemsiz bir dış ayrıntısıyla - on senelik devresi, ile karıştırdıkları da aynı zamanda kanıtlanmış oldu, Fakat, on senelik periyodik çağcıl kapitalist sanayinin on senelik peryodik dolaşım tanımı, Marx'da ve Engels'de 60'lı ve 70'li yıllarda, herhangi bir doğa yasasına dayanmayan, genç kapitalizmin etki alanının sıçramalı olarak genişlemesi ile bağlantılı olan belirli tarihsel durumdan kaynaklanan gerçeklerin belirlenmesinin dışında bir şey değildi.

sislerin kurulmasının sonucuydu. Daha sonraki 1836 1839 bunalımı da yeni ulaşım araçlarında kurulan muhteşem tesislerin bir sonucuydu. Bilindiği gibi, hummalı bir biçimde yapılan İngiliz demiryolu yapımıyla 1847'deki bunalıma çanak tutulmuştu (1844 - 1847 yılları arasında, yani sadece üç yıl içinde, yeni demiryolları için parlamentodan yaklaşık 1 1/2 milyar Taler [1] lik imtiyaz çıkarılmıştı!) Yani bu üç durumda, sermaye ekonomisinin **yeniden yapılanmasının**, kapitalist gelişime yeni bir temel atmanın farklı biçimleri, bunalımları beraberinde getirmiştir. 1857'de ise Avrupa sanayisi için, Amerika ve Avustralyada, bulunan altın madenleri sonucunda açılan yeni pazarlar ve özelikle Fransa için, yaptığı demir yolu inşaasıdır (1852-1856 yıllarında 1 1/4 milyar frankla Fransada yeni demir yolları yapılmıştır). Ve son olarak, 1866 ve 1871 yıllarında gelişen siyasi olayları takiben, 1873'deki büyük bunalım, bilindiği gibi Almanya'da ve Avusturya'da büyük sanayinin ilk rüzgar adımlarının ve yeni yapılanmanın doğrudan sonucuydu.

Yani her defasında kapitalist ekonomi alanının daralması, tükenmesi değilde aniden **genişletilmesi** şimdiye dek ticari bunalımlara neden oldu. Bu bunalımların on senede bir yinelenmesi, tamamen dış rastlantısal bir görünümdür. Engels'in Anti-Dühring'de ve Marx'ın "Kapital"ın 1. ve 3. cildinde bahsettikleri bunalımların oluşumunun marksist şeması, ancak onların iç mekanizmasını ve derin genel nedenlerini aydınlattığı ölçüde, tüm krizlere denk düşer.

[Ancak bu şema daha çok, dünya pazarının tamamiyle paylaşıldığı tam gelişmiş kapitalist bir ekonomiye uygun düşmektedir. Ancak o zaman bunalımlar, üretimin ve değişim sürecinin kendi içi hareketinden, dış gerekçe olmaksızın, marksist çözümlemede açıklandığı şekliyle, kendilerinin mekanik bir biçimde üretim ve pazar ilişkilerinde yineliyebilirler. Günümüz ekonomik durumunu incelediğimizde, marksist şemadaki bunalım periyodunda ön görülen, tam kapitalist olgunluk sürecine henüz girmediğimizi kabullenmek zorundayız. Dünya pazarı henüz oluşum içindedir. Esas büyük sanayi üretimine Almanya ve Avusturya ancak 70'li yıllarda, Rusya

1 ç. n. : 1 Taler = 3 Mark

80'li yıllarda girdi, Fransa hala büyük ölçüde küçük işletmede, Balkan ülkeleri önemli ölçüde doğa ekonomisinin bağlarından bile kurtulamadılar, Amerika, Avustralya ve Afrika, ancak 80'li yıllarda Avrupa ile yoğun meta ticaretine girdiler. Bunun için biz bir yandan 70'li yıllarda periyodik olarak ortaya çıkan ve şu ana kadar olan bunalımları, yani gençlik bunalımlarını da beraberinde getiren kapitalist ekonominin ani sıçramalı yeni alanlara katılışını arkamızda bıraktıysak da, öte yandan üretim güçlerinin pazar sınırına uğursuz, periyodik çarpışını, gerçek kapitalist yaşlılık bunalımlarını oluşturacak olan dünya pazarının gelişmesi ve tükenmesi derecesine kadar gelmedik. Biz, bunalımların, kapitalizmin oluşumuna ya da çöküşüne refakat etmediği bir süreçte bulunmaktayız. Bu geçiş süreci kendisini, kalkınmanın kısa devrelerinin depresyonun uzun devreleri ile dönem dönem değiştiği, yaklaşık yirmi yıldan beri süren ortalama doruk bir ticari gidişatla karakterize etmektedir. Fakat sonun başına, son kapitalist bunalımlara kaçınılmaz olarak yaklaştığımız, bunalımların geçici olarak baş göstermemesini şart koyan aynı göstergelerden anlaşılmaktadır. Dünya pazarı bir kere geliştiğinde ve ani gelişmelerle daha fazla genişleyemez olduğunda, aynı dönemdeki emeğin üreticiliği durdurulmaz bir biçimde devam edecek ve arkasından kısa veya uzun sürede üretim güçlerinin değişim sınırları ile çelişkisi başlayacak, bu da kendiliğinden yinelenmesinden dolayı daha keskin ve fırtınalı olacaktır. Ve eğer bizim bu sürece yaklaşmamıza, dünya pazarının hızla oluşmasına ve onu hızla tüketmeye bir şey uygunsa, o da Bernstein'ın kapitalizmin "uyum araçları" olarak adlandırdığı - kredi ve iş veren örgütleri - görüntülerdir.]*

Kapitalist üretimin değişime "uyum" sağlayacağı varsayımı şu iki şarttan birisini ön koşmaktadır: ya dünya pazarı sınırsız ve sonsuza dek büyüyecektir ya da tam tersine üretim güçlerinin pazar sınırına taşmaması için büyümesi engellenecektir. Birincisi fiziki bir olanaksızlık, ikincisine ise teknik devrimlerin üretimin tüm

*Parantez içine alınan bu bölümün yerine 2. basımda şu yeralmaktaydı: Bu bunalımlar istedikleri gibi her 10 veya beş veya değişerek her 20 ve her sekiz yılda bir yinelensinler. Ancak Bernstein'ın kuramını en iyi anlamsız kılan, 1907 / 1908 yılındaki son bunalımın kredi, haberleşme hizmeti ve tröstler gibi kapitalist "uyum araçlarının" en gelişkin olduğu ülkede ortalığı karıştırdığı gerçeğidir.

alanlarında adım adım gerçekleştiği ve bunun her gün yeni üretim güçlerini oluşturduğu gerçeği karşı durmaktadır.

Bernsteine göre, tanımlanan kapitalist gidişat ile, dikkatimizi çekmek istediği, orta işletmelerin sarsılmaz Phalanx'ı[1] çelişkilidir. Bunda, "çöküş kuramından" beklenildiği gibi büyük sanayi gelişiminin devrimci ve yoğun bir biçimde kendisini göstermediğine ilişkin belirti görmekte. Kendisi de burada kendi yanlış anlaşmasının kurbanı olmakta. Orta işletmelerin aşamalı olarak ortadan yok olmasını beklemek, gerçekten de büyük sanayi gelişimini tamamiyle yanlış anlamak demektir.

Kapitalist gelişimin genel gidişatında, Marx'ın varsayımına da göre, küçük sermayeler, teknik devrimin öncüleri rolünü üstlenmektedir ki, bu da gerek eski, dayanıklı, kök salmış branşlardaki üretim biçimi açısından gerekse de büyük sermayeler tarafından henüz kullanılmamış, yeni üretim dallarının oluşturulması açısından olmak üzere iki düzeyde anlaşılmalıdır. Kapitalist orta işletmeler tarihinin doğrudan, aşamalı çöküşe gittiği anlayışı tamamiyle yanlıştır. Burada gelişimin gerçek gidişatı tamamiyle diyalektik olup sürekli iki karşıt uç arasında hareket etmektedir. Tıpkı işçi sınıfı gibi kapitalist orta tabaka da, onu yükselten ve alçaltan iki karşıt eğilimin arasında bulunup bunun etkisi altındadır. Onu aşağı çeken eğilim, orta sermaye çerçevesini sürekli aşan ve böylece onu hep yeniden yarışın dışına fırlatan üretim merdivenine sabit olarak tırmanmasıdır. Onu yukarı çeken eğilim ise mevcut sermaye değerini periyodik olarak düşüren üretim merdivenini - gerekli asgari sermaye değerine göre - hep yeniden bir süre için aşağı indirmesi ve kapitalist üretimin yeni alanlara girmesidir. Orta işletmenin büyük sermaye ile mücadelesi, zayıf olan taburun doğrudan ve nicel olarak gittikçe eridiği bir düzenli çarpışma olarak değil, aksine daha çok büyük sermaye orağı altında yeniden biçilmek üzere hızlıca gelişen küçük sermayelerin biçilmesi olarak düşünülmelidir. Kapitalist orta tabaka ile oyun oynayan bu iki eğilimden son etapda - işçi sınıfı

---

[1]Ç. n. eski Yunanistan ve Makedonya'da kalkanlarından bir duvar oluşturan ve ancak mızrakların önde bulunduğu tabur.

gelişiminin tersi olarak - aşağı çeken eğilim galip gelmektedir. Ancak bu orta işletmelerde kendisini mutlak sayısal azalmada göstermek zorunda değildir, aksine birincisi ayakta durabilen eski branş işletmelerinde gittikçe yükselen gerekli minimum sermayesinde, ikincisi bir tarafdan yeni branşların sömürülmesinde küçük sermayeler sevinirken, sürenin daha kısalmasında göstermektedir. Bundan, individüel küçük sermaye için gittikçe azalan yaşam süresi ve tesisat biçimi gibi gittikçe hızlı değişen üretim biçimleri ve bir bütün olarak sınıf içinse gittikçe hızlı değişen sosyal metabolizma sonucu çıkar.

Bernstein sonuncusunu çok iyi bilmektedir ve kendisi de tespit etmektedir. Ancak, bununla kapitalist orta işletme hareketinin yasası verildiğini unutmuş gibi. Küçük sermayeler bir kez teknik ilerlemenin öncü savaşçıları ise ve teknik gelişim kapitalist ekonominin nabzı ise bu durumda küçük sermayeler kapitalist gelişimin ayrılmaz bir yan görüntüsü olup ancak onunla birlikte kaybolurlar. Orta işletmelerin aşamalı kayboluşu - Bernstein'da söz konusu olan, mutlak yekün istatistik anlamında - Bernstein'ın kastettiği kapitalizmin devrimci gidişatı anlamına gelmez, aksine tam da bunun tersi, sonuncusunun stoklanması, uykuya dalması demektir. "Kâr oranı, yani sermayenin nisbi artışı öncellikle yeni, bağımsız gruplaşan sermaye yatırımları için önemlidir. Ve sermaye oluşumu yalnızca az sayıdaki, hazır büyük sermayenin eline düşerse... üretimin canlandırıcı ateşi de sönerdi. Uykuya dalardı."[1]

[Böylece Bernstein'ın uyum araçları kendilerini etkisiz göstermekte ve uyumun belirtileri olarak adlandırdığı göstergeler, daha farklı gerekçelerden kaynaklanmaktadır.]*

---

[1] K. Marx "Kapital", 3, cild, I, s, 241

* 2. basımda çıkarılmıştır.

3. *Sosyal Reformlarla Sosyalizme Geçiş*

Bernstein, tarihsel "çöküş kuramını", sosyalist toplumu gerçekleştirme yolu olarak bir kenara atmaktadır. "Kapitalizmin uyum kuramı" açısından geçerli yol hangisidir? Bernstein bu soruyu sadece araştırmakla yetinirken, Konrad Schmidt Bernstein'ın ereklediği anlamda ayrıntılı olarak yanıtlamıştır.[2] Ona göre sosyal reformlar için verilen sendikal ve siyasi mücadele üretim şartları üzerinde gittikçe genişleyen bir toplumsal denetimi getirecektir ve mülkiyetinin kendisi için gittikçe değersizleştiğini gören, bezginleştirilen sermayedardan işletmenin yönetimi ve idaresi elinden alınıncaya dek yasama yoluyla "sermaye üyelerinin yasal hakları sınırlandırılıp, gittikçe bir idareci rolüne sokulacaktır".

Yani, sendikalar, sosyal reformlar ve Bernstein'ın da eklediği gibi, devletin siyasi demokratikleşmesi, sosyalizme geçiş araçlarıdır.

Sendikalardan başlayacak olursak, bunların en önemli işlevi - ve bunu hiç kimse 1891 tarihinde "Neue Zeit" gazetesinde Bernstein gibi iyi göstermemiştir - kapitalist ücret yasasını, yani işgücü satımının dönemin pazar fiyatlarına göre gerçekleştirilmesini sağlamak: işçiler tarafındaki araç budur. Sendikaların proletaryaya hizmet ettiği nokta, her dönemde pazarın mevcut konjonktürlerini kendilerinin yararına kullanmasıdır. Ancak bu konjonktürlerin kendisi, yani bir yandan orta tabakaların proleterleşmesi ve işçi sınıfının doğal üremesinden oluşan işgücü sunusu ve sonuncu olarak emegin üreticilik derecesi, sendikaların etki alanının dışındadır. Bunun için sendikalar ücret yasasını deviremezler; en iyi durumda kapitalist sömürüyü "olağan" sınırlarına sokar-

---

2 20. Şubat 1898 tarihli "Vorwärts", Edebiyat Haberleri, Konrad Schmidt'in görüşlerini Bernstein'ın görüşleriyle ortak ele alıyoruz çünkü Bernstein görüşlerinin "Vorwärts" gazetesindeki yorumunun tek sözcüğüne bile karşı çıkmamıştır.

lar, ancak hiç bir zaman sömürünün kendisini aşamalı olarak ortadan kaldıramazlar.

Konrad Schmidt bugünkü sendikal hareketi kuşkusuz "cılız başlangıç dönemi" olarak adlandırıyor ve gelecekte "sendikaların üretimin ayarlanmasında gittikçe artan bir etki kazanacağını" ümit ediyor. Ancak üretimin ayarlanmasından yalnız iki şey anlayabiliriz: üretim sürecinin teknik tarafına karışma ve üretimin kendisinin kapsamı üzerine belirleme. Bu iki konuda sendikaların etkisi ne türden olabilir? Üretimin tekniği ile ilgili olarak kapitalist tekniğin ilerlemesi ve gelişimi ile kapitalistin çıkarı belirli sınırlarda çakışmaktadır. Kendi gereksinimi onu teknik düzeltmelere itmektedir. Bir işçinin konumu ise tam da aksi doğrultudadır: Her teknik devrim, bununla doğrudan bağlantılı işçinin çıkarına ters düşer ve emeğin değerini düşürüp, işi yeknesaklaştırıp, çekilmez duruma getirdiğinden, onların durumunu kötüleştirir. Sendikalar üretimin teknik tarafına karışabildikleri zaman, ancak sonuncu anlamda, yani söz konucu tek işçi grubunun çıkarı doğrultusunda hareket edebilir, yani yenilenmelere karşı çıkma durumundadır. Ancak, bu durumda teknik ilerleme ile, yani tek kapitalistin çıkarı ile uyumlu olan, işçi sınıfının tümünün çıkarı ve eşitliği için tavır takınmaz, aksine tam karşıtına, gericiliğe hizmet eder. Gerçekten de, biz üretimin teknik tarafına karışmayı, Konrad Schmidt'in aradığı sendikal hareketin geleceğinde değil, geçmişinde buluyoruz. İngiliz Trade Unionizmi'nin[1] (60. yıllara kadar) ortaçağ aktarımlarından devam eden ve karakteristik biçimde eski "uygun emek için kazanılan hak" ilkesinden taşınılan eski dönemini belirlemektedir.[2] Buna karşın sendikaların, üretim kapasitesini ve ürün fiyatlarını belirleme çabası çok yeni tarihlidir. En son zamanda - yine İngiltere'de - bu doğrultudaki çabaları izlemekteyiz.[3] Ancak bu çabaların karakter ve eğilimi diğerleriyle eş değerlidir. Çünkü, sendikaların meta üretiminin kapasite ve fiyat belirlemesinde etkin katılımları gerekli olarak neyle sınırlıdır? Tüketicilere karşı işverenlerle birlikte işçilerin karteli ile, öyle ki, işveren örgütlenmelerindeki yöntemlerden aşağı

1Ç. n. İngiltere'de Sanayileşme Döneminde Vasıflı İşçi Sendikacılığı.

2Webb, İngiliz Sendika Birliklerinin Kuramı ve Praksisi, 2. cild, s, 100.

3Webb, İngiliz Sendika Birliklerinin Kuramı ve praksisi, 2. cild, s, 115.

kalmayan zoraki kuralların rekabet halindeki işverenlere karşı kullanarak. Bu artık emek ve sermaye arasındaki bir mücadele olmaktan çıkmıştır, bu artık işgücü ve sermayenin tüketen topluma karşı dayanışmalı bir mücadelesidir. Bu, sınıf mücadelesinin tersini oluşturduğundan proletaryanın eşitlik mücadelesinde bir aşamayı oluşturmayacağından sosyal değerine göre gerici bir başlangıçtır. Pratik değerine göre ise, bu dar mantık olarak kendisini gösteren, büyük ve dünya pazarı için üreten dalları içermeyen bir ütopyadır.

Yani sendikaların etkinliği ağırlıkla ücret mücadelesi ve iş saatinin kısaltılması ile sınırlıdır. Yani, pazar ilişkilerine göre kapitalist sömürünün ayarlanmasıyla; şeylerin doğasına uygun olarak üretim sürecine karışma kapıları onlara kapalıdır. Hatta, sendikal gelişimin doğrultusu, Konrad Schmidt'in sandığının tersine, iş pazarının diğer meta pazarına her türlü doğrudan ilişkisinin tamamen aktarılmasına yönelmektedir. Bunun için en belirgin gösterge, iş anlaşmasının hiç değilse edilgen bir biçimde genel üretim durumu ile ilişkili olmasını sağlama çabalarının kaygan ücret listeleri sistemi tarafından tamamiyle sollandığı ve ingiliz Trade Union'unun (Sendikasının) gittikçe bundan uzaklaştığı[1] olgusudur.

Ancak,sendikal hareket kendi gerçek etki sınırları içinde de, sermayenin uyum kuramının ön gördüğü gibi, sınırsız bir genişlemeye doğru gitmemektedir. Tam da tersi! Sosyal gelişim yollarının ileri bir bölümüne bakıldığında, sendikal hareketin egemenliğinin genişlediği bir döneme değil de, artan sorunlar dönemine gireceğimiz olgusuna karşı gözlerimizi kapatamayız. Sanayinin gelişimi doruk noktasına ulaştığında ve sermaye için dünya pazarında "dalın kırılması" başladığında, sendikal mücadeleyi yürütmenin zorluğu iki kat artacaktır: birinci olarak, iş güçü için istemin yavaş, sununun ise hızla yükseldiği pazarın nesnel konjonktürü şimdikinden daha da kötüleşecektir; ikincisi, sermayenini kendisi, dünya pazarında uğradığı zararı karşılamak için üretimden işçiye düşen paya daha sert bir biçimde saldıracaktır. Kâr oranı düşününü durdurmanın en önemli aracı emek ücretinin düşürülmesidir[1]. Sen-

[1]Webb, İngiliz Sendika Birliklerinin Kuramı ve Praksisi, 2. cild, s, 115.

dikal hareketin ikinci aşamasının başlangıç göstergesinin en iyi örneğini bize İngiltere sunmaktadır. Bu sendikal hareket gittikçe zorunlu olarak kazanılmış hakların savunulması ile kendisini sınırlamaktadır ve hatta bu bile gün geçtikçe daha da zor olmaktadır. Siyasi ve sosyalist sınıf mücadelesinin yükselmesi aktarılan olayların genel gidişatının sonucu olmalıdır.

Konrad Schmidt, aynı ters tarihi perspektif hatasını, "kapitalist sınıfının sendikal işçi koalisyonu ile el ele, yalnız iş gücü kullanabilecekleri şartları bağışlamakla" sosyal reform konusunda da yapmakta. Bernstein, fabrika yasalarını, bu anlamda anlaşılan sosyal reform kapsamında, "toplumsal denetimin" bir parçası ve böylece de - bir parça sosyalizm olarak adlandırıyor. Konrad Schmidt'de resmi "iş güvenliğinden" bahsettiğ her yerde, "toplumsal denetimden" konuşmakta ve devleti topluma böyle mutlu bir şekilde dönüştürdükten sonra, avuntulu bir şekilde "yani, yükselen işçi sınıfı" sözcüğünü ekliyor ve bu operasyonlarla federal Alman parlamentosunun zararsız iş güvenlik kuralları, Alman proletaryasının sosyalizme geçiş kurallarına dönüşmekte.

Bunun saçmalığı açıktır. Günümüz devleti, "yükselen işçi sınıfı " anlamında bir "toplum" değildir, aksine kapitalist toplumun bir temsilcisi, yani sınıf devletidir. Bunun için onun tarafından gerçekleştirilen sosyal reform, "toplumsal denetimin", yani özgür, çalışan toplumun kendi emek süreci üzerinde bir denetiminin uygulanışı değil, aksine sermayenin sınıf örgütlenmelerinin, sermayenini üretim süreci üzerindeki bir denetimdir. Bunda, yani sermayenin çıkarlarında, sosyal reform da kendi doğal sınırını bulur. Tabii ki Bernstein ve Konrad Schmidt'de bu konuda da günümüzde yalnız "cılız başlangıç aşamalarını" görüyor ve gelecekten de işçi sınıfı yararına sonsuza yükselen sosyal reform vaad ediyorlar. Yalnız bunda bile sendikal hareketin eemenliğinin sonsuz gelişimi varsayımı ile düştükleri aynı hataya düşüyorlar.

Sosyalizme giderek geçişin kuramı koşul olarak, ki ağırlık noktası da budur, kapitalist mülkiyetin ve devletin oldukça belirli nes-

---

[1] K. Marx, "Kapital", 3. cild, I, s, 216.

nel bir gelişimini de öngörmektedir. Nesnel gelişimle ilgili olarak, Konrad Schmidt'in ön koştuğu biçimi ile, gelecekteki gelişim şeması "sermaye sahiplerini, haklarını giderek kısıtlamakla, idareci rolüne indirgeme" yönünde ilerlemekte. Üretim araçlarını aniden mülksüzleştirmenin sözde olanaksızlığı karşısında, Konrad Schmidt aşamalı mülksüzleştirme kuramını icad etmektedir. Bunun için gerekli ön koşul olarak, mülkiyet hakkını, "topluma" verdiği ve sürekli genişleyen "yukarı mülkiyet" ile kapitalistlerin elinde giderek işletmenin idaresine indirgenen kulanım hakkına bölmeyi tasarlamaktadır. Ancak şimdi bu tasarım ya sonuçları fazla düşünülmeyen zararsız bir sözcük oyunudur ve bu durumda aşamalı mülksüzleşme desteksiz kalır. Ya da yasal gelişimin ciddi olarak kastedilen bir şemasıdır. Konrad Schmid'in sermayenin "aşamalı mülksüzleştirilmesi"için sığındığı mülkiyet yasasında yatan ayrı yetkilerin bölünmesi, ürünün toplumsal sınıflar arasında dağılımının doğal biçimi ile ve feodal beyin serfleri arasındaki özel ilişkiler kaynağı ile gerçekleştirildiği feodal - doğal ekonomi toplumu için karakteristiktir. Burada, mülkiyetin farklı bölüm haklarına bölünmesi, toplumsal zenginliğin dağılım ön verili örgütlenmesinde yatmaktaydı. Meta üretimine geçişle ve üretim sürecinde yer alanlar arasındaki kişisel bağlantının ortadan kalkmasıyla, insan ve nesne arasındaki ilişki sağlamlaşmıştır - özel mülkiyet. Dağılım artık kişisel ilişkiler üzerinden değilde değişim üzerinden gerçekleştirildiğinden toplumsal zenginlik üzerindeki pay istemleri artık ortak bir nesne üzerindeki mülkiyet hakkının parçaları ile değil de aksine herkes tarafından pazara getirilen değer ile ölçülmektedir. Orta çağın şehir komünlerinde meta üretimini gelişimine refakat eden hukuksal ilişkilerdeki değişim, aynı zamanda bölünmüş mülkiyet ile feodal hukuk ilişkilerinin kucağında, mutlak kapalı, özel bir mülkiyet oluşumudur. Ancak bu gelişim kapitalist üretimde devam etmektedir. Üretim süreci ne kadar toplumsallaştırılırsa, dağıtım süreci o kadar salt değişime dayanır ve kapitalist özel mülkiyet o kadar kapalı ve dokunulmaz olur, sermaye mülkiyeti o kadar fazla yabancı bir emeğe karşı kendi emek hakkını salt mülkiyet hakkına dönüştürür. Kapitalistin kendisi fabrikayı yönettiği sürece, dağılım bir dereceye kadar üretim sürecinde

kişisel ilişki ile bağlantılıdır. Fabrikatörün fabrikayı kişisel yönetimi gereksiz olduğu ölçüde ve tamamiyle anonim şirkete dönüştüğünde, kişisel ilişkilerin üretimdeki dağılımında mülkiyet sermayeden ünvan talep edecek ve kendi has, kapalı biçimi ile ortaya çıkacaktır. Hisse sermayesi ve sanayi kredi sermayesi ile kapitalist mülkiyet hakkı tam olgunluğuna erişecektir.

Konrad Schmidt, kapitalist gelişimin tarihsel şemasını : "mülkiyet sahipliğinden, idareciye", ve tersi, idareci ve mülkiyet sahipliğinden salt mülkiyet sahipliğine baş aşağı döndürmüş oluyor. Burada Konrad Schmidt Goethe'nin şu mısralarla tarif ettiği durumdadır:

Sahip olduğunu ufukta görür,
elinden giden ise ona gerçek görünür,

Ve onun tarihsel şeması ekonomik olarak, çağcıl anonim şirketlerden, manifaktür fabrikaya hatta zanaatkâr atölyesine geri gidip, kapitalist dünyayı, hukuksal olarak, feodal - doğal ekonomik kabuğuna geri koymak istiyor.

Bundan hareketle onun "toplumsal denetim" görüşü de bize Konrad Schmidt'in açıkladığından daha farklı bir ışıkta görünmektedir. Bugün "toplumsal denetim" olarak işlev gören şeyin - işçi güvenliği, anonim şirketler üzerinde denetim vs.- mülkiyet hakkında bir pay ile, "yüksek mülkiyet" ile hiç bir bağlantısı yoktur. Bu denetim kapitalist mülkiyetin sınırlandırılması doğrultusunda değil, aksine onun korunması olarak işlev görmektedir. Veya ekonomik olarak ifade edersek, bu denetim kapitalist sömürüye karışmayıp, aksine onun normlaşmasını oluşturur. Bu sömürünün düzeni. Ve Bernstein bir fabrika yasasında ne kadar sosyalizm vardır sorusunu sorduğunda, kendisine, en iyi fabrika yasalarında, sokak temizliği ve sokak fenerleri üzerine olan yasal kurallardaki - "toplumsal denetim" olan - kadar sosyalizm vardır yanıtını vicdan rahatlığı ile verebiliriz.

4. Gümrük Politikası ve Militarizm

Ed. Bernstein'da, sosyalizme giderek geçişin ikinci ön şartı devletin topluma doğru gelişimidir. Günümüz devletinin bir sınıf devleti olduğu gerçeğini tavsamıştır. Bize göre kapitalist toplumla ilgili herşey gibi bu tümce de, katı, mutlak geçerliliği ile değil, akıp giden gelişim doğrultusunda algılanmalıdır.

Devlet, burjuvazinin politik zaferi ile kapitalist bir devlet olmuştur. Kapitalist gelişimin kendisi devletin etki alanını giderek genişleterek, ekonomik düzeyde ona karışmasını ve onun üzerindeki denetimini zorunlu kılarak, ona yeni işlevler yükleyip, devletin doğasını değiştirmektedir. Bu kadarıyla devletin toplumla kaynaşmasını ve deyim yerindeyse, devlet işlevlerinin topluma geri dönmesini sağlıyor. Bu doğrultuda, kapitalist devletin topluma doğru gelişiminden konuşmak olasılıdır ve kuşkusuz bu anlamda Marx, işçi güvenlik yasasından, "toplumun" kendi sosyal yaşam süresine ilk bilinçli karışmasından konuşmakta ve Bernstein bu tümceden destek almaktadır.

Ancak öte yandan aynı kapitalist gelişimden dolayı devletin doğasında başka bir değişim gerçekleşmektedir. İlk önce, günümüz devleti - egemen kapitalist sınıfın bir örgütüdür. Eğer toplumsal gelişimin çıkarları için genel çıkarların farklı işlevlerini üstleniyorsa, bunu yalnızca, bu çıkarlar ve toplumsal gelişim, genelde egemen sınıfın çıkarları ile çakıştığı için ve ancak bu kadarıyla, yapıyordur. Örneğin, işçi güvenliği yasası, bir sınıf olarak kapitalist çıkarların olduğu kadar genelde de toplumsal çıkarların ilgi alanındadır. Ancak bu uyum kapitalist gelişimin belirli bir noktasına kadar sürer. Gelişim belirli bir doruk noktasına ulaştığında, bir sınıf olarak burjuvazinin çıkarları, ekonomik ilerleme ile ayrı düşmeye başlar. Biz, bu sürecin başladığına inanıyoruz ve bu kendisini sosyal yaşantıda iki önemli gösterge ile belli etmektedir: **gümrük politikasında ve militarizmde.** Her ikisi de - gümrük politikası ve militarizm - kapitalizmin tarihinde vazgeçilmez

ve bunun için de ilerici, devrimci bir rol oynadılar. Gümrük korunması olmaksızın büyük sanayinin tek tek ülkelerde yükselmesi olanaksız olurdu. Ancak durum bugün değişiktir. [Tüm önemli ülkelerde ve özellikle en fazla gümrük politikası izleyenlerde, kapitalist üretim eşit ortalamaya ulaştı]*.

Kapilatist **gelişim** açısından, yani dünya ekonomisi açısından, Almanya'nın mı İngiltere'ye daha fazla mal ihraç ettiği ya da tersi tamamiyle önemsizdir. Aynı gelişimin bakış açısından, Habeş görevini yerine getirdi ve artık gidebilir. Evet **gitmeliydi.** Günümüzde farklı sanayi dallarının birbirlerine karşı bağımlılıkları karşısında, herhangi bir ürün üzerindeki koruma gümrüğü ülke içinde başka bir ürünün fiyatını pahalılaştırmak, yani sanayiyi yeniden engellemek zorunda. Ancak bu **kapitalist sınıfının** çıkarları açısından böyle değildir. Sanayi **gelişimi** için gümrüğe gereksinim duymaz, buna yalnız sürümün korunması için işverenler gereksinim duyarlar. Yani gümrükler günümüzde artık yükselen bir kapitalist üretimin daha olgun bir üretimden korunmasına hizmet etmeyip, aksine bir ulusal kapitalist grubunun bir ötekine karşı mücadele aracıdır. Ayrıca gümrüklere, sanayinin bir koruma aracı olarak bir iç pazarı oluşturmak ve fethetmek için değil, sanayinin kartelleşmesi için vazgeçilmez bir araç, yani kapitalist üreticinin tüketen toplumla mücadele etmesi için gereksinim duyulmaktadır. Ve son olarak, günümüz gümrük politikasının özel karakterini en çarpıcı bir biçimde belirleyen şey, artık heryerde onda sanayinin değil tarımın önemli bir rol oynadığı, yani, gümrük politikası **feodal çıkarları kapitalist biçime sokmak ve ifade etmek için bir araç olduğu** olgusudur.

Aynı gelişim militarizmde de söz konucudur. Tarihe olması gerektiği gibi değil de, olduğu gibi baktığımızda, kapitalist gelişimde savaşın vazgeçilmez bir etken oluşturduğunu kaydetmek zorundayız. ABD ve Almanya ve İtalya ve Balkan ülkeleri, Rusya ve Polonya, bunların hepsi zafer ve yenilgiden bağımsız olarak kapitalist gelişimin şartlarını veya teşvikini savaşlara borçludur. Geçmişte iç parçalanmalarının veya doğal ekonomik kapalılıklarının aşılması

---

*2. basımda bu bölümde şunlar yer alıyor: Bugün koruma gümrüğü artık genç sanayiyi doruğa ulaştırmaya değil, aksine eskimiş üretim biçimlerini yapay olarak korumaya hizmet etmektedir.

gereken ülkeler var olduğu sürece, militarizm, kapitalist anlamda, devrimci bir rol oynamıştır. Ancak durum bugün farklıdır. [Artık militarizmin kapitalizme bağlayacağı ülke kalmamıştır.]* Eğer dünya tehdit edici çatışmaların bir tiyatrosu olma durumuna geldiyse, kapitalizm için yeni ülkelerin elé geçirilmesinden ya da dünyanın öteki bölgelerinde kök saldıkları ve orada oluşan, bitmiş **Avrupa** çatışmalarından kaynaklanmamaktadır. Bugün gerek Avrupa'da gerek dünyanın öteki bölgelerinde birbirine karşı elinde silahla ortaya çıkan ülkeler, bir yandan kapitalist öte yandan doğal ekonomiye sahip olan ülkeler değil, yüksek kapitalist gelişimin aynı oluşumundan dolayı çatışan ülkelerdir. Bu şartlar altında, çatışma baş gösterdiğinde, tüm kapitalist ülkelerde ekonomik yaşantıyı derinden sarsıp değiştireceğinden, gelişim açısından çok kötü sonuçlar doğuracaktır. Ancak durum **kapitalist sınıf** açısından farklıdır. Militarizm onlar için üç kat daha vazgeçilmez olmuştur: birincisi, öteki ulusal gruplara karşı, rekabet halindeki "ulusal" çıkarların bir mücadele aracı olarak, ikincisi, sanayi ve finans sermayesi için önemli bir yatırım biçimi olarak, üçüncüsü, ülke içinde emekçi halka karşı sınıf egemenliğinin bir aleti olarak - tüm bunların kapitalist üretim biçiminin ilerlemesi ile ortak bir yanı yoktur. Ve günümüz militarizminin özel karakterini en iyi şekilde, onun daha bir kaç yıl önce bilinmeyen görüntüsü olan kendi iç mekanik, itici gücü ile tüm ülkelerde yarışırcasına gelişen genel büyümesi ve sebebiyeti, ilgili tarafları ve çatışma konuları bilinmemesine karşın heran yaklaşmakta olan patlamanın kaçınılmazlığı, ortaya çıkarmaktadır. Kapitalist gelişimin itici gücüyle, militarizm de kapitalist bir hastalığa dönüştü.

Anlatılan toplumsal gelişme ile egemen sınıf çıkarları arasındaki **karşıtlıkta**, devlet sonuncusunun yanında yer almaktadır. Burjuvazi gibi devlet de, toplumsal gelişmenin karşısında durur, böylece tüm toplumun temsilcisi olma karekterini giderek **kaybeder** ve aynı oranda her gün daha fazla bir **sınıf devleti** olur. Ya da daha doğrusu, onun bu iki niteliği birbirinden ayrılır ve devlet

*2. Basımda silinmiştir. Metinde dünya politikası ve öteki ülkelerin işgal edilmesi söz konusuyken, 1. basımda yalnız Çin'den bahsedilmektedir.

yapısının **içinde** bir çelişkiye doğru sivrilirler. Ve bu tanımlanan çelişki gün geçtikçe daha da keskinleşir. Çünkü, bir yandan devletin genel karakterindeki işlevleri, toplumsal yaşama karışması, bunun üzerindeki "denetimi" artar, öte yandan, sınıf karakteri onu eylemliliğinin ve iktidar araçlarının ağırlık noktasına, toplumsal çıkarlar açısından olumsuz, salt burjuvazinin sınıf çıkarları için yararlı alanlara, militarizme, gümrük ve sömürge politikasına yönelmesini sağlar. İkinci olarak, bundan dolayı onun "toplumsal denetimi"de giderek daha fazla sınıf karateri tarafından belirlenir (bkz. tüm ülkelerdeki işçi koruma yasalarını yürütülmesine.)

Bernstein'ın sosyalizme aşamalı geçişin aracını gördüğü, devletin yapısındaki tanımlanan dönüşüm, demokrasinin genişletilmesi ile çelişmeyip, ona uygun düşmektedir.

Konrad Schmidt'in açıkladığı üzere, parlamentoda sosyal demokrat çoğunluğa ulaşmak, toplumun bu aşamalı sosyalleştirilişinin doğrudan yolu olacakmış. Politik yaşamın demokratik biçimleri, devletin topluma doğru gelişiminin kuşkusuz, en güçlü bir biçimde ifade edişinin bir göstergesi olup, bunun için de sosyalist devrimin bir aşamasını oluşturmaktadır. Karakterize ettiğimiz, kapitalist devletin yapısındaki çatışma, çağcıl parlamenterizmde oldukça göze çarpmaktadır. Parlamentarizm biçimi ile devlet örgütünde bir yandan tüm toplumun çıkarlarını ifade etmeye hizmet eder görünse de, öte yandan, bu toplum yalnızca kapitalist bir toplumdur, yani, ifade ettiği, **kapitalist** çıkarların belirleyici olduğu bir toplumdur. Biçime göre demokratik olan kurumlar böylece, içerik olarak egemen sınıf çıkarlarının bir aleti haline gelmektedir. Demokrasi kendi sınıf karakterini inkar etmeye başlama eğilimi gösterdiği ve halkın gerçek çıkarlarının bir aleti olmaya başladığı anda, demokratik biçimlerin burjuvazinin kendisi ve onun devlet temsilcileri tarafından kurban edilmesi gerçeği ile, bu olgu elle tutulur hale gelir. Bu durum karşısında parlamentoda sosyal demokrat çoğunluk düşüncesi bir kalkülasyon olarak, burjuva liberalizminin işine gelecek şekilde, yalnız bir yanını, demokrasinin biçimsel yanını demokrasinin biçimsel yanını hesapladığını, ancak diğer yanını, onun gerçek içeriğini tamamiyle gözden kaçırdığını göstermektedir. Ve parlamentarizm bir bütün olarak, Bernstein'ın sandığı gibi, kapitalist topluma yavaşça enjekte edilen doğrudan

Sozialreform oder Revolution?

Militarismus und Militarismus.

Rosa Luxemburg.

Preis 30 Pfg.

Leipzig 1899

sosyalist bir unsur olarak değil, aksine kapitalist zıtlıkları olgunlaştıran ve geliştiren, burjuva sınıf devletinin özel bir aracı olarak görünmektedir.

Devletin bu nesnel gelişimi karşısında, Bernstein'ın ve Konrad Schmidt'in, doğrudan sosyalizmi getirecek olan, giderek büyüyen "toplumsal denetim" tümcesi, gerçeklikle her gün daha fazla çelişen bir safsataya dönüşmektedir.

Sosyalizme aşamalı olarak geçiş kuramı, kapitalist mülkiyetin ve kapitalist devletin sosyalist anlamda reforme edilmesine çıkmaktadır. Ancak her ikisi de günümüz toplumunun nesnel gidişat gücüyle, karşıt yönde gelişmektedir. Üretim süreci giderek daha da toplumsallaştırılıyor ve devletin bu üretim süreci üzerindeki denetimi, ona karışması giderek daha da yaygınlaşıyor. Ancak aynı zamanda, özel mülkiyet, yabancı emeğin kapitalist sömürüsü biçimini giderek daha da fazla alıyor ve devlet denetimi giderek daha da fazla yalnızca sınıf çıkarlarının egemenliğine giriyor. Bu şekilde devlet, yani kapitalizmin **politik** örgütü ve mülkiyet ilişkileri, yani kapitalizmin **yasal** örgütü, gelişmeyle birlikte gittikçe daha **kapitalist nitelik** alarak, ve daha sosyalistleşmeyerek, sosyalizme tedrici geçiş kuramının önüne aşılmaz iki engel koymaktadır.

Fourier'in Falanj sistemi kanalıyla, göle maya çalma düşüncesi zaten yeterince düş ürünüydü. Ancak Bernstein'ın kapitalist göle kaplar dolusu sosyal reformlar mayası çalarak sosyalist yoğurda dönüştürme düşüncesi, tadı kaçmış ancak diğerinden bir ramak dahi, az düş ürünü olmayan bir düşüncedir.

Kapitalist toplumun üretim ilişkileri, sosyalist üretim ilişkilerine gittikçe yaklaşmakta, buna karşın onların siyasi ve hukuksal ilişkileri kapitalist toplumla sosyalist toplum arasında gittikçe yükselen bir duvar oluşturmaktadır. Bu duvar sosyal reformların ve demokrasinin gelişmesi ile yıkılmız, tam da tersi, daha katı ve sert olur. Duvarın yıkılması ancak bir çekiç vuruşuyla, yani **siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi** ile olur.

5. Revizyonizmin Pratik Sonuçları ve Genel Karakteri

Birinci bölümde Bernstein kuramının, sosyalist programı maddi temelden kaldırıp onu idealist zemine oturttuğunu açıklamaya çalıştık. Bunu kuramsal düzeyde yaptık. Ancak kuram praksise uygulandığında nasıl görünüyor? İlk önce sosyal demokratların genel praksisinden biçimsel düzeyde ayrı değil. Sendikalar, sosyal reformlar için mücadele ve siyasi kurumların demokratikleştirilmesi, bunlar sosyal demokrat parti eylemliliğinin biçimsel içeriğini oluşturmaktadır. Yani ayrım **ne** sorusunda değil **nasıl** sorusunda yatmaktadır. Haldeki durum parlamenter ve sendikal mücadeleyi, proletaryayı yavaşça siyasi iktidarı ele geçirmek için yönetmek ve eğitmek üzere kullanılan bir araç olarak göstermektedir. Revizyonist anlayışa göre, siyasi iktidarı ele geçirmenin olanaksızlığı ve anlamsızlığı karşısında, bu mücadele yalnız doğrudan sonuçlar yönünde, yani işçilerin maddi durumunun düzeltilmesi ve kapitalist sömürünün aşamalı olarak sınırlandırılması ve toplumsal denetimin gelişmesi doğrultusunda yürütülmelidir. İşçilerin durumlarının doğrudan düzelmesi amacı, gerek partide geçerli olan, gerekse de revizyonist anlayışla çakıştığından, bir kenara bırakıldığında, bu iki anlayış arasındaki ayrım kısaca; siyasi ve sendikal mücadele, partideki genel geçerli anlayışa göre, proletaryayı, yani sosyalist devrimin **öznel** etkenini, bu devrimi gerçekleştirmeye hazırlar. Bernstein'a göre sendikal ve siyasi mücadele, kapitalist sömürüyü aşamalı olarak sınırlandırmakta, kapitalist toplumdan onun kapitalist karakterinin giderek daha fazla almakta ve bunun yerine sosyalist karakter damgasını vurmakta, kısaca, sosyalist devrimi **nesnel** anlamda gerçekleştirecektir. Olaya daha ayrıntılı bakıldığında, her iki anlayışın tamda karşıt yönde olduğu görülür. Partide genel geçerli anlayışa göre, proletarya sendikal ve siyasal mücadele yoluyla, kendi durumunu bu mücadele ile kökten değiştirmenin olanaksızlığını ve siyasi iktidar aracını son olarak ele geçirmenin kaçınılmazlığını kanıtlayacaktır. Bernstein'daki anlayışa göre, yalnızca sendikal ve siyasal mücadele yoluyla sosyalist düzene geçişte, ön şart olarak siyasi iktidarın ele geçirilmesinin olanaksızlığından hareket edilmekte.

Yani sendikal ve parlamenter mücadelenin Bernstein anlayışındaki karakteri, bunun kapitalist ekonomi üzerindeki aşamalı sosyalistleştirme etkisinde yatmaktadır. Bu tür bir etki açıklamaya çalıştığınız gibi - yalnızca bir düştür. Ancak, kapitalist mülkiyet ve devlet kurumları gerçekte bunun aksi yönde gelişmektedir. Ancak bununla birlikte sosyal demokrasinin pratik güncel mücadelesi son etapda sosyalizmle her türlü ilişkisini yitirmektedir. Siyasi ve sendikal mücadelenin büyük sosyalist anlamı, proletaryanın bilgilerini, bilincini sosyalistleştirmede, onu sınıf olarak örgütlemesinde yatmaktadır. Bu mücadeleyi, kapitalist ekonomiyi doğrudan sosyalleştirmenin bir aracı olarak algılamak, kendilerine atfedilen bu etkiyi silmekle kalmayıp, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi konusunda işçi sınıfını bir eğitme aracı olma etkisini de ortadan kaldırır.

Bunun için, bu yolda atılan her adımın kendisinden ileri gittiğinden, sosyalist hedefi ve hareketi eğilim olarak içinde taşıdığından dolayı tüm mücadeleyi sosyal reformlar ve sendikayla sınırlandırmakla işçi hareketinin nihai hedefinin kaybolmadığı sanısına dayanarak Eduard Bernstein ve Konrad Scnmidt'in kendilerini sakinleştirmeleri tamamiyle yanlış bir algılamadan kaynaklanmaktadır. Ancak Alman sosyal demokrasinin günümüzdeki taktiğinde durum tam da budur, yani, eğer siyasi iktidarı ele geçirmedeki kararlı uğraşı, sendikal ve sosyal reformlar mücadelesinde kutup yıldızı olarak **yön verirse**. Bu ön-verili uğraşı hareketten koparıldığında ve sosyal reform ilk etapda ana amaç olarak öne konulduğunda, bu yalnızca sosyalist nihai hedefin gerçekleştirilmemesine değil aynı zamanda aksi yöne götürür. Konrad Schmidt, yemek görüldüğünde iştah açılır deyimine dayanıp sosyalist devrim tamamlanmadığı sürece işciler hiç bir zaman reformlarla yetinmeyecektir anlayışıyla deyim yerindeyse bir kez harekete geçirilen ve bir daha durmayan mekanik harekete güvenmektedir. İşçilerin reformlarla yetinmeyeceği ön şartı doğrudur, bunun için kapitalist sosyal reformaların yetersizliği güvence vermektedir. Ancak bundan çıkarılan sonuç, kesintisiz ve gittikçe artarak devam eden sosyal reformlar halkalarının, günümüz toplumsal düzeninden doğrudan sosyalist topluma geçme durumunda gerçek olabilir. Ancak bu bir düştür, zincir şeylerin doğasından dolayı kesintiye uğrayacaktır ve bu noktadan sonra hareketin gideceği yollar çeşitlidir.

Bundan sonraki olası gelişme, mücadelenin pratik sonuçlarını tüm araçlarla, sosyal reformları olası kılmak için, yöndeki taktiksel bir kaymadır. Siyasi iktidarı ele geçirme uğraşısı temelinde anlamlı olan uzlaşmaz, kaba sınıf bakış açısı, doğrudan pratik başarılar ana amaç haline gelmeye başladığında giderek salt bir engele dönüşür. Yani bundan sonraki adım "uzlaşma politikası - bunun Türkçesi kazıklı takasdır - ve uzlaşır akıllı devlet adamı tavrı olacaktır. Ancak hareket uzun süre olduğu yerde duramaz. Çünkü sosyal reform kof bir ceviz olduğundan ve her zaman böyle kalacağından, hangi taktik uygulanırsa uygulansın, sonra gelecek adım sosyal reformda da düş kırıklığıdır, yani Profesör Schmoller ve Co. 'nun, sosyal demokrat sularda büyük ve küçük dünyayı araştırdıktan sonra sonuçta her şeyi tanrının isteğine bırakarak vardıkları sakin limandır.[1] Yani sosyalizme işçi sınıfının güncel mücadelesi içinde ve her şart altında kendiliğinden geçilmiyor. Sosyalizm, kapitalist ekonominin gittikce sivrileşen çelişkilerinden ve işçi sınıfının kendi durumunun ancak sosyal bir devrimle düzeleceğinin zorunluluğu üzerine bilincinden gerçekleşir. Revizyonizmin yaptığı gibi bunun biri inkar edilir ve öteki bir kenara itilirse, işçi hareketi ilk etapda sendikacılığa, sosyal reformculuğa indirgenip son etapda da kendi ağırlık noktasından dolayı sınıf tavrını terk eder.

Revizyonist kuram bir başka yönden incelendiğinde ve sorgulandığında bu sonuçlar yeniden görülmektedir: Bu anlayışın genel

---

[1] 1872'de prorfesörler Wagner Schmoller, Brentano ve ötekileri, Eisenach'da yapılan kongrede işçi sınıfının korunması için sosyal reformların gerçekleşmesini büyük bir gürültüyle amaçları olarak ilan etmişlerdi. Liberal Openheimer tarafınadn alayla "nazari sosyalistler" olarak adlandırılan aynı baylar, kongreden hemen sonra bir "sosyal reform için dernek" kurdular. Bir kaç sene sonra sosyal demokrasiye karşı mücadele sertleştiğinde, "nazari sosyalizmin" bu ışıkları, milletvekilleri olarak, sosyalistler yasasını onayladılar. Bunun dışında bu derneğin tüm çalışması, her yıl genel kongrede farklı konularda nutuklar atılmasından ibaretti, ayrıca aynı dernek tarafından ekonomik sorunlar üzerine 100 cildin üzerinde kalın kitaplar yayınlandı. Gümrük ve militarizmi savunan bu profesörler bir tek parmağını bile sosyal reformlar için oynatmadılar. Dernek, son olarak sosyal reformlardan vazgeçip, kartellerin bunalımını incelemektedir. (bu dipnot 1. başında yoktur.)

karekteri nedir? Revizyonizmin kapitalist ilişkilerin zemininde durmadığı ve burjuva ekononistleri ile birlikte onun çelişkilerini inkar etmediği açıktır. Marksist anlayış gibi o da kendi teorisinde, farazi olarak bu çelişkilerin varlığından hareket ediyor. Ancak öte yandan - ve bu, kendi anlayışının çekirdeğini oluşturduğu gibi geleneksel sosyal demokrasi anlayışı ile de temel farkıdır - bu çelişkilerin, onların kendi tutarlı gelişimi ile **ortadan kaldırılmasına** kuramında destek vermemektedir.

Revizyonist kuram iki aşırılık arasında durmaktadır, kapitalist çelişkilerin olgunlaşmasını ve devrimci bir dönüşümle **ortadan kaldırmayı** değil, onu sadece sivri noktasından kırmak, **körleştirmek** istiyor. Böylece bunalımların oluşmamasının ve işveren örgütlerinin varlığının, üretim ve değişim arasındaki çelişkiyi azaltması; proletaryanın durumunun düzelmesi ve orta tabaka varlığının devam etmesi için sermaye ve emek arasındaki çelişkiyi, sınıf devleti ile toplum arasındaki çelişkiyi artan denetim ve demokrasinin körleştirmesi gerekir.

Kuşkusuz genel sosyal demokrat taktik, kapitalist çelişkilerin en uç noktaya kadar gelişmesini ve ondan sonra değişimi **beklemek** değildir. Bunun tersine, bir kez tanımış olduğumuz gelişim **doğrultusuna** dayanıyor ve siyasi mücadelede bunun sonuçlarını sivrileştiriyoruz. Devrimci taktiğin yapısı da bundan oluşur. Böylece sosyal demokrasi, örneğin gümrük politikasında, militarizmde olduğu gibi onun gerici karakteri tamamiyle ortaya çıktığında harekete geçmez, o sürekli ona karşı savaşır. Ancak Bernstein taktiğinde kapitalist çelişkilerin gelişmesi ve sivrileştirilmesine değil, onların körleştirilmesine dayanmaktadır. Kendisi, kapitalist "uyum"dan konuşurken bunu en açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu tür bir anlayış ne zaman doğru olabilir? Günümüz toplumunun tüm çelişkileri kapitalist üretim biçiminin sonuçlarıdır. Bu üretim biçiminin şimdiye dek verili doğrultuda gelişmeye devam ettiğini varsaydığımızda, onunla birlikte, ondan ayrılmaz bir biçimde, tüm sonuçları da körleşmeyecek, aksine gelişmeye devam edecek, çelişkiler sivrileşecek ve derinleşecektir. Son husus, aynı zamanda, kapitalist üretim biçiminin kendi gelişimi içinde, kösteklenmesini bir ön şart koşar. Kısaca, **kapitalist gelişim de duraklama** Bernstein kuramının genel ön koşuludur.

Ancak bununla birlikte, kuram kendi kendisini, hem de iki kez haklamaktadır. Çünkü birincisi, sosyalist nihai hedefle ilgili olarak

ütopik karakterini açığa çıkarmakta - batmış kapitalist bir gelişimin sosyalist devrime götüremeyeceği açıktır - ve burada kuramın pratik sonuçlarının bizim tarafımızdan açıklandığı şekli onaylanmakta. İkincisi gerçekten gelişen hızlı kapitalist gelişimle ilgili olarak **gerici karakterini** ortaya koymaktadır. Bu durumda, bu gerçek kapitalist gelişim karşısında, Berntein anlayışının nasıl açıklanacağı ya da karakterize edileceği sorucu oluşmakta.

Bernstein'ın günümüz sosyal ilişkilerini çözülmesinde hareket ettiği ekonomik şartların - onun kapitalist "uyum" kuramı - tutarsızlığını birinci bölümde gösterdiğimizi sanıyoruz. Ne kredilerin ve kartellerin kapitalist ekonominin bir "uyum" aracı olarak, ne bunalımların belirli bir süre ortaya çıkmamaları ne de orta tabakanın devam etmesi, kapitalist uyumun semptomları olarak algınamazlar. Uyum kuramında anlatılan tüm ayrıntıların - bunların doğrudan yanıltıcı oluşları dışında - temelinde ortak karakteristik bir özellik yatmaktadır. Bu kuram ekonomik yaşamın ele alınan konularında, bunları bir bütün olarak kapitalist gelişimin organik halkalarıyla ve ekonomik mekanizmayla olan bağlarıyla değil, bu bağlantıdan kopuk, bağımsız varlıklar olarak cansız bir makinanın disjecte membra (dağınık parçaları) düzeyinde ele almaktadır. Örneğin kredinin uyum etkisi anlayışı. Krediye, değişimin doğal bir yüksek aşaması ve kapitalist değişimin içerdiği tüm çelişkilerle bağlantılı olarak bakıldığında, onu değişim süreci dışında bulunan, mekanik bir "uyum aracı" olarak görmek olanaksızdır, tıpkı paranın kendisi, meta, sermaye kapitalizminin bir "uyum aracı" olarak görülemeyeceği gibi. Ancak kredi kapitalist ekonominin, paradan, metadan, sermayeden bir ramak dahi az organik bir halkası değildir ve bu basamakta diğerleri gibi kapitalist çarkın vazgeçilmez bir parçası olduğu gibi, onun iç çelişkilerini artıran bir yıkım aletidir.

Aynı şey karteler ve mükemmelleştirilmiş ulaşım araçları için geçerlidir.

Aynı mekanik ve diyalektik olmayan anlayış biçimi, Bernstein'ın kapitalist ekonomiye 'uyumun' bir semptomu olarak baktığı bunalımların olmamasındaki anlayışta görülmektedir. Ona göre, bunalımlar, kolayca, ekonomik mekanizmada olan bir arızadır ve

eğer baş göstermezse, mekanizma aksamadan işlemektedir. Ancak bunalımlar gerçek anlamda bir "arıza" değildir, daha doğrusu, onlar olmadan kapitalist ekonominin bir bütün olarak var olamayacağı bir arızadır. Bunalımlar, kapitalist zeminde biricik olasılı, bunun için de üretimin sınırsız genişlemesi ile sürüm pazarının dar sınırları arasındaki çelişkinin peryodik çözümünün olağan bir yöntemidir, bu durumda bunalımlar bir bütün olarak kapitalist ekonomini ayrılmaz organik görüntüleridir.

Kapitalist üretimin "aksamadan" yürümesinde, bunalımlardan daha büyük tehlikeler vardır. Bu da, üretim ve değişimin çelişkisinden değil, tüm küçük ve orta sermayeye üretimini olanaksızlaştırma gibi tehlikeli eğilime sahip olan ve böylece de yeni oluşuma, bununla birlikte sermaye yatırımlarının karşısına sınırlar koyan, emeğin verimliliğinin gelişiminden kaynaklanan kâr oranının sürekli düşüşüdür. Aynı süreçten ötekilerin dışında sonuçlar doğuran bunalımlar, sermayenin peryodik olarak "değer kaybetmesi", üretim araçlarının ucuzlaması ve çalışan sermayenin bir bölümünün felce uğraması ve aynı zamanda kârların yükselmesi kanalıyla oluşurlar ve yeni yatırım alanları ve bununla birlikte üretimde yeni ilerleme alanları yaratırlar. Böylece bunalımlar, kapitalist gelişim ateşini sürekli yeniden alevlendiren bir araç olarak görünür ve bunların ortaya çıkmaması - dünya pazarının gelişimi için belirli anlarda değil - Bernstein'ın sandığı gibi kapitalist ekonomiyi yeşil bir dala değilde, bataklığa götürür. Bernstein, tüm uyum kuramına damgasını vuran mekanik anlayışta, bunalımların vazgeçilmezliğini olduğu kadar küçük ve orta sermayenin peryodik olarak sürekli yeniden ortaya çıkan yeni yatırımların vazgeçilmezliğini de göz ardı etmekte. Bunun için ötekilerin yanısıra küçük sermayenin yeniden doğuşu ona, kapitalist gelişimin olağan göstergesi değil de kapitalist durgunluğun bir göstergesi gibi görünmekte.

İncelenen "uyum kuramının" kapsadığı görüntülerden, gerçekten de bu şekilde görünen bir bakış açısı mevcuttur, bu da **tekil** kapitalistin bilincindeki rekabet yasalarının tahrip ettiği ekonomik yaşantının gerçekleri üzerine olan bakış açısıdır. Kapitalist, gerçekten de tüm ekonominin her organik halkasını bağımsız bir bütün olarak görür ve bunu da her kapitalisti etkilediği biçimiyle

yalnızca yandan görür ve bunun için de bunlar ona salt "aksaklık" ya da "uyum aracı" olarak görünürler. Tek bir kapitalist için bunalımlar gerçekten de yalnızca bir arızadır ve bunların ortaya çıkmaması ona daha uzun yaşama süresi tanır, onun için krediler, yetersiz üretim güçlerinin pazarın taleplerine uyum sağlaması için bir araçtır, onun için içine girdiği bir kartel, gerçekten de üretimin anarşisini ortadan kaldırır.

Kısaca, Bernstein'ın uyum kuramı tek bir kapitalistin anlayış biçiminin kuramsal genelleştirilmesinden başka bir şey değildir. Ancak bu anlayış biçimini, kuramsal tanımlanmasında, burjuva vulger ekonominin önemli ve karakteristik yanlarından ayıran nedir? Bu okulun tüm ekonomik yanılgıları, tek sermayenin gözlüğü ile görülen rekabet görüntülerinin, kapitalist ekonominin tüm görüntüleri olarak görme hatasından kaynaklanmaktadır. Bernstein'ın krediyi algılama biçimi gibi, vulger ekonomi de, örneğin parayı espirili bir biçimde değişimin gereksinimlerine bir "uyum aracı" olarak görür, kapitalist hastalığa karış pan zehirini kapitalist görüntülerin kendisinde arar, Bernstein'la hemfikir olarak, kapitalist ekonomiyi düzenleme **olanağına** inanır, Bernstein kuramı gibi son etapda kapitalist çelişkilerin **köreltilmesini** ve kapitalist yaraların sarılmasını amaçlar, yani başka bir deyişle, devrimce bir yöntem yerine gerici bir yönteme ve bununla birlikte ütopyaya çıkar.

Yani revizyonist kuram bir bütün olarak ele alındığında şu şekilde ifade edilebilir: bu **kapitalist bataklaşma kuramı kanalıyla, vulger ekonomik temel üzerinde sosyalist bataklaşmanın kuramıdır.**

*İKİNCİ BÖLÜM**

1. Ekonomik Gelişim ve Sosyalizm

Proleter sınıf mücadelesinin gelişimindeki en büyük kazanımı, kapitalist toplumun **ekonomik ilişkileri** içinde sosyalizmin gerçekleşmesi için ip uçlarını keşfetmesiydi. Bununla birlikte sosyalizm, insanlığın yüzyıllarca tasarladığı bir "ideal" olmaktan çıkıp **tarihsel bir gereklilik** oldu.

Bernstein, sosyalizmin bu ekonomik ön koşullarının günümüz toplumundaki varlığını yadsımaktadır. Bunu yaparken kanıtlarında ilginç bir gelişim göstermektedir. Başlangıçta "Neuen Zeit" gazetesinde yalnızca sanayideki yoğunlaşmanın hızını yadsıyor ve bunu Almanya'da 1895 ve 1882 yıllarında yapılan işletme istatistiğinin sonuçlarına dayandırıyordu. Bu sonuçları kendi amacında kullanmak için, tamamen özetlenmiş ve mekanik bir işleme sığınmak zorundaydı. Ancak en iyi durumda bile, Bernstein, orta işletmelerin dayanıklığına ait düşüncesi ile marksist çözümlemeye, az da olsa isabet edemiyordu. Çünkü bu çözümleme, sanayinin yoğunlaşmasında belirli bir hız ön koşmadığı gibi, yani sosyalist nihai hedefin gerçekleştirilmesi için belirli bir süre, gösterdiğimiz üzere küçük sermayelerin **mutlak** olarak **kaybolmasını** da, veya küçük burjuvazinin yokolmasını da sosyalizmin gerçekleştirilmesi için şart koşmuyor.

Bernstein kitabında görüşlerini gelişmesinin devamında şu yeni kanıtları getiriyor: hissedarların sayısının sürekli arttığı, yani kapitalist sınıfının erimediği, aksine giderek büyüdüğünü gösteren **anonim şirketleri istatistiği.** Bernstein'ın eldeki materyali ne kadar az tanıdığı ve bunu kendi yararı doğrultusunda ne kadar az kullanabildiği inanılmazdır!

---

*Bu yazının ikinci bölümü Eduard Bernstein'ın "Sosyalizmin Ön Şartları ve Sosyal Demorkasinin Görevleri" (Stutgart 1899, J. H. W. Dietz Nacf, GmbH yayınevi) adlı kitabıyla ilgilidir.

Eğer anonim şirketleriyle sanayi gelişimin marksist yasasına karşı bir şeyler kanıtlamak istediyse, daha değişik sayılar getirmeliydi. Almanya'da anonim şirketlerin kuruluş tarihini bilen herkes, onun bir şirkete düşen ortalama kuruluş sermayesinin hemen hemen düzenli bir şekilde düştüğünü biliyor. Böylece bu sermaye 1871 den önce 10. 8 milyon Mark, 1871 de yalnız 4, 01 milyon Mark, 1873: 3, 8 milyon Mark, 1883 den 1887 ye kadar 1 milyon Markdan az, 1891 de yalnız 0, 56 milyon Mark, 1892: 0, 62 milyon Mark tutuyordu. O dönemden beri miktarlar 1 milyon arasında oynuyor; 1895 de 1, 78 milyon Marktan 1897 nin ilk yarısında 1, 19 milyon marka düştü. '

İnanılmaz sayılar! Berntein bununla büyük bir olasılıkla, büyük işletmelerin küçük işletmelere geri dönüşünün karşı marksist eğilimini çizerdi. Bu durumda herkes ona şunu söylerdi: bu istatistikle bir şey kanıtlamak istiyorsanız, herşeyden önce, bunların **aynı** sanayi dalına ait olduğunu, küçük işletmelerin eski büyük işletmelerin yerine ve bugüne dek tek sermayenin hatta zanaatın veya cüce işletmenin olduğu yerde ortaya çıkmadığını kanıtlamak zorundasınız. Ancak bunu kanıtlayamazsınız, çünkü, büyük anonim kuruluşların orta ve küçük kuruluşlara geçmeleri, yalnızca, anonim yapılarının sürekli yeni dallara girmesi ile açıklanabilir ve bunlar başlangıçta salt bir kaç büyük yatırım için uygun görünse de, artık şimdi giderek orta işletmelere ve bazen de küçük işletmelere uyum sağlamaktadır. (Hatta 1000 Marklık sermaye ile anonim şirket oluşumları vardır!).

Anonim şirketlerinin giderek daha da yaygınlaşması, halk ekonomisi açısından hangi anlama gelmektedir? Üretimin kapitalist biçimde toplumsallaştırılması, sadece büyük üretimin değil, aynı zamanda orta ve hatta küçük üretimin toplumsallaştırılması demektir ki bu marksist kuramla çelişmez, aksine düşünülebilecek en iyi biçimde onaylar.

Gerçekten de! anonim şirket kurmanın ekonomik fenomeni neden oluşuyor? Bir yandan küçük para tasarrufunun üretim sermayesine birleşmesinden, öte yandan üretimin sermaye mülkiyetinden ayrılmasından, yani kapitalist üretim biçiminin iki kat aşılmasından - her zaman kapitalist temelde - oluşur. Bunun ışığında, Bernstein tarafından getirilen istatistikde bir yatırıma katılan

hissedarların büyük sayısı ne anlama geliyor? Kapitalist bir şirketin şimdi artık eskiden olduğu gibi tek bir sermaye sahibine değil de, giderek artan bütün bir sermaye sahipleri sayısına denk düştüğü, böylece de ekonomik bir kavram olan "kapitalist" kavramının tek bir bireyle özdeşleşmediği, günümüz sanayi kapitalistinin yüzlerce hatta binlerce kişiden oluşan bir toplam kişi olduğu, "kapitalist" kategorisinin kapitalist ekonomi çerçevesinde bile toplumsal bir katagoriye dönüştüğü, **toplumsallaştırıldığı** anlamına gelmektedir.

Bu durum karşısında Bernstein'ın anonim şirketler olgusunu, sermayenin bir araya getirilmesi değilde aksine, sermayenin parçalanması olarak algılaması, orada Marx'ın "sermaye mülkiyetinin kaldırılışını" gördüğü yerde sermaye mülkiyetinin yaygınlaşmasını görmesi nasıl açıklanabilir? Çünkü Bernstein, çok basit vulger ekonomik bir anlayışla, kapitalist kavramının altında üretimin bir kategorisini değil de mülkiyet hukuğu kategorisini, ekonomik değil de, vergi politikası birimini görüyor, sermaye kavramı altında ise tüm bir üretimi değil de basitce parasal serveti anlıyor. Bunun için söz konusu ettiği İngiliz iplik tröstünde 12 300 kişiyi tek bir bünyede değil de tam 12 300 kapitalist görüyor, bunun için karısı için Rentier Müller' den başlık parası olarak "çok sayıda hisse" alan (s.54) mühendisi Müller de ona göre bir kapitalist, bunun için onun tüm dünyası "kapitalistlerle" kaynıyor.[1]

---

[1]Bernstein herhalde, küçük hisselerin geniş dağılımında, toplumsal zenginliğin hisse rahmetinin fakir insanlar üzerine yağmasının bir kanıtını görüyor. Gerçekten de, yoksa hangi küçük burjuva ve hatta işçi örneğin 1 Sterlinlik ya da 20 Marklık hisse satın alır. Ne yazık ki bu varsayım küçük bir hesap yanlışlığına dayanıyor: hisselerin pazar değerleri yerine itibar değerleri ile işlem yapılıyor ve bu ikisi de ayrı şeyler. Bir örnek! Maden pazarında diğerlerinin yanısıra Güney Afrika Randmine'leri pazarlanmaktadır; hisseler diğer mine değerleri gibi 1 St. = 20 Mark - kağıtlarıdır. Ancak bunların fiyatları 1899 da 43 Sterlingdi (bkz. Mart sonu kurlar), bu 20 Mark değil 860 Mark demektir! Ve ortalama her yerde bu böyledir. Yani 'küçük" hisseler, kulağa demokratik gelse de, gerçekten de bir burjuvaya "toplumsal servetin havalesidir", (küçük burjuva ya da proletere değil), çünkü itibar değeri üzerinden hissedarların en ufak bölümü tarafından alınmaktadır.

Başka yerlerde olduğu gibi burada da Bernstein'daki vulger ekonomik falso, sosyalizmin vulgerleştirilmesinin kuramsal zemininden başka bir şey değildir. Bernstein, kapitalist kavramını üretim ilişkilerinden mülkiyet ilişkilerine taşımakla ve "işverenlerin yerine insanlardan" konuşmakla (s.53), sosyalizm sorununu da üretim alanından servet ilişkileri alanına taşımakla, emek ve sermaye ilişkisini, zengin ve fakir ilişkisine dönüştürmekte.

Böylece bizler, mutlu bir şekilde Marx ve Engels'den "zavallı günahkarın protestanlığı" kitabının yazarına geri götürüldük, ancak bir farkla Weitling doğru, proleter bir içgüdüyle, fakir ve zengin çelişkisinde, sınıf çelişkisini ilkel bir biçimde **tanıyıp** bunu sosyalist hareketi çalıştıracak bir kol yapmak isterken, Bernstein, fakirlerin zenginlere dönüşmesinde, yani sınıf çelişkisinin silinmesinde, yani küçük burjuva işleyişte, sosyalizmin şansını görmekte.

Bernstein kuşkusuz yalnızca gelir istatistiği ile sınırlı kalmıyor. Bize, Almanya'dan ve Fransa'dan, İngiltere'den ve İsviçre'den, Avusturya'dan ve ABD'den işletme istatistiği de sunuyor. Ama bu ne biçim bir istatistik? Bunlar tek tek ülkelerdeki **farklı zamanlardan** kıyaslayıcı bilgi değil, tek tek zamanlarda farklı ülkelerdeki bilgilerdir. Yani, örneğin Almanya'da 1895 ve 1882 yılları arasındaki eski karşılaştırmayı yeniden kıyaslıyor - bir ülkenin işletme bünye durumlarını farklı anlarda değil, farklı ülkelerdeki **mutlak** sayıları kıyaslıyor (İngiltere için 1891 tarihinden, Fransa 1894, ABD 1890 vs.). Vardığı sonuç ise şudur; "eğer sanayideki bir büyük işletme, bugün gerçekten bir ağırlığa sahipse, kendisine bağımlı işletmeleri de hesaba katarak, Prusya gibi ileri bir ülkede bile üretimde çalışan halkın ancak **yarısını** temsil edebilir." Bunun benzeri tüm Almanya, İngiltere, Belçika vs. içinde geçerlidir.(s.84)

Bernstein bu yöntemle, herhalde ekonomik gelişmenin şu ya da bu eğilimini değil de, farklı işletme biçimlerinin ya da meslek sınıflarının mutlak güç oranını kanıtlıyor. Bununla sosyalizmin olanaksızlığı kanıtlanmak isteniyorsa, o halde bu kanıtlama anlayışının temelinde, sosyal amaçların sonucunu savaşanların sayısal fiziksel güç oranı, yani yalın **zor** momentinin belirlemekte olduğu kuramı yatar. Her tarafta blankizmin kokusunu alan Bernstein'ın kendisi, burada bir değişiklik olarak, en kaba, blankist yanlış

algılamaya düşüyor. Yine şu farkı koymak gerek: sosyalist ve devrimci bir akım olarak blankistler, sosyalizmin ekonomik uygulanabilirliğini anlaşılır bir varsayım olarak koyup, şiddete dayanan bir devrimin gerçekleştirilmesi için küçük bir azınlığa dayanırken, Bernstein tam tersine, halk çoğunluğunun sayısal nöksanlığında sosyalizmin olanaksızlığını görüyor. Sosyal demokrasi nihai hedefini, azınlığın şiddet eylemlerinin zaferinden beklemediği gibi, çoğunluğun sayısal ağırlığından da beklemez, aksine kapitalizmin halk kitleleri tarafından ortadan kaldırılmasına neden olan ve herşeyden önce kendisini **kapitalist anarşide** ifade eden ekonomik gerekliliktен - ve bu gerekliliğin bilincinden - dolayı belirler.

Kapitalist ekonomide anarşi sorununda, Bernstein, ulusal ve kısmi bunalımları değil, yalnızca büyük ve genel bunalımları yadsımakta. Bu şekilde büyük anarşiyi yok sayıp ancak biraz anarşiyi kabullenmekte. Bernstein'de, kapitalist ekonomi - bir kez de Marx'in sözcüklerini kullanırsak - "yalnız küçücük bir çocuğu" olan aptal bakireye benziyor. Ancak buradaki şansızlık, anarşi gibi olaylarda birazcıkla, fazlanın aynı derecede kötü olmasıdır. Bernstein anarşinin birazcığını kabullendiğinde, meta ekonomisi bu anarşinin dev gibi büyümesini sağlamakta - çöküşe kadar. Ancak Bernstein, - aynı sürede meta üretimini koruyarak - bu azıcık anarşiyi düzene ve harmoniye dönüştürmeyi ümit ediyorsa değişim biçimini üretim biçminden bağımsız inceleyerek burjuva vulger ekonominin en temel hatasına düşmekte*.

---

*2. basımda şu yazı eksiktir: Bernstein bizim ilk makale serimizi "Leipziger Volkszeitung" gazetesinde çok geniş yanıtlıyorsa da, bunu kendi utancını ele verecek biçimde yapmaktadır. Örneğin, kendisinin bunalım kuşkularını eleştirdiğimizde, bize tüm marksist bunalım kuramıyla geleceğin müziğinin yapıldığı yanıtını vermekte. Ancak bu bizim sözcüklerimizin oldukça özgür bir yorumlanışıdır, çünkü biz yalnızca bunalımların düzenli mekanik periyodluğunu açıklamıştık, daha açık bir ifadeyle; tamamiyle gelişmiş bir dünya pazarına denk düşen on yıllık bunalım devre şemasını dile getirmiştik. Marksist bunalım kuramının içeriği sorununda, kendisine bu kuramın bugüne dek oluşan bunalımların tüm iç ekonomik gerekçelerine ilişkin, mekanizmanın tek bilimsel formülasyonu olduğunu açıkladık.

Burada Bernstein'ın kitabında, siyasi ekonominin en temel ilkelerine ilişkin ifadelerinin tümünü aydınlatmak istemiyoruz. Ancak kapitalist anarşiden hareketle bir noktaya kısaca değinmek gerekiyor.

Bernstein, politik ekonomide anladığımız kadarıyla kendisine göre küfür olan, marksist **emek değer yasasının** yalnızca bir soyutlama olduğunu iddia ediyor. Eğer emek değer bir soyutlama, bir "düşünce biçimi" (s.44) ise, askeri görevini yapan ve vergilerini ödeyen her dürüst vatandaş da, Marx gibi bu tür bir "düşünce biçimine", yani değer yasasına ilişkin istediği saçmalığı yapma hakkına sahiptir. "Böhm - Jevons okulu, metaların niteliklerini yalnızca yararlılıklarına indirgeyerek, ötekilerini bir kenara bırakmakta ne kadar özgürse, Marx da metaların niteliğini, insan emeğinin birikimine indirgemekte özgürdür."(42).

Marksist toplumsal emek ve Menger'in soyut yararlılık kavramı Bernstein'ın kafasında hepsi yalnızca bir soyutlama olarak

---

Bernstein'ın öteki eleştiri noktalarımıza yanıtı daha da gariptir. Örneğin, kartellerin, dünya pazarında rekabeti keskinleştirdiğinden dolayı - şeker sanayisinin gösterdiği gibi - kapitalist anarşiyi gidermenin bir aracı olamayacağına değindiğimizde, Bernstein, bunun doğru olduğunu ama İngiltere'de şekerde rekabetin keskinleşmesinin çok güçlü bir reçel ve hazır mamüller fabrikasyonu yarattığı yanıtını vermekte. Bu yanıt bizi kendi kendine Ollendorf lisanını öğrenme yöntemindeki konuşma araştırmalarının şu ilk bölümünü hatırlatmakta; "Elbise kolu kısa, ama ayakkabı dar, baba büyük, ama anne uyumak üzere uzandı."

Anarşiyi arttırdığından dolayı kredinin de kapitalist anarşiyi gidermek için bir uyum aracı" olmadığı düşünmemizi de, Bernstein yukarıdaki mantıksal bağlantıda: Kredi, yıkıcı niteliğinin yanısıra Marx'ın da kabullendiği gibi, "yaratıcı, yapıcı" niteliğe de sahiptir. Marksist kurama dayanarak, toplumun sosyalist dönüşümünün pozitif noktalarını kapitalist ekonomide görenler için, kredilere ilişkin ileri sürülen bu düşünce de yeni değildir. Halbuki tartışma noktamız, kredilerin kapizalizmden ileriye götüren bu pozitiflerin, kapitalist ekonomide de pozitif etki yapıp yapmadığı, bunların Bernstein'ın iddia ettiği gibi kapitalist anarşiyi giderdiği mi, yoksa bizim ileri sürdüğümüz gibi çelişkiyi derinleştirip anarşiyi arttırdığı mı noktasıydı. Bu tartışmanın başlangıç noktasını oluşturan, bu durumda, Bernstein'ın kredilerin yapıcı - üretici özelliğine ilişkin söylediği, tartışma alanından "öteki dünya'ya kuramsal bir kaçıştır."

cirit atıyor. Böylece Bernstein, marksist soyutlamanın bir icat değil bir keşif olduğunu, Marx'ın kafasında değil, meta ekonomisinde var olduğunu, bir düş ürünü değil, baskılanan, tartılan, damgalanan bir toplumsal varlık olduğunu unutuyor. Marx tarafından keşfedilen soyut - insan emeği, gelişmiş biçimiyle **paradan** başka bir şey değildir. İlk merkantilistler'den son klasiklere dek paranın mistik yapısı bütün bir burjuva ekonomisi için kırk kilitli bir kitap olarak kalırken, Marx bu konuda en dahiyane ekonomik keşfi yapmıştır.

Buna karşın Böhm - Jevons'un soyut yararlılığı gerçekten de bir düşünce biçimidir, daha doğrusu, bir düşüncesizlik biçimi, ne kapitalist, ne de herhangi bir toplumun sorumlu olmadığı, yalnızca vulger ekonominin sorumlu tutulabileceği özel bir saçmalıktır. Bernstein, Böhm ve Jevons tüm öznel cemaatle birlikte kafalarında bu düşünce ile para misteryumunun karşısında yirmi sene daha herhangi bir çözüme varmadan kalırken, sıradan bir ayakkabıcı dahi onlarsız da paranın "yararlı" bir şey olduğunu bilir.

Böylece Bernstein marksist değer yasasını anlama yeteneğini yitirmiştir. Ancak, marksist ekonomik sistemi biraz tanıyan biri, tüm sistemin değer yasası olmaksızın tamamiyle anlaşılmaz kaldığını açıkca görür, ya da daha da somut konuşmak gerekirse, metanın yapısını ve bunun değişimini anlamadan tüm kapitalist ekonomi ve bağlantıları bir sır olarak kalmak zorundadır.

Peki, bütün kapitalist görüntüleri anlaşılır kılan, Smith ve Ricardo gibi klasik burjuva ekonominin büyük düşünürlerinin de varlığını bile tahmin edemedikleri sorunların çözümlerini kolayca bulduran marksist sihirli anahtar nedir? Bu, kapitalist ekonominin tarihsel bir görüntü olduğu hem de klasik ekonominin yaptığı gibi yalnızca geriye doğru değil ileriye doğru da bakarak, yalnız feodal ekonomi geçmişi doğrultusunda değil, sosyalist gelecek doğrultusunda bakma anlayışıdır. Marksist değer öğretisinin, para analizinin, sermaye kuramının, kâr oranları öğretisinin ve nihayet tüm ekonomik sistemin gizemi - kapitalist ekonominin faniliğinde, onun kaçınılmaz çöküşünde ve aynı zamanda nihai hedef sosyalizmde yatmaktadır -bu sorunun yalnızca bir diğer yanıdır. Marx bir sosyalist olduğundan ve bir sosyalist olarak, yani kapitalist ekonomi ve tarihsel bakış açısıyla baktığından, onun hiyeroglifisini çözebilmiş ve sos-

yalist bakış açısını burjuva toplumun ekonomik bilimsel analizinde çıkış noktası yaparak, sosyalizmi bilimsel olarak gerekçelendirmiştir.

Bernstein'ın kitabının son bölümünde, "anıtsal marksist yapıtın tümünde geçerli dualizmden" (ikicilik) yakındığı görüşler irdelenirken bu ölçüt kullanılmalı." *Bilimsel inceleme yapıtının, oluşmasından çok önce hazır bir savı kanıtlamak isteyen, temelinde, gelişmenin varması gereken sonucun, önceden belirlenmiş olan bir şemanın olduğu bir dualizmdir bu. Burada Komünist Manifesto'ya geri gelmek (yani sosyalist nihai hedefe!) gerçekten de marksist sistemdeki ütopyacılığın artıklarını gösteriyor".(s.177)*

Ancak marksist dualizm, sosyalist geleceğin ve kapitalist bugünün, sermaye ve emeğin, burjuvazi ve proletaryanın dualizminden başka bir şey değildir, o, burjuva toplumunda mevcut olan, burjuva sınıf çelişkisinin anıtsal bilimsel yansımasından başka bir şey değildir.

Ve eğer Bernstein, Marx'daki bu kuramsal dualizmde "ütopyanın artıklarını" görüyorsa, bu onun burjuva toplumundaki tarihsel dualizmi, kapitalist sınıf çelişkilerini yadsıdığının ve sosyalizmin kendisi için artık bir "ütopyanın artığı" olduğunun safça bir itirafıdır. "Monizm"*, yani Berntein"ın tekciliği, edebileştirilmiş kapitalist düzenin tekciliği, insan gelişiminin, değişmez bir burjuva toplumunda sorunu görmek üzere, nihai hedefini terk eden bir sosyalistin tekciliğidir.

Bernstein, kapitalizmin ekonomik yapısında ikiciliği, sosyalizme doğru gelişimi görmüyorsa, sosyalist programı hiç değilse biçim olarak kurtarmak için, ekonomik gelişimin dışında olan, idealist bir yapıya sığınıp, sosyalizmi toplumsal gelişimin belirli bir tarihsel döneminden çıkarıp soyut bir "ilkeye" dönüştürmekte.

---

*ç.n. Monizm: her şeyin tek bir kaynağı olduğunu söyleyen felsefi görüş. Tekcilik; dualizm, ikicilik, karşıtı.

Bu durumda kapitalist ekonomiyi süsleyecek olan Bernstein'ın "kooperatifsellik ilkesi", sosyalist nihai hedefin bu en cılız "ışığı", onun burjuva kuramının toplumun sosyalist geleceğine bir tavizi olarak değil, Bernstein'ın sosyalist geçmişinden bir taviz olarak görünmektedir.

2. *Sendikalar, Kooperatifler ve Siyasi Demokrasi*

Gördüğümüz gibi Bernstein'ın sosyalizmi,işçilerin toplumsal zenginlikten pay alma, fakirleri zenginlere dönüştürme tasarımını amaçlamaktadır. Bu işin üstesinden nasıl gelinecek? Bernstein, "Neuen Zeit" gazetesinde yayınlanan "Sosyalizmin Sorunları" adlı makalesinde bu konu üzerine ancak satır arası anlaşılabilecek düzeyde değinirken, kitabında yeterli bilgiyi vermiştir: onun sosyalizmi iki yolla, sendikalar aracılığı ile, ya da Bernstein'ın tanımıyla, ekonomik demokrasi yoluyla ve kooperatifler aracılığı ile gerçekleştirilecekmiş. Birinci yolla sanayicilerin, ikinci yolla da ticari kârın yakasına yapışmak istiyor.(s.118)

Kooperatifler ve özellikle üretim kooperatifleri, yapı olarak kapitalist ekonominin içinde **hermafrodit**(*) oluşumdur: kapitalist değişimde sosyalleştirilmiş küçük bir oluşum. Ancak, kapitalist ekonomide değişim üretimi belirler ve rekabetden dolayı, acımasız bir sömürüyü yatırımcılığın var olma şartı olarak belirler, yani sermaye çıkarlarından dolayı üretim süreci üzerinde tam bir egemenlik kurar. Bu somutta kendisini emeği olası olduğu kadar yoğunlaştırma, onun süresini pazar durumuna göre kısaltma ve uzatma, iş gücünü sürüm pazarının talebine göre alma ya da çıkarma ve kaldırıma atma, yani kısaca, kapitalist yatırımcılığı rekabet dışı bırakmamak için bilinen tüm yöntemler olarak gösterir. Bunun sonucunda üretim kooperetifciliğinde, işçiler için gerekli mutlakiyetcilikle kendisine hükmetme, kendisine karşı kapitalist yatırımcının rolünü uygulama gibi çelişkili bir durum oluşur. Üretim koopera-

---

* Hermafrodit (Zwitter): Çift cinsiyetlilik (ç.n.).

tifciliği bu çelişkiden dolayı, ya kapitalist yatırımcılığa geri dönerek, ya da işçilerin çıkarları daha güçlüyse kendisini feshederek yok olur. Bunlar, Berntein'ın kendisinin de tespit ettiği ancak, bayan Potter- Webb gibi İngiltere'deki üretim kooperatiflerinin yok olma gerekçesini eksik "disiplinde" görerek yanlış anladığı, gerçeklerdir. Burada yüzeysel ve sığ olarak ifade edilen disiplin, işçilerin kendilerine karşı asla uygulayamayacakları sermayenin mutlak rejiminden başka bir şey değildi.*

Bundan, üretim kooperatifciliğinin kapitalist ekonomi içindeki varlığını güvenceye alması için, serbest rekabetin yasalarını yapay biçimde aşarak, dolaylı bir yoldan içinde gizli kalan, üretim biçimi ile değişim biçimi arasındaki çelişkiyi kaldırması gerektigi sonucu çıkar. Bunu da, işin en başında bir sürüm pazarı ve sürekli tüketicileri güvenceye aldığında başarır. Bu tür bir yardım aracı olarak **tüketim derneği** gündeme gelir. Bernstein tarafından ele alınan, bağımsız üretim kooperatiflerinin batış nedeni ve bunların ancak tüketim derneği tarafından güvenceye alınmasının sırrı , alım ve satım kooperatiflerinin ayırmasında ya da Oppenheimer'in öteki düşüncelerinde değil, yukarıdaki tümcede yatmaktadır.

Ama bununla beraber günümüz toplumunda üretim kooperatifleri tüketim derneğinin varlığına bağlı kalması durumunda, üretim kooperatiflerinin en iyi durumda, küçük yerel sürüm ve doğrudan gereksinimin birkaç ürününe, tercihen gıda maddelerine bağlı kaldıkları sonucu çıkar. Kapitalist üretimin en önemli dalları olan tekstil, kömür, metal, petrol sanayi ve makina, lokomotif ve gemi yapımı tüketim derneği, yani böylece de üretim kooperatifleri dışında kalmaktadır. Üretim kooperatiflerinin hermafrodit karakterini bir kenara bırakırsak, genel bir sosyal reform olarak gündeme gelemezler, çünkü bunların genel uygulanması, dünya pazarının ortadan kaldırılmasını ve mevcut uluslararası ekonominin küçük üretim ve değişim gruplarına dönüştürülmesini, yani yapısına göre büyük kapitalist ekonomiden orta çağ meta ekonomisine geri dönüşü şart koşar.

---

*İşçilerin kooperatif fabrikaları, somut örgülenmesinde mevcut sistemin tüm noksanlarını yeniden üretmek zorunda kalmalarına rağmen, eski biçim içinde, ilk kez eski biçimin delinmesi demektir. (Marx: **Kapital**, Cilt 3).

Ama, bunların olası uygulanma sınırları içinde de, günümüz toplumunun zemininde, üretim kooperatifleri kendilerini zorunlu olarak tüketim derneklerinin bir takıntısı durumuna indirgeyerek, bu derneklerin amaçlanan sosyalist reformun ana taşıyıcıları olarak ön plana çıkmalarını sağlıyorlar. Ancak, böylece, kooperatiflerle gerçekleştirilmek istenilen sosyalist reform, üretici sermayeye karşı verilen mücadelede, yani kapitalist ekonominin gövdesine karşı verilen mücadelede, ticaret sermayesine, hem de küçük ticari ve ara ticari sermayesine, yani yalnızca kapitalist gövdenin küçük **dallarına** karşı mücadeleye dönüşmektedir.

Bernstein'a göre, üretim sermayesinin yaygınlaşmasına karşı bir araç olabilecek olan sendikalar konusunda, bunların işçilerin üretim **süreci** ya da üretim çapı ve teknik işlemler üzerinde herhangi bir etkide bulunmasını garantiliyemiyecek durumda olduklarını önceden göstermiştir.

Ancak, Bernstein'ın "ücret oranının kâr oranıyla mücadelesi" olarak ifade ettiği, konunun saf ekonomik yanına gelince, bu mücadele, az önce gösterildiği gibi, özgür mavi göklerde değil, delemeyeceği, aksine yalnızca gerçekleştirebileceği ücret yasasının belirli sınırları içinde yürütülecektir. Konu başka bir yanıyla ele alındığında ve sendikaların asıl işlevi incelendiğinde, bu daha da açıklık kazanmaktadır.

Bernstein'ın işçi sınıfının eşitlik mücadelesinde, sanayi kâr oranına karşı asıl saldırı ve onu aşamalı olarak ücret oranına dönüştürme rolünü yüklediği sendikalar, kâra karşı ekonomik bir saldırı politikasını yürütemezler, çünkü bunlar kârın saldırılarına karşı işgücünün örgütlü **savunmasından**, kapitalist ekonominin işçi sınıfı üzerindeki baskıcı eğilimine karşı bir müdafadan başka bir şey değildir. Bu iki gerekçeden dolayı böyledir.

Birinci, sendikaların, işgücü meta pazarını, örgütleri aracılığıyla etkileme görevi olmasına rağmen, örgüt, iş pazarını sürekli yeni metayla takviye eden orta sınıfın proleterleşme süreci tarafından istikrarlı bir biçimde delinmektedir. İkincisi, sendikalar, yaşam standartını yükseltmeyi, işçi sınıfının toplumsal servetteki payını arttırmayı amaçlamalarına rağmen, bu pay, emek üreticiliğinin büyümesi tarafından bir doğa afeti gibi, sürekli aşağı bastırılmaktadır.

Bunu anlamak için bir marksist bile olmak gerekmez, Rodbertus'un "Sosyal Sorunun Aydınlatılması" isimli kitabını bir kez elde tutmuş olmak yeterlidir.

Yani, her iki ekonomik ana işlevde, sendikal mücadele, kapitalist toplumdaki nesnel gelişmelerden dolayı bir sisifus* çabasına dönüşüyor. Ancak, işçi pazar durumuna göre kendi payına düşen ücret oranını almak istiyorsa, kapitalist ücret yasasının uygulanması gerekiyorsa ve ekonomik gelişmenin basınçlı eğiliminin etkisi felce uğratılmak, daha doğrusu azaltılmak isteniyorsa, sisifus çabası gereklidir. Ama, işçi ücretleri yararına, kârın aşamalı olarak azaltılmasında sendikaların bir araca dönüştürülmesi amacı ön koşul olarak orta tabakanın proleterleştirilmesinde, işçi sınıfının büyümesinde ve emeğin üreticiliğinde bir durgunluğu, ön koşar. Yani, her iki durumda tüketici kooperatif ekonomisi gibi **büyük kapitalizm öncesi duruma bir geri dönüşü öngörür.**

Böylece, sosyalist reformun bernsteincı araçları olan sendikalar ve kooperatifler, kapitalist **üretim biçimini** yeniden şekillendirmede aciz kalmaktadır. Bu arada Bernstein'ın kendisi bile aslında bu durumun bilincinde olup, bunları, kapitalist **kârı** biraz dirikleyerek, işçileri zenginleştirmenin bir aracı olarak görmektedir. Ancak kendisi böylece **kapitalist üretim biçimine** karşı mücadeleden cayarak sosyal demokrat hareketi **kapitalist dağılıma** karşı yöneltmektedir. Bernstein, kendi sosyalizm anlayışını "adil", (kitabında 51. sayfa) "daha da adil" hatta "en adil" (26 Mart 1899 tarihli "Vorwärts" gazetesi) dağılım olarak ifade etmektedir.

Bu düşüncenin bundan sonra sosyal demokrat harekete, en azından halk kitlelerine tekabül ettiği nokta, kapitalist düzenin "adil olmayan" dağılımıdır. Kuşkusuz sosyal demokrat hareket, tüm ekonominin toplumlaştırılması için mücadele ederek toplumsal servetin "adil" dağılımı amaçlamaktadır. Ancak hareket mücadelesini, Marx'ın kazandırdığı, haldeki dağılımın haldeki üretim biçiminin doğal bir sonucu

*Yunan mitolojisinde, Korint kralıydı, ona yer altı dünyasında ceza olarak dev gibi bir kayayı bir tepenin üstüne çıkarma cezası verildi ancak her çıkarışında kaya yeniden aşağı yuvarlanıyordu. Günümüzde boş yere çaba harcama anlamında kullanılmaktadır.

olduğu görüşüne uygun olarak, kapitalist üretim sınırları içindeki bir dağılıma değil, meta üretiminin kendisinin kaldırılmasına yöneltir. Kısaca; sosyal demokrasi **sosyalist dağılımı kapitalist üretim biçimini** ortadan kaldırarak uygulamak isterken, Bernstein anlayışı bunun tam tersine, **kapitalist dağılıma** karşı mücadele vermek istiyor ve bu yolla giderek **sosyalist üretim biçimine** geçişi ümit ediyor.

Ancak bu durumda Bernsteinist sosyalist reform nasıl gerekçelendirilebilinir? Kapitalist üretimin belirli eğilimleriyle mi? Tabiiki değil, çünkü birincisi Bernstein, bu eğilimleri yadsıyor, ikincisi ise söylediğimiz gibi üretimin istenilen bir biçime sokulması, dağılımın bir kaynağı değil de bir sonuçtur. Yani **onun sosyalizm** gerekçesi ekonomik bir gerekçe olamaz. Sosyalizmin araç ve amacını ve bununla birlikte ekonomik durumu baş aşağı çevirdikten sonra, programının materyalist bir gerekçesi yoktur, kendisi idealist bir gerekçeye sarılmak **zorundadır**.

Bernstein'ın "sosyalizm, neden ekonomik yükümlülük çerçevesinin bir sonucu olarak değerlendiriliyor ki?" şeklinde konuştuğunu duyuyoruz, "insan anlayışı, **iradesi, adalet bilinci** neden alçaltılıyor ki? ("Vorwärts" 26. Mart 1899) Yani, bernsteinist adil dağılım, ekonomik zorunluluğun aksine insanın özgür irade gücüyle, ya da başka bir deyişle, iradenin kendisi yalnızca bir araç olduğundan, adalete inanç gücüyle, kısaca **adalet düşüncesiyle** gerçekleştirilmeli.

Biz de böylece, mutlu bir şekilde adalet ilkesine, yüzyıllardan beri güvenilir bir tarihsel ulaşım aracı olmaksızın, dünyada büyük bir reform için Rosinante'nin titrek bacakları üstünde yola çıkan, ancak morarmış bir gözle yuvaya dönen tarihde gelmiş geçmiş bütün Don Kişotların bindiği yarış atının yanına varmış oluyoruz.

Bu tür bir sosyalizmi Weitling 50 yıl öncesi fakir ve zengin arasındaki ilişkiyi sosyalizmin toplumsal zemini olarak, kooperatifsellik "ilkesini" onunu içeriği olarak, "adil dağılımı", onun amacı olarak ve adalet fikrini onun yegane tarihsel meşruluğu olarak, ne kadar da daha fazla güç, ruh ve parıltı ile savunuyordu! Ve eğer **bugün**, yarım yüzyıl sonra, Weitling'ın Marx ve Engels tarafından en küçük parçalarına kadar mahkum edilen düşüncesi yeniden birbirine dikilip, Alman proletaryasına bilimin son sözü olarak sunuluyorsa, bunu bir terzisi vardır... ancak bu terzi pek de zeki görünmemektedir.

Nasıl ki, sendikalar ve kooperatifler revizyonist kuramın ekono-

mik dayanak nokktası ise, aynı şekilde **demokrasinin** sürekli ileriye yönelik gelişimi de onun en önemli **siyasi** ön koşuludur. Günümüzdeki baskılar revizyonizm için, rastlantısal, geçici sandığı ve işçi mücadelesinin genel çizgisinin oluşturulmasında hesaba katılmaması gereken, yalnızca birer "irkilmelerdir".

[Bernstein'ın, arkadaşlarının baskıların sürekliliği üzerine yaptıkları sözlü ve yazılı teminatlarına dayanarak ne düşündüğü değil,aksine demokrasi ve gerçek toplumsal gelişim arasında ne tür bir iç nesnel bağ olduğu önemlidir.]*

Örneğin, Bernstein'e göre, demokrasi çağcıl toplumun gelişiminde kaçınılmaz bir basamaktır, hatta bu konuda liberalizmin burjuva kuramcılarının; demokrasinin, gerçekleştirilmesi için siyasi yaşamın etkili güçlerinin uğraşması gereken tarihsel gelişimin görkemli bir anayasası olduğu görüşüyle hem fikirdir. Ancak konu bu mutlak biçimiyle tamamiyle yanlış olup, son 25 - 30 yılın burjuva gelişimi sonuçlarını küçük burjuva yüzeysel şablonlaştırmasından başka bir şey değildir. Demokrasinin tarihsel gelişimine bakıldığında ve aynı zamanda kapitalizmin siyasi tarihi göz önünde bulundurulduğunda başka sonuçlar ortaya çıkıyor.

Yukarıdaki birinci düşünceyle ilgili olarak demokrasiyi, ilkel komünal toplumlarda, antik çağın köleci devletlerinde, orta çağın şehir komünlerinde, gibi farklı toplumsal formasyonlarda bulabiliyoruz. Buna benzer bir biçimde mutlakiyetciliğe ve meşruti monarşiye farklı ekonomik bağlantılarda rastlayabiliyoruz. Öte yandan kapitalizm, başlangıcında - meta üretimi olarak - şehir komünlerinde demokratik bir anayasayı hayata geçirmiştir; sonra gelişmiş şekliyle, bir imalathane olarak, mutlak monarşide kendisine uygun siyasi biçimi bulmaktadır. Ve nihayet gelişmiş bir sanayi ekonomisi olarak Fransa'da sırayla demokratik cumhuriyete (1793), I. Napoleon'un mutlak monarşisine, restorasyon döneminin aristokrat monarşisine (1815'den 1830'a kadar), Lois Philippe'nin burjuva meşruti monarşisine, yeniden demokratik cumhuriyete, yeniden III. Napoleon'un monarşisine, ve nihayet üçüncü kez cumhuriyete neden oluyor. Almanya'da tek gerçek demokratik kurum, genel

*2. basımda çıkarılmıştır.

seçim hakkıdır. Bu hak burjuva liberalizminin bir kazanımı değil, küçük devletciklerin siyasi düzeyde birleştirilmesinin bir aletidir ve ancak bu kadar, genelde yarı feodal meşruti monarşiyle yetinen Alman burjuvazisinin gelişiminde bir anlamı vardır. Rusya'da burjuvazinin demokrasiyi istediğine ilişkin herhangi bir çaba göstermeksizin kapitalizm, şark otokratizmi altında gelişmiştir. Genel seçimler Avusturya'da dağılan **monarşi** için bir can simidi olarak görünmüştür, [ve bunun gerçek demokrasiyle ne kadar az bağlantısı bulunduğunu 14. § egemenliği kanıtlamaktadır]*. Belçika'da ise işçi hareketinin demokratik kazanımı - genel seçim hakkı - miltarizmin zayıflığı, yani Belçika'nın özel coğrafi - siyasi konumu ile bağlantılı olup, her şeyden önce burjuvazi **tarafından** değil, burjuvaziye **karşı** verilen mücadele sonucu kazanılmış "bir parça demokrasidir"

Yani, bizim revizyonistlerimize ve burjuva liberallerine, insanlık tarihinin veya en azından çağcıl tarihin en görkemli anayasası olarak görünen demokrasinin kesintisiz yükselişi, biraz ayrıntılı incelendiğinde sabun köpüğünden başka bir şey değildir. Kapitalist gelişimle demokrasi arasında genel geçerli mutlak bir bağ kurulamamaktadır. Siyasi biçim, her seferinde, bütün iç ve dış siyasi etkenlerin bir toplamı olup, sınırları içinde mutlak monarşiden demokratik cumhuriyetciliğe kadar olan basamakları içermektedir.

Çağcıl toplumsal çerçevede de demokrasinin gelişiminde genel tarihi bir yasadan böylece vaz geçmek zorunda kaldığımızda ve burjuva tarihinin andaki dönemine yöneldiğimizde, burada da, siyasi durumda, Bernstein şemasının gerçekleştirilmesine değil, aksine tam da tersi, burjuva toplumu tarafından, bugüne kadar elde edilen kazanımların feda edilmesine götüren etkenler görmekteyiz.

Demokratik kuruluşlar artık burjuva gelişimi için işlevlerini yitirmiştir ki bu çok önemlidir. Küçük devletlerin birleştirilmesinde ve çağcıl büyük devlet oluşturulmasında (Almanya, İtalya) işlevini yerine getirdikten sonra vazgeçilir olmuştur; bu sırada ekonomik gelişim iç organik bir mumlaşmaya neden olmuştur, [ve siyasi demokratik örgütlenme, bu bağlamda burjuva toplumlarının organizmaları için artık bir kenara bırakılabilir hale gelmiştir]*.

---

* 2. Basımda silinmiştir. (Anayasanın 14. § göre Habsburg monarşisinde anayasal haklar, parlamento kaldırılabiliyordu. Bu madde sık sık uygulanmıştı.)

Aynı şey tüm siyasi - idari devlet makinasının yarı ya da tam feodal mekanizmadan kapitalist mekanizmaya dönüştürülmesinde geçerlidir. Tarihsel olarak demokrasinin ayrılmaz bir parçası olan bu dönüşüme, artık günümüzde yüksek düzeyde ulaşılmış olup, devletin demokratik bileşenleri, genel seçim hakkı cumhuriyetci devlet biçimi,birbirinden ayrılamaz hale gelmiştir-bunun olması için, idari yönetim, maliye, ve askerlik sisteminin Mart devrimi (1848) öncesi biçimlere dönmesi gerekirdi.

Bu şekilde liberalizm burjuva toplumu açısından, temelde böylesine fuzuli bir nitelik alırken, öte yandan önemli ilişkilerde de doğrudan bir engel haline geldi. Burada bugünkü devletin tüm siyasal yaşamına neredeyse hükmeden iki etken dikkate değer: **dünya politikası** ve işçi hareketi – bunlar, kapitalist gelişmenin bugünkü aşamasının iki farklı yanından başka bir şey değildir. Dünya Ekonomisinin oluşması ve dünya pazarında rekabet mücadelesinin keskinleşmesi ve genelliştirilmesi, uluslararası politikanın aletleri olan kara ve deniz militarizminin, belirleyici bir moment ve aynı şekilde büyük devletlerin iç ve dış yaşamının belirleyici etkeni olmasına yol açtı. Ancak, uluslararası politika ve militarizm dönemin **yükselen** eğilimi ise, burjuva demokrasisi bunun mantıksal bir sonucu olarak **düşen** bir çizgide hareket etmek zorundadır. [Bunun en açık örneğini İspanyol savaşından beri Kuzey Amerika Birliği vermektedir. Fransa'da ise cumhuriyet yarlığını bir savaşı şimdilik olanaksız kılan uluslararası siyasi duruma borçludur. Bu tür bir savaş ilan edildiğinde ve Fransa uluslararası politika için donatılmamış bulunursa, Fransa'nın savaş alanındaki ilk yenilgisinin yanıtı, monarşiyi ilan etmektir. Almanya'da büyük silahlanmanın yeni alanı (1893) ve Kiatschou ile açılan uluslararası politika burjuva demokrasisinin iki kurbanı ile ödendi: liberalizmin çöküşü ve merkezin dağılması]**

---

*2. Basımda yoktur.

** R. L. savaşın Fransa üzerine etkisinin bu değerlendirmesini düzeltmiştir. Parantez içine alınanlar yerine 2. baskıda şunlar yer almaktadır: 1893 Almanya'da büyük silahlanmanın tarihi olup Kiatschou ile başlatılan uluslararası politika burjuva demokrasinin iki kurbanı ile ödenmiştir: Liberalizmin çöküşü ve merkezin muhalif bir partiden hükümet partisine geri düşüşü. Sömürge politikaları etkisi altında yapılan son 1907 seçimleri, aynı zamanda Alman Liberalizminin tarihi cenaze törenidir.

Böylece dış politika, nasıl burjuvaziyi gericiliğin kollarına itiyorsa, iç politikada aynı şeyi yapmaktadır - yükselen işçi sınıfı. Bernstein, sosyal demokrat "Yeme efsanesini"***, yani işçi sınıfının sosyalist çabalarını liberal burjuvazinin kaçışından sorumlu tutarak kendisi de bunu itiraf etmekte. Bunun sonunda proletaryaya çok ürkütülmüş olan liberalizmi sığınmış olduğu gericiliğin fare deliğinden çıkarmak için sosyalist nihai hedefini bir kenara atmasını önermektedir. Böylece günümüzde sosyalist işçi hareketinin bir kenara bırakılmasını, burjuva demokrasisinin var olmasının bir şartı ve sosyal ön koşulu olduğunu iddia ederek, bu demokrasinin günümüz toplumunun iç gelişim eğilimi ile çeliştiğini ve sosyalist işçi hareketinin bu eğiliminin bir ürünü olduğunu bizzat kendisi kanıtlamış olmakta.

Bununla bir başka olguyu daha kanıtlamakta, işçi sınıfı tarafından sosyalist nihai hedeften caymayı burjuva demokrasisinin yeniden hayata geçirilmesinin bir ön koşulu ve şartı yaparak, burjuva demokrasisinin, sosyalist hareket ve sosyalist zaferin ne kadar cılız bir ön koşulu ve şartı olabileceğini göstermekte. Burada Bernsteinist usavurma döngüsü, sonuç çıkarımının ilk ön koşulunu "yediği" hatalı bir şekilde kapanmaktadır.

Bu döngüden çıkış kolaydır; burjuva liberalizminin yükselmekte olan işçi hareketi ve bunun nihai hedefi karşısında son nefesini verdiği olgusundan, bugün sosyalist işçi hareketinin demokrasini **tek** dayanağı olduğu ve olabileceği ve sosyalist hareketin kaderinin, burjuva demokrasisine değil, tam tersi, demokratik gelişimin kaderinin, sosyalist harekete bağlı olduğu sonucu çıktığı gibi, işçi sınıfı haklar mücadelesinden vazgeçtiği oranda demokrasinin yaşamadığı, aksine, sosyalist hareketin uluslararası politikanın gerici sonuçlarına ve burjuva kaypaklığına karşı güçlü olduğu oranda demokrasi ve varlığını sürdürebileceği, kim demokrasinin güçlenmesini istiyorsa, sosyalist hareketin zayıflamasını değil onun güçlenmesini istemek zorunda olduğu ve sosyalist çabalardan caymakla işçi sınıfından ve demokrasiden de cayıldığı sonucu çıkar.

[Bernstein, 26 Mart 189 tarihli "Vorwärts" gazetesinde Kautsky'e verdiği "yanıtının" bitiminde, sosyal demokrasinin programının pratik bölümüyle hemfikir olduğunu, yalnızca bunun ku-

*** Bernstein "Yeme efsanesi" altında, "genel ve aynı zamanda zorba kamulaştırma iddiasında olduğunu sandığı sözleri" anlamakta. (Neue Zeit" 1898/99 II. s.89)

ramsal yönüne karşı çıktığını açıklamaktadır. Buna karşın parti ile yürüyebileceğine inanıyor, çünkü "kuramsal bölümde" kendisine göre "gelişimle çelişen bir tümceye ne kadar ağırlık verilmelidir ki?" Bu tümce Bernstein'ın sosyal demokrasinin pratik faaliyeti ile genel ilkeleri arasındaki bağ için her türlü duyguyu tamamen yitirdiğini, aynı sözcüklerin Bernstein ve parti için artık ne kadar farklı anlamlar taşıdığını göstermekte. Gördüğümüz gibi, gerçekte Bernstein'ın kuramı, ilkesel bir kuram olmaksızın pratik mücadelenin değersiz ve anlamsız olduğu, nihai hedeften saymakla hareketin kensinin de çökmesi gerektiğini söyleyen, en temel sosyal demokrat düşünceye götürmektedir.]*.

3. *Siyasi İktidarın Ele Geçirilmesi*

Gördüğümüz gibi demokrasinin kaderi işçi sınıfının kaderine bağlıdır. Ancak demokrasinin gelişimi en iyi durumda bile devlet mekanizmasını, siyasi iktidarı ele geçirme anlamında, proleter bir devrimi gereksiz ya da olanaksız mı kılıyor?

Bernstein bu soruyu, bir tüketim derneğinde biber ve tarçının tartılmasını anımsatan bir ısrarla yasal reform ve devrimin iyi ve kötü yanlarını iyice tartma yoluyla yanıtlıyor. Gelişimin yasal gidişatında zekanın, devrimin gidişatında duygunun etkisini, reform çabalarında yavaş, devrim çabalarında tarihsel ilerlemenin hızlı yöntem, yasamada planlı, devrimde ise elementar bir şiddetin etkisini görmekte. (S. 183)

Küçük burjuva reformcunu dünyadaki tüm olaylarda "iyi" ve "kötü" bir yan gördüğü, tüm çiçeklerden kokladığı bilinen bir hikayedir. Aynı şekilde olayların gerçek gidişatının küçük burjuva bireşimlerle ilgilenmediği ve dünyadaki tüm olayların dikkatlice bir araya getirilen "iyi yanlarını" ufak bir hareketle dağıttığı da bilinen bir hikayedir. Gerçekten de, tarihde yasal reformun ve devrimin şu ya da bu işlemin avantajları ya da dezavantajlarına göre değil, daha derin gerekçelere göre işlediğini görmekteyiz.

Burjuva toplumunun tarihinde, yasal reform yükselmekte olan sınıfın, siyasi iktidarı ele geçermesi ve mevcut tüm hukuk sistemini bir yenisini oluşturmak üzere dağıtması için giderek güçlenmesine hizmet etmiştir. Siyasi iktidarı ele geçirmeye, blankist şiddet kura-

*2. basımda yoktur.

mı olarak ateş püsküren Bernstein, insanlık tarihinin itici gücü olan önemli bir noktayı blankist hesap hatası olarak görme şansızlığına uğramakta. Sınıflı toplumlar var olalı ve bunların tarihinin esas içeriğini sınıf mücadelesi oluşturalı beri, siyasi iktidarı ele geçirmek yükselen sınıfın hedefi olduğu kadar, bu tarihsel dönemin sonuç ve bitiş noktasıdır. Bunu, eski Roma'da köylülüğün para kapitalistlerine ve aristokratlara karşı verdiği mücadelede, patrisiyerliğin bişoflarla ve zanaatkarla, orta çağ şehirleriyle patrisiyerlerle verilen mücadelede, yeni çağda burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesinde görüyoruz.

Yani yasal reform ve devrim, tarih büfesinde sıcak ya da soğuk sosisler gibi seçilebilecek tarihsel ilerlemenin farklı yöntemleri değil, güney ve kuzey kutbu gibi, burjuvazi ve proletarya gibi sınıflı toplumların gelişminde birbirini şart koşan ve tamamlayan ancak aynı zamanda dıştalayan farklı **momentlerdir.**

Mevcut yasal anayasa yalnızca devrimin bir **ürünüdür.** Devrim sınıf tarihinin siyasi yaratıcılığı iken, yasama, toplumun siyasi düzeyde ot gibi varlığını sürdürmesidir. Yasal reform çabaları kendi başına, devrimden bağımsız itici bir güç değildir, her tarih peryodunda verili çizgi üzerinde hareket eder ve bunu bir önceki devrimden yediği tekmenin etkisi sürdüğü kadar yapar, ya da daha somut söylemek gerekirse, yalnızca bir önceki devrimin oluşturduğu toplum biçimi **çerçevesinde** hareket eder. Sorunun ana noktası budur.

Reform çabalarını yalnızca enine doğru genişletilmiş bir devrim, devrimi ise sıkıştırılmış bir reform olarak düşünmek temelde yanlış olup tarihsel dayanaktan yoksundur. Sosyal bir devrim ve yasal bir reform **zaman** süresinden dolayı değil yapılarından dolayı farklı momentlerdir. Siyasi iktidarın kullanımı ile yapılan tarihi devrimlerin tüm sırrı, nicel değişimlerin yeni niteliğe dönüşümünde yatar, daha somut ifade edilirse, tarihi bir dönemin, toplumsal bir düzenin bir başkasına geçişinde yatar.

Bunun için, kim siyasi iktidarın ele geçirilmesine ve toplumun dönüştürülmesine **karşı** ya da **yerine** yasal reform yolunu seçerse, bununla **aynı hedefe** varmak için daha sakin, güvenilir ve daha yavaş bir yolu seçmiyor, aynı zamanda bir **başka hedefi,** yani yeni bir toplumsal düzene geçiş yerine eski düzenin önemsiz düzeydeki değişimini seçmiş oluyor. Böylece revizyonizmin siyasi görüşü, ekonomik kuramının vardığı yere varıyor: aslında **sosyalist** düzenin uygulanmasını değil, **kapitalist** düzenin reforme

edilmesini, ücret sisteminin kaldırılmasını değil, sömürünün az ya da fazla olmasını, kısaca kapitalizmin kendisinin ortadan kaldırılmasını değil de, kapitalist dalların kaldırılmasını hedeflediği görelmekte.

Belki de yukarıda yasal reform ve devrimin işlevi üzerine söylenen tümceler, yalnızca günümüze dek olan sınıf mücadeleleri konusuda doğrudur? Belki de Bernstein'ın kitabını 183. sayfasında söylediği gibi, burjuva hukuk sisteminin gelişmesinden dolayı toplumun bir tarihsel döneminden bir başka dönemine geçiş de yasal reform yoluyla olacak ve devlet mekanizmasının proletarya tarafından ele geçirilişi "kof bir safsata" oldu?

Tam da bu ve doğrudan karşıtı söz konusudur. Burjuva toplumunu önceki sınıf toplumlarından - antik ve orta çağ - ayıran nedir? Sınıf egemenliğinin artık "kazanılan haklar" üzerine değil, **gerçek ekonomik ilişkiler üzerine oturduğu,** ücret sisteminin bir hukuk ilişkisi değil de, saf ekonomik bir ilişki olduğu olgusudur. Mevcut hukuk sistemimizde, mevcut sınıf egemenliğinin bir tek yasal formülünü dahi bulamayacaktır. Bunun izine rastlanırsa, bu feodal ilişkilerden arda kalandır.

Yani, ücret köleliği yasalarda ifade edilmemişse bu "yasal yoldan" nasıl ortadan kaldırılabilinir? Yasal reform çabalarıyla kapitailzmi ortadan kaldırmak isteyen Bernstein, Üspienski'de şu macerasını anlatan Rus koruma görevlisinin korunmuna düşmekte: "herifi yakasından tuttum ve ne göreyim istersin, herifin yakası yoktu!"... işin espirisi burda.

"Günümüze dek gelen toplumlar ezen ve ezilen çelişkisinie dayanmaktadır" (Komünist Manifesto). Ancak önceki toplumlarda bu çelişki belirli hukuk ilişkilerinde ifade ediliyordu ve bunun için belirli bir yere kadar gelecekteki ilişkileri henüz eski ilişkiler çerçevesinde izin verebiliyordu. "Serf, serflik altında komün üyesi olmaya kadar yükseldi". (Komünist Manifesto). Niçin? Kentin varoşlarında her türlü yasa parçasını aşamalı olarak kaldırarak: örneğin evlilik zorunluluğunu, miras paylaşım yasasını, kelle parasını, elbise yasasını v. s. gibi tümü serfliği oluşturan yasaları ortadan kaldırarak.

Aynı şekilde feodal mutlakiyetçilik altında bulunan küçük burjuva burjuvaziye yükseldi. Hangi yolla? Lonca bağlarının formel düzeyde kaldırılması ya da gerçekten de gevşetilmesi, idarenin, maliye ve savunmanın giderek gerekli ölçüde değişime uğratarak yeniden oluşturulması yoluyla.

Yani sorun tarihsel değil de soyut olarak ele alındığında, önceki sınıf ilişkilerinde feodal toplumdan burjuva salt yasal - reformist bir geçiş hiç olmazsa **düşünülebiliniyor.**. Ancak gerçekte ne görüyoruz? Orada da yasal reformların siyasi iktidarın burjuvazi tarafından ele geçirilişini gereksiz kılmadığını, aksine bunu hazırlamaya ve gerçekleştirmeye hizmet ettiğini görüyoruz. Şekli siyasi ve sosyal bir devrim serfliğin kaldırılmasında olduğu kadar feodalizmin kaldırılmasında da gerekliydi.

Ancak durum şimdi çok farklıdır. Proleter, herhangi bir yasa tarafından değil, sefaletin, üretim araçlarını eksikliği tarafından sermayenin boyunduruğu altına sokuluyor. Dünyanın hiç bir yasası ona bu araçları veremez, çünkü bunlar ondan yasa yoluyla değil ekonomik gelişme yoluyla çalınmıştır.

Ayrıca ücret ilişkileri **içinde**, sömürü yasalara dayanmaz, çünkü ücretlerin miktarı yasal yolla değil ekonomik etkenler tarafından belirlenir. Ve sömürünün kendisi yasalara değil, öteki niteliklerinin yanısıra değer, hem de işçinin besininde giderilmeyecek kadar artı değer oluşturma gibi hoş bir niteliğe sahip, iş gücünün bir meta oluşu saf ekonomik gerçeğine dayanmaktadır. Kısaca, kapitalist sınıf egemenliği ilişkilerinin tümü burjuva temelinde yasal reformlarla dönüştürlemez, çünkü bunlar ne burjuva yasaları tarafından oluşturulmuş ne de bu tür yasaların biçimine bürünüyorlar. Bernstein, bunu bilmiyor, ancak kitabını 10. sayfasında "eskiden egemenlik ilişkilerine ve ideolojilere bürünen ekonomik motifin, bugün artık özgür bir biçimde ortaya çıktığını" yazarken bilmediği gerçeği de söylüyor.

Buna bir ikincisi eklenmekte. Kapilatist düzenin bir başka özelliği de, gelecek toplumunu tüm unsurlarını gelişmelerinde, ilk önce, sosyalizme yakınlaşmadıkları, aksine uzaklaştıkları bir biçim almalarıdır. Üretimde toplumsal karakter giderek daha fazla ifade edilmektedir. Ama hangi biçimde? Kapitalist çelişkilerin, emek

sömürüsünün, boyunduruğunun en fazlaya çıkarıldığı büyük işletmeler, anonim şirketler, karteller biçiminde.

Gelişim, savunmada, genel askerlik görevini yaygınlaştırmaya, hizmet süresini kısaltmaya, yani maddi olarak halk ordusuna yaklaşmaktadır. Ancak bu askeri devletin halka hükmettiği, devletin sınıf karakterinin en açık bir biçimde ifade edildiği modern militarizm biçiminde olmaktadır.

Siyasi ilişkilerde, demokrasinin gelişimi, uygun bir zemin bulduğu zaman, tüm halk kesimlerinin siyasi yaşama katılmasına yol açar, yani belirli bir anlamda "halk devletine". Ancak bu sınıf çelişkilerinin, sınıf egemenliğinin kaldırılmadığı, aksine geliştirildiği ve açıkca ortaya konulduğu burjuva parlamenterizmi biçminde olur. Böylece, tüm kapitalist gelişim çelişkiler arasında hareket ettiğinden, sosyalist toplumun çekirdeğini kendisiyle çelişen kapitalist kılıfdan çıkarmak için de siyasi iktidar proletarya tarafından ele geçirilmeli ve kapitalist sistemin kaldırılması doğrultusunda gidilmeli.

Tabii Bernstein bundan başka sonuçlar çıkarmakta: demokrasinin gelişimi kapitalist çelişkilerin azalmasına değil keskinleşmesine yol açtığı zaman "eğer sosyal demokrasi, kendi işini zorlaştırmak istemiyorsa, sosyal reformları ve demokratik kuruluşların genişletilmesini önlemelidir" şeklinde bizi yanıtlamaktadır. Tabi eğer sosyal demokrasi küçük burjuva yöntemine göre tüm iyi yanların alınması ve kötü yanların atılması gibi beyhude bir seçmede tad bulursa bunu yayabilir. Ancak bu durumda mantıksal olarak kapitalizmi "önlemelidir", çünkü o sosyalizme giden yolda tüm engelleri koyan, tartışmasız olarak kötünün ana kaynağıdır. Kapitalizm gerçekten de **engellerin** yanısıra ve aynı zamanda sosyalist programı uygulamak için biricik **olanakları da** sunmaktadır. Aynı şey demokrasi konusunda da geçerlidir.

Burjuvazi için demokrasi bir yönüyle gereksiz ve ayak bağı olduğunda, işçi sınıfı için o kadar da gerekli ve vazgeçilmezdir. Demokrasi gereklidir, çünkü burjuva toplumunun proletarya tarafından dönüştürülmedeki dayanak noktalarının ip uçları olarak hizmet eden siyasi biçimler (özerklik, seçim hakkı vb.) yaratır ve demok-

rasi için verilen mücadelede, hakların kullanımında, proleteraya sınıf çıkarları ve tarihsel görev bilincine sahip olur.

Kısaca, demokrasi siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesini **gereksiz** kılmadığı, tam da tersine bu ele geçirmeyi **gerekli** kıldığı kadar **olanaklı** da kıldığından dolayı vazgeçilmezdir. Eğer Engels günümüz işçi sınıfı hareketinin taktiğini "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri" adlı kitabının ön sözünde tadil ettiyse ve barikatları yasal mücadelenin karşısına çıkardıysa, - **önsözün her satırında** açıkça görüldüğü gibi- siyasi iktidarın nihai ele geçiriliş sorununu değil, günümüzdeki güncel mücadeleyi, devlet mekanizmasının ele geçiriliş anında proletaryanın kapitalist devlete karşı tavrını değil, kapitalist devlet **çerçevesindeki** tavrını incelemiştir. Kısaca, Engels zaferi kazanmış proletaryaya değil, **hükmedilen** proletaryaya önerilerde bulunmuştur.

Bunun tersine, Bernstein'ın dayandığı, Marx'ın İngiltere'eki toprak sorununa ilişkin, bilinen şu sözü: toprak sahiplerini tamamiyle satın almak büyük bir olasılıkla daha ucuz mal olur", proletaryanın zaferden önce değil sonraki tavrıyla ilgilidir. Çünkü, hakim sınıfların "tamamiyle satın alınması" ancak proletaryanın egemenliğinde söz konusudur. Marx'ın burada tartıştığı, diktatörlüğün yerine kapitalist sosyal reformların geçmesi değil, **proletarya diktatörlüğünün barışçıl uygulanmasıdır.**

Proletarya tarafından siyasi iktidarın ele geçirilme zorunluluğu, gerek Marx gerekse Engels tarafından her zaman kuşku dışındaydı. Ve toplumu **kapitalist** biçimden **sosyalist** biçime dönüştürme gibi en önemli tarihsel devrimin gerçekleştirilmesinde burjuva parlamentarizminin tavuk kümesini yetkili merci sanmak Bernstein'a kaldı.

Ancak, Bernstein kuramına yalnızca proletaryanın iktidara **erken** gelmesi korkusu ve uyarısıyla başladı! Bu durumda Bernstein'a göre, burjuva durumlarını olduğu gibi bırakmalı ve kötü bir yenilgiye uğranılmalıdır. Bu kaygıda her şeyden önce, eğer proletarya şartlardan dolayı iktidara gelirse Bernstein kuramının uyumak gibi pratik bir değeri olduğu görülmektedir. Böylece bu kuram, mücadelenin en önemli noktalarında proletaryayı hareketsizliğe, yani kendi davasına pasif ihanetine yargılayarak kendisini mahkum etmekte.

Eğer mücadelenin **her** momentinde ve **her** olasılığında hizmet vermez, hem de uygulanmayışı ile değil, **uygulanışı** ile hizmet edemiyorsa, bütün programımız değersiz bir kağıt parçasından başka bir şey olmazdı. Programımız toplumun kapitalizmden sosyalizme tarihsel gelişiminin ifadesiyse, bu gelişimin geçiş dönemlerinin ana hatlarını da ifade edebilmeli, yani sosyalizme yaklaşımın **her** momentinde uygun davranış anlamında, proletaryaya yol göstermelidir. Bundan, proletaryanın, programını bir kenara bırakması için ya da bu program tarafından yarı yolda bırakılması için **hiç bir anın** olamayacağı sonucu çıkar.

Bu gerçek somutta kendisini, koşullar tarafından iktirara getirilen proletaryanın programını uygulaması için belirli kuralları belirlemeyeceği, sosyalizm anlamında belirli geçiş kurallarını uygulayamayacağı durumda olması için hiç bir momentin olamayacağı şeklinde gösterir. Proletarya egemenliğinin her anında sosyalist kuramın tamamiyle aciz kalabileceği ve gerçekleştirilmesi için herhangi bir talimatnamenin bulunmadığı iddiasının arkasında bilinç altı olarak, **sosyalist programın kesinlikle ve hiçbir zaman gerçekleştirilebilecek özellik taşımadığı inancı yatmaktadır.**

Peki ya geçiş kuralları zamansızsa? Bu soru sosyal devrimlerin gerçek gidişatı üzerine içinde bir sürü yanlış algılama düğümleri barındırmaktadır.

Devlet mekanizmasının proletarya, yani geniş halk sınıfı tarafından ele geçirilmesinin şartları, her şeyden önce yapay olarak hazırlanamaz. Paris Komün'ünde olduğu gibi egemenliğin, proletaryanın kucağına bilinçli bir mücadelesi sonunda değil, istisna bir durum olarak herkes tarafından terkedilmiş bir nimet olarak düşmesi durumunu bir kenara bırakırsak, devlet mekanizmasının ele geçirilişi, belirli ekonomik - siyasi ilişkileri ön koşar. "Kararlı bir azınlık" tarafından, her zaman bir memi gibi ve bunun için de her zaman zamansız gelen blankist darbelerle, burjuva toplumunun başlayan çöküşünün bir ürünü olan ve bunun için de kendi içinde çağına uygun örüntülerinin ekonomik siyasi meşruluğunu barındıran devlet mekanizmasının geniş ve bilinçli halk kitleleri tarafından ele geçirilişi arasındaki ayrım burada yatar.

Dolayısıyla toplumsal **ön koşullar** bakımından, siyasi iktidarın işçi sınıfı tarafından ele geçirilişi "erken" olamayacağına göre, öte yandan siyasal etkenler bakımından bu öyle olmak zorundadır: **İktidarın elde tutulması** zorunlu olarak "erken" olmalıdır. Bernstein'ı uykusuz bırakan erken devrim bizi demoklesin kılıcı gibi tehdit ediyor ve buna karşı hiç bir rica, dua, endişe fayda etmiyor. Bunun iki gerekçesi vardır.

Birincisi, toplumu kapitalist düzenden sosyalist düzene götürme gibi büyük bir devrimin proletaryanın başarılı bir darbesiyle aniden bir vuruşta gerçekleştirilmesi olanaksızdır. Bunu olasılı sanmak gerçekten de blankist bir mantığı sergilemek demektir. Sosyalist devrim, uzun ve çetin bir mücadeleyi ön koşar, bu sırada proletarya bir kaç kez geri savrulabilinir, öyleki tüm mücadelesinin nihai sonucu bağlamında iktidara "erken" gelmekten bahsedilebilinir.

İkincisi proletaryanın "vakitsiz" olarak iktidarı ele geçirmesi engellenemez çünkü, proleterya ancak iktidarı ele geçirişine refakat edecek olan o siyasi bunalım sürecinde, ancak uzun ve çetin mücadeleler ateşinde kendisini nihai devrim için yetenekli kılacak olan derece ve olgunluğa erişebileceğinden, nihai zaferin **siyasi şartlarını** hazırlayan bu "erken" saldırıların kendisi çok önemli bir etkendir. Çünkü böylelikle, proletaryanın siyasal devlet erkine söz konusu "vakitsiz" saldırısı, bizzat bu taarruz önemli bir tarihsel moment olarak, kesin zafer **anını** da birlikte meydana getirip, yaratacaktır. Bu bakış açısından, siyasi iktidarın emekçi halk tarafından "erken" ele geçiriliş düşüncesi, toplumun mekanik bir gelişiminden hareket eden ve sınıf mücadelesinin **dışında** ve bundan **bağımsız** bir zamanı sınıf mücadelesinin zaferi için ön koşan siyasi bir saçmalık olarak görünüyor.

Ancak, proletaryanın, devlet iktidarını "**erken**" olarak ele geçirmenin dışında başka bir olanağı olmadığından, başka bir deyişle, sürekli ele geçirmek için onu bir kez ya da birkaç kez erken ele geçirmek zorunda olduğundan dolayı, proletaryanın iktidarı "erken" ele geçirmesine karşı muhalefet yapmak, ***proletaryanın devlet iktidarını egemenliği altına almasına karşı muhalif olmaktan başka bir şey değildir.***

Yani bu yandan da tüm yolların Roma'ya vardığı gibi, revizyonizmin **nihai hedefi** bir kenara bırakma önerisinin tüm sosyalist **hareketi** bir kenara bırakmakla eş anlamlı olduğu sonucuna varmış oluyoruz, [sosyal demokrasiye yapılan iktidarı ele geçirme durumunu "uykuya yatırma" önerisi, **artık şimdiden** tamamiyle **uykuya yatmakla,** yani sınıf mücadelesinden vazgeçmekle eş anlamlıdır]*.

4. Çöküş

Bernstein, sosyal demokrat programını revize etmeye kapitalist çöküş kuramını bırakarak başladı. Ancak, köşe taşı olan burjuva toplumunun çöküşü bilimsel sosyalizmin köşe taşı olduğuna göre, bu taşın uzaklaştırılması Bernstein'ı mantıksal olarak tüm sosyalist anlayışının çöküşüne götürür. İlk iddiasını ayakta tutmak için tartışma sırasında sosyalizmin görüşlerini arka arkaya feda etmektedir.

Kapitalizmin çöküşü olmaksızın kapitalist sınıfın kamulaştırılması olanaksızdır - Bernstein kamulaştırmadan vazgeçiyor ve yerine işçi sınıfının hedefi olarak "kooperatifcilik ilkesinin" aşamalı uygulanmasını öneriyor.

Ancak kooperatifcilik kapitalist üretimin içinde uygulanamaz - Bernstein üretimin toplumsallaştırılmasından vazgeçiyor ve yerine ticaretin reforme edilmesini, tüketici derneğini öneriyor.

Ancak, tüketici derneklerin aracılığı ile toplumun dönüştürülmesi, sendikalarla bile birlikte olsa, kapitalist toplumun gerçek materyalist gelişimi ile bağdaşmaz - Bernstein tarihsel materyalist görüşten vazgeçiyor.

Ancak, **kendisinin** ekonomik gelişimin gidişatına ilişkin anlayışı marksist artı değer yasası ile bağdaşmıyor - Bernstein artı değer ve değer yasasını ve böylecede Karl Marx'ın tüm kuramından vazgeçiyor.

Ancak, günümüz toplumunda belirli bir nihai hedef ve ekonomik zemin olmaksızın proleter sınıf mücadelesi yürütülemez -

*2. Baskıda silinmiştir.

Bernstein sınıf mücadelesinden vazgeçiyor ve yerine burjuva liberalizmi ve barışmayı öneriyor.

Ancak, sınıflı toplumlarda sınıf mücadelesi çok doğal ve kaçınılmaz bir görünümdür - Bernstein ileriki sonuçları ile, toplumumuzda sınıfların varlığını bile yadsıyor: ona göre işçi sınıfı yalnız siyasi ve manevi anlamda değil, aynı zamanda ekonomik düzeyde parçalanmış varlıkların bir yığınıdır. Ve ona göre burjuvazi de iç ekonomik çıkarlar tarafından değil, yukarıdan veya aşağıdan gelen baskı tarafından - siyasi olarak bir arada tutulmaktadır.

Ancak, sınıf mücadelesi için ekonomik bir zemin ve hatta sınıflar yoksa, bu durumda yalnızca proleteryanın burjuvaziyle gelecekteki mücadelesi olanaksız değil, aynı zamanda şu anki mücadelede olanaksız görünmekte, böylece sosyal demorkasi başarıla ile birlikte anlaşılmaz görünmekte. Ya da sosyal demokrasi, siyasi iktidar baskısının yalnızca bir sonucu olarak, tarihsel gelişimin doğal bir sonucu değil, Hohenzoller kurlarının rastlantısal bir ürünü, kapitalist toplumun meşru bir çocuğu değil, gericiliğin gayrımeşru çocuğu olarak anlaşılır görünmektedir. Bernstein bu şekilde, materyalist tarihsal bakış açısından "Frankfurter" ya da "Vossischen" Gazetesinin anlayışına doğru gitmektedir.

Kapitalist topluma karış bütün sosyalist eleştiriyi bir kenara bıraktıktan sonra, geriye yalnızca mevcut olanı ana hatlarıyla onaylamak kalıyor. Ve Bernstein bundan da geriye kalmıyor: artık şimdi Almanya'da gericiliği pek de güçlü bulmuyor, "batı Avrupa devletlerinde siyasi gericilik pek fazla fark edilmiyor, batının hemen hemen bütün ülkelerinde "burjuva sınıfının sosyalist harekete karşı tavrı bir baskılama değil, en fazla bir savunma olarak adlandırılabilir" (26 Mart 1899 tarihli "Vorwärts"). Ona göre işçiler sefilleştirilmemiş, aksine giderek daha da zenginleştirilmektedir, burjuvazi siyasi düzeyde ilericidir ve baskı gibi bir şey görülmemektedir. - ve herşey tüm dünyaların en iyi dünyasında en iyiye doğru gitmektedir.

Böylece Bernstein doğru sonuçları çıkararak mantıksal olarak A' dan Z'ye iniyor. Buna hareket uğruna **nihai hedeften** vazgeçmekle başladı. Ancak, sosyalist nihai hedef olmaksızın gerçek bir sosyal demokrat hareket olamayacağına göre, zorunlu olarak **hareketin** kendisinden de cayarak noktalıyor.

Böylece, Bernstein'ın tüm sosyalist anlayışı çökmüştür. Marksist sistemin onurlu, muhteşem yapıtından, tüm sistemlerin parça-larının, tüm büyük küçük zekaların kendilerine bir yer bulduğu bir harabe yığını oluşuyor. Marx ve Proudhon, Leo von Buch ve Franz Openheimer, Friedrich Albert Lange ve Kant, Bay Prokopovitsch ve Dr. Ritter von Neupauer, Herkner ve Schulze - Gävernitz. Lasselle ve Prof. Julius Wolf - bunların hepsi bernsteinist sistemin oluşmasına bir kırıntı verdiler, bunların hepsinde öğrenim gördü. Ve hiç de şaşırtıcı değil! Tutarlı dünya görüşünün organik bütünlüğü etrafında toplanan tek tek gerçeklerin gruplaştığı sınıf mücadelesi safını terk etmekle, siyasi pusulayı, bilimsel sosyalizmden caymakla manevi aydınlığı kaybetti.

Her türlü sistem parçalarından, ayrım gözetmeksizin bir araya getirilen bu kuram, ilk bakışta tamamen ön yargısız görünmekte. Bernstein, "parti biliminden" daha doğrusu sınıf biliminden, aynı şe-kilde sınıf liberalizmi, sınıf ahlakından bir şey duymak istemiyor. O, genel geçerli insancıl bir, soyut bilmi, soyut liberalizmi, soyut ahlakı savunduğunu sanıyor. Ancak, gerçek toplum sınıflardan oluştuğuna göre, birbirine tabandan zıt çıkarlar, çabalar ve anlayışlara sahip olduğundan, sosyal sorunlarda genel geçerli insalcıl bilim, soyut bir liberalizm, soyut bir ahlak, geçici bir düş, kendi kendini kandırmaktır. Bernstein, kendisinin genel geçerli insancıl bilmi, demokrasisi ve ahlakı sandığı şey, yalnızca egemen olan, yani burjuva bilmi, burjuva demokrasisi, burjuva ahlakıdır.

Gerçekten de! Brentano, Böhm - Jevons, Julius Wolf'un öğretilerini benimsemek için marksist ekonomik sistemden cayıyorsa, işçi sınıfı haklarının bilimsel zemini yerine burjuvazinin muhteşemleştirilmesinden başka ne yapıyor ki? Liberalizmin genel insani karakterinden söz ederken ve sosyalizmi çeşitliliğinde değiştirirken, sosyalizmin sınıf karakterini, yani tarihsel içeriğini, yani her türlü içeriğini boşaltmaktan ve böylece bunun yerine liberalizmin tarihsel taşıyıcısını, burjuvaziyi insanlık çıkarlarını temsilcisi yapmaktan başka ne yapıyor ki?

Ve sosyal demokraside "materyal etkenlerin gelişimin her şeye kadir güçlerine yükseltilmesine" karşı, idealin aşağılanmasına karşı mücadele ediyorsa, idealizm ve ahlaktan bahsediyorsa ve aynı zamanda proleteryanın biricik ahlaki yeniden doğuşuna, devrimci

sınıf mücadelesine karşı uğraş veriyorsa - işçi sınıfına burjuvazinin ahlakı üzerine vaaz vermekten: mevcut düzenle barışma ve ümidin ahlak dünyasının dışına çıkması vaazını vermekten başka ne yapıyor ki?

Diyalektiğe karşı en sivri oklarını yönelterek, yükselen bilinçli proletaryanın düşünce biçimine karşı mücadele vermekten başka ne yapıyor ki? Proletaryanın tarihsel geleceğinin karanlığını aydınlatan kılıca karşı burjuvazinin geçiciliğini gösterdiğinden, devrimi kafalarda gerçekleştirdiğinden dolayı boyunduruk altında bile materyal olarak burjuvaziyi yenen silaha karşı mücadele vermekten başka nedir ki? Böylece Bernstein, diyalektikle vedalaşarak ve bir yandan öte yandan, ancak ama, aynı zamanda - yine de, daha fazla - daha az düşünce salıncağını benimseyerek, doğrudan doğruya, çökmekte olan burjuvazinin tarihsel -olarak koşullanmış düşünce biçimini alıyor. Bu düşünce biçimi burjuvazinin toplumsal varlığının ve siyasi eylemliliğinin gerçek manevi yansımasıdır. (Carprivi – Hohenlohe, Berlepsch- Posadowsky, Şubat kararnameleri– zindan önergeleri,) bugünkü burjuvazinin bir yandan -öte yandan, eğer ve ancak tarzı siyasi düşünüş biçimi, tıpkı Bernsteininkine benziyor ve Bernsteinci düşünce biçimi kendi burjuva dünya görüşünün en ince en güvenilir semptomudur.

Ancak, Bernstein için "burjuva"* sözcüğü de artık bir sınıfsal ifade değil, genel toplumsal bir kavramdır. Bu proletaryanın - doğal olarak - bilimi, politikası, ahlak ve düşünce biçiminin yanısıra tarihsel lisanını da burjuvazininkiyle değiştirdiği anlamına gelmektedir. Bernstein"vatandaş-kentsoylu" kavramı altında da hiç bir ayrım yapmaksızın burjuvayı ve proleteri, yani insanı, anlamaktadır; ve onun için insan burjuva ile ve insan toplumu ise burjuva toplumu ile özdeşleşmiştir.

[Bernstein'la tartışmanın başlangıcında birisi bilimsel donatım deposundan sağlanan argümanlarla, onu harekete yeniden kazandırmak için ikna edebileceğini ümit ettiyse, bu ümitten caymak zorundadır. çünkü bu sözcükler her iki taraf için artık sosyal

*ç.n. Fransızca burjuva kentsoylu, vatandaş ile eşanlamlıdır, bunun Almanca karşılığı Bürger, vatandaş sözcüğü ile eşanlamlıdır.

gerçekleri ifade eden aynı anlamı taşımıyorlar. Bernstein'la tartışmak iki farklı dünya görüşünün, iki farklı sınıfın, farklı iki toplumsal biçimin tartışmasına dönüştü. Bernstein ve sosyal demokrasi artık iki farklı zeminde hareket ediyor.]**

5. *Kuramda ve Praksiste Oportünizm*

Bernstein'ın kitabı Alman ve uluslararası işi hareketi için önemli bir anlam taşımıştır: bu, sosyal demokrasi içinde oportünist akımlara kuramsal zemin yaratmanın ilk deneyiydi.

Hareketimizdeki oportünist akımlar, "buharlı gemi sübvensiyonu" sorununda olduğu gibi istisnai dışavurumlar dikkate alınırsa, uzun süreden beri mevcuttu. Bu akımın kendisini ortak bir şekilde göstermesi doksanlı yılların başına, sosyalistler yasası ve yasal zeminin yeniden kazanılmasına tekabül eder. Vollmar'ın devlet sosyalizmi, Bavyera bütçe oylaması, güney Alman tarım sosyalizmi, Heine'nin ödün önerileri, Schippels'in gümrük ve milislere bakış açısı, bunlar oportünist praksis gelişimindeki hudut taşlarıdır.

Onu dıştan belirleyen nedir? "Kurama karşı" düşmanlık. Bu da doğaldır, çünkü kuramımız, yani bilimsel sosyalizmin temel ilkeleri, pratik faaliyete, amaçlanan **hedeflere**, aynı zamanda uygulanan mücadele **araçlarına** ve nihayet bizzat mücadele **biçimine** belirgin sınırlar koymaktadır. Bunun için yalnızca pratik başarılar arkasından koşmak isteyenlerde, serbest olma, yani praksisimizi "kuramdan" ayırma, kuramdan bağımsızlaşma isteği doğar.

Ancak, bu kuram her pratik çabada onların kafasına vurdu: devlet sosyalizmi, tarım sosyalizmi, taviz politikası, milis sorunu, aynı zamanda oportünizm için de yenilgidir. Bu akım, ilkelerimize karşı gelmek istediğinde, onu göz ardı edeceğine, doğal olarak ilkelerin, kuramın kendisini ele almak ve bunu sarsmak, kendi kuramını oluşturmak zorunda olduğu açıktır. Bernstein'ın kuramı bu yöne doğru gitmekteydi, bunun için Stuttgart parti kongresinde tüm oportünist unsurların bernsteincı bayrağın etrafında gruplaştığını

** 2. Basımda silinmiştir.

gördük. Bir yandan oportünist akımlar, praksiste doğal, mücadelemizin şartlarından ve bunun yükselmesiyle açıklanabilir görüntüler olmasına rağmen, öte yandan bernsteinci kuramın, bu akımları genel bir kuramsal ifadede toparlamak, onun kendi kuramsal ön koşullarını aramak ve bilimsel sosyalizmle bağlarını koparmak çabası da anlaşılır bir durumdur. Bunun için bernsteinci kuram, oportünizm için ateşten bir sınav, onun ilk bilimsel meşruluğuydu.

Bu sınavın sonucu nedir? Gördük. Oportünizm, eleştiriye biraz dayanıklı pozitif bir kuram oluşturmaktan acizdir. Yapabildiği tek şey, tek tek farklı ilkelerinde marksist öğretiye saldırmak ve, bu öğreti sağlam bir binayı oluşturduğundan, sonradan da bu sistemi en yüksek katından temeline kadar yıkmak. Bununla, oportünist praksisin yapısında, temelinde marksist sistemle bağdaşmadığı kanıtlanmıştır.

Bununla ayrıca oportünizmin sosyalizmle de bağdaşmadığı, iç eğiliminin işçi hareketini burjuva çizgisine geri götürmek istediği doğrultusunda olduğu, yani proleter sınıf mücadelesini tamamiyle felce uğratmak istediği de kanıtlanmıştır. Kuşkusuz, proleter sınıf mücadelesi marksist sistemle - tarihsel olarak ele alındığında - özdeş değildir. Marx'dan **önce** de ve ondan bağımsız olarak, kendisine göre dönemin koşullarına uygun işçi sınıfının eşit haklar çabasının kuramsal ifadesi olan işçi hareketi ve farklı sosyalist sistemler mevcuttu. Sosyalizmi ahlaki adalet kavramıyla gerekçelendirme, üretim biçimine değil de, dağılım biçimine karşı mücadele verme, sınıf çelişkilerini, zengin ve fakir arasındaki bir zıtlık olarak görme, "kooperatifciliği" kapitalist ekonomi üzerine damlatma çabaları, Bernstein sisteminde bulduğumuz tüm bunlar daha önce de var olmuşlardı. Ve tüm bu kuramlar kendi **dönemlerinde**, tüm tutarsızlıklarına karşın, proleter sınıf mücadelesinin gerçek kuramları, proletaryanın tarih sahnesinde yürümesini öğrendiği kocaman çocuk ayakkabılarıydı.

Ancak sınıf mücadelesindeki gelişimin kendisi ve bunun toplumsal koşulları, bu kuramları üzerinden atmaya ve bilimsel sosyalizmin ilkelerini formüle etmeye doğru ilerledikten **sonra** - en azından Almanya'da - marksist sosyalizmin dışında başka bir sosya-

lizm, sosyal demokrasinin dışında sosyalist bir sınıf mücadelesi olamaz. Artık sosyalizm ve marksizm, proletaryanın haklar mücade-lesi ve sosyal demokrasi özdeştir. Bunun için bugün sosyalizmin premarksist kuramlarına geri dönmek proletaryanın kocaman çocuk ayakkabılarını yeniden giymek bile değil, burjuvazinin dar terliklerine geri dönmektir.

Bernsteincı kuram oportünizme bir zemin yaratmanın **ilk** ve aynı zamanda **son** çabasıydı. Son çaba çünkü, bernsteincı sistemde bilimsel sosyalizmi negatif yadsımada olduğu kadar, el altındaki bütün kuramsal karmaşanın pozitif olarak bir araya getirilmesinde o kadar ileri gitti ki, artık kendisine yapacak bir şey kalmadı. Bernsteincı kitap aracılığıyla oportünist kuram gelişimini [ve praksiste militarizm sorunundaki somurtkan tavrıyla]* tamamladı, son sonuçlarını çıkardı.

Ve marksist öğreti onu kuramsal olarak yalnızca çürütmekle yetinmeyip, aynı zamanda oportünizmi tarihsel bir görüntü olarak partinin içinde oluşumunu ancak o açıklayabilir. Proletaryanın dünya tarihinde zaferine kadar ilerlemesi gerçekten de "basit bir olay" değildir. Bu hareketin tüm özelliği, burada tarihde ilk kez halk kitlelerinin kendisi ve tüm egemen sınıflara karşı iradelerini gerçekleştirmelerinde yatar. Bu **iradelerini** ise mevcut düzenin sınırları üstüne koymalıdırlar. Kitleler bu iradeyi mevcut düzene karşı mücadele içinde geliştirirler. Büyük halk kitlesinin mevcut düzen dışındaki hedefleriyle güncel mücadele hedeflerinin birleştirilmesi, sosyal demokrat hareketin büyük sorunudur. Ve bumantıksal olarak iki kayanın gelişim gidişatı arasında, yani kitle karakterin bir kenara bırakılması ile nihai hedefin bir kenara bırakılması arasında, mezhepe geri dönüş ile burjuva reform hareketine düşüş arasında, anarşizm ile oportünizm arasında ilerlemek zorundadır.

Marksist öğreti kuramsal cephaneliğinde yarım yüzyıl önce bir aşırıya olduğu kadar öteki aşırıya karşı da silahlar bulundurmaktaydı. Hareketimiz. bir kitle hareketi olduğundan ve onu tehdit eden şeyler insan kafasından değil de toplumsal koşullardan kaynaklandığından, anarşist ve oportünist çıkışlar önceden marksist kuram

** 2. Basımda silinmiştir.

İÇİNDEKİLER

Giriş 5
Önsöz 41
I. BÖLÜM
1. Oportünist Yöntem 44
2. Kapitalizmin Uyumu 48
3. Sosyal Reformlarla Sosyalizme Geçiş 58
4. Gümrük Politikası ve Militarizm 64
5. Revizyonizmin Pratik Sonuçları ve Genel Karakteri ... 71
II. BÖLÜM
1. Ekonomik Gelişim ve Sosyalizm 78
2. Sendikalar, Kooperatifler ve Siyasi Demokrasi 86
3. Siyasi İktidarın Ele Geçirilmesi 95
4. Çöküş 103
5. Kuramda ve Praksiste Oportünizm 107

BELGE YAYINLARI: 192

SOSYAL REFORM MU, **DEVRİM Mİ?**

Elinizdeki kitapla Rosa Luxemburg'un toplu yapıtlarını yayınlama projesini başlatmış bulunuyoruz. Siyasal Yazılar derlemesinin 1. cildinde Rosa Luxemburg'un "Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar" adlı kitabı da yeralacaktı. Ancak bu kitap bir süre önce Z yayınları tarafından yayınlandığı için derlemeye almayarak yayınlanmasını erteledik. Okurlarımız bu yayından yararlanabilirler.

Rosa Luxemburg'un **Sosyal Reform mu Devrim mi?** adlı kitabı, revizyonizmin kurucusu ve sözcüsü Eduvard Bernstein'in makale dizisine ve kitabına bir yanıttır. Ekonomik bunalımların doğmamasından ve orta kesimin varlığını sürdürmesinden, devletin, toplumun ve ekonominin sözde liberalleşmesi ve demokratikleşmesinden, proletaryanın durumunun düzelmesinden ve işçi sınıfının ilerlemesinden, Bernstein, Marx'ın devrimci stratejisinin eskidiğini, yerini aşamalı reformlar taktiği ve sosyalizme barışçıl gelişmeye bırakması gerektiği sonucunu çıkarmıştı. Bernstein'in oportünizmine karşı Rosa Luxemburg sosyal reform ve devrim arasındaki diyalektik bağa, bir araç olan reform ve bir amaç olan devrim arasındaki ayrılmaz bağlantıya dikkati çekiyor. ***"Büyük halk kitlesinin mevcut düzen ötesinde duran hedeflerle, güncel mücadelenin büyük dünya reformuyla birleşmesi sosyal demokrat hareketin bir sorunudur. Bu sorun mantıksal olarak tüm gelişim gidişatında iki kayalık arasında; kitle karakteri ile nihai hedefin bırakılması, tekkeye geri gönüş ile burjuva reform hareketi, anarşizm ve oportünizm arasında ilerlemek zorundadır."***

KDV DAHİL
2000

chtheim

belge yayınları